

CRONICA EPIGRAFICĂ A ROMÂNIEI (XXI–XXIV, 2001–2004)

CONSTANTIN C. PETOLESCU

Întârzierea apariției revistei noastre ne permite a prezenta în acest volum cronica epigrafică pe ultimii patru ani (2001–2004). Spațiul cronologic mai întins a determinat acumularea unui material epigrafic destul de bogat, în special diplome militare privitoare la provinciile Daciei (cele mai multe cu loc de descoperire necunoscut, ajunse în diverse colecții private sau muzee din Occident).

În ceea ce privește bibliografia epigrafică, lista întocmită (separat pentru Dacia și Scythia Minor) cuprinde mai întâi volumele (autori sau volume colective), apoi articolele; ordinea este alfabetică, după numele autorilor.

A) DACIA

Bibliografie – Generalități

911. Dorin Alicu, *Micia*, I. *Monumentele de spectacol și de cult*, Cluj, 2004, 176 p.; primul capitol tratează despre amfiteatru, celălalt despre temple (temple cercetate arheologic, temple atestate epigrafic, temple probabile; ample referiri la sursele epigrafice; vezi și nr. 931 b).

912. Victor Henrich Baumann, *Sângele martirilor*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2004.

Prezentare amplă a descoperirilor de la Niculișel (jud. Tulcea).

913. Cl. L. Băluță, *Lămpile antice de la Alba Iulia (Apulum)*. I. *Lămpile epigrafice*, Alba Iulia, 2003.

914. Dorel Bondoc, Dana Roxana Dincă, *Inscripții și piese sculpturale. Muzeul Romanașului, Caracal*, Craiova 2002. Din cele 54 numere de piese, 7 sunt epigrafice – doar una singură inedită (vezi *infra*, nr. 1008).

915. Dorel Bondoc, *Inscripții și piese sculpturale romane. Muzeul Olteniei, Craiova* (cu versiune paralelă în limba engleză: *Roman Inscriptions and sculptural Pieces. The Museum of Oltenia, Craiova*), Craiova, 2004. Vezi și mai departe nr. 1 006-1 007.

916. Vasile Christescu, *Viața economică a Daciei romane*, București, 2004. Reeditare a cărții publicate în 1929 la Pitești. Nouă ediție îngrijită de Claudiu Christescu și C. C. Petolescu; reactualizare bibliografică și postfață (*Integrare economică și romanizare*, p. 135-150), de C. C. Petolescu.

917. Dan Isac, *Viața cotidiană în castrul Daciei Porolissensis*, Cluj, 2001 (menționată în *AnnÉp*, 2001, 1698). Culegere de studii și articole din diferite publicații, grupate în trei secțiuni:

I. *Cotidianul cazon*, din care reținem: *A new military diplom from Gilău*, p. 12-14 (publicată în vol. *Epigraphica. Travaux dédiés au VIe Congrès d'épigraphie grecque et latine*, București, 1977, p. 69-73; vezi încă *RMD*, 30; *AnnÉp*, 1977, 701; *CEpR*, I, 3); *O inscripție imperială în castrul de la Gilău*, p. 15-18 (republicare după *EphNap* 3, 1993, p. 189-195; vezi și *CEpR*, XIII, 625); *Trupele din*

S C I V A, tomurile 54–56, București, 2003–2005, p. 337–396

castrul de la Cășeu: *Cohors II Br(itannorum) ∞ și Cohors I Britannica ∞ c. R. equitata Antoniniana*, p. 19-30 (variantă în românește a comunicării în limba germană, în colaborare cu Felix Marcu, publicată în vol. *Roman Frontier Studies. Proceedings of the XVIIth International Congress of the Roman Frontier Studies, Zalău, 1997*, Zalău, 1999, p. 585-597); *Vicus Samum - eine statio der Beneficiarii an der nördlichen Grenze Dakiens*, p. 31-43 (republicare după *Der römische Weihbezirk von Osterburken II. Teil 1. Beneficiarii. Kolloquium über eine römische Heerescharge vom 3. bis 5. Dezember 1990 in Osterburken*. Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg, 49, Stuttgart, 1994, p. 205-215);

II. *Cotidianul artizanal*, din care reținem: *Signacula aus Dakien*, p. 70-78 (în germană; republicare după *Saalburg Jahrbuch* 46, 1991, p. 57-64);

III. *Cotidianul spiritual*, din care reținem: *Diana Stabilis Venatrix Examinatrix*, p. 164-167 (în germană; republicare după *Chiron* 21, 1991, p. 345-351; variantă în limba română: *EphNap* 2, 1992, p. 152-156, nr. 1; vezi: *CEpR* XI, 564; *AnnÉp* 1991, 1350).

918. Idem, *Castrul roman de la Samum-Cășeu* (cu text paralel în limba engleză: *The Roman auxiliary fort Samum-Cășeu*), I, Cluj 2003; este o nouă publicație în seria *Ghidul monumentelor arheologice din Dacia Porolissensis*, fasc. 9; serie publicată în 1997 cu ocazia Congresului frontierelor romane, Zalău). Reținem contribuțiile despre *cohors II Britannorum ∞* (p. 33-38) și *cohors I Britannica ∞ c. R. equitata* (p. 39-47); *Samum - statio de beneficiarii consulari: semnificația* reg. Ans. (p. 48-58; v. p. 57). Vezi și două noi inscripții (în această cronică, mai departe, nr. 1 068-1 069).

919. V. Marinoiu, *Romanitatea în nordul Olteniei*, Editura Rhabon, Craiova, 2004; cu referiri la sursele epigrafice; unele descoperiri noi, îndeosebi de ștampile tegulare (*infra*, nr. 1 004-1 005).

920. C. C. Petolescu, *Epigrafiă latină*, București, 2001 (menționată în *AnnÉp* 2001, 1694). Cuprinde patru părți: *Probleme generale* (p. 9-40); *Epigrafiie și instituții romane* (p. 41-112); *Supplementum epigraphicum* (p. 113-252; exemplificări cu 100 de texte epigrafice); *Anexe bibliografice* (p. 253-271); ilustrație constând din desene în text și 8 planșe finale cu fotografii.

921. C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae. Contribuție la istoria militară a Daciei romane*, București, 2002.

922. Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Mainz, 2004 (cele privitoare la Dacia, mai departe, nr. 969, 973, 975, 992, 995); vezi în acest volum, p. 431-433.

923. I. Piso, *Inscriptions d'Apulum. Inscriptions de la Dacie romaine*, III, 5, Paris 2001 (*Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres*, XXIV), două fascicule (1, p. 1-320, nr. 1-419; 2: p. 321-580, nr. 420-724 + *inscriptions alienae*, nr. 1-19). Deși într-un format diferit, volumul se înscrie în seria *Inscriptiones Daciae Romanae*.

924. Mihai Popescu, *La religion dans l'armée romaine de Dacie*, București, 2004; vezi de asemenea de același autor: *La religion des militaires à Tibiscum*, *EDR*, XII/1, 2004, 1, p. 245-261.

925. Margaret M. Roxan, Paul Holder, *Roman Military Diplomas*, IV, Londra, 2003 (vezi în această cronică diplomele cu nr. 968, 969, 994, 996, 997); vezi în acest volum, p. 425-431.

926. Ligia Ruscu, *Corpus Inscriptionum Graecarum Dacicarum* (în seria: *Hungarian Polis Studies*, 10), Debrețin, 2003, 128 p. + 28 pl. + 1 hartă (152 inscripții; dar numai un număr redus sunt inscripții lapidare ori grafiți ceramici; ștampilele pe amfore ori textele de pe geme nu aparțin, în majoritatea cazurilor, epigrafiei Daciei romane).

927. Alexandru Suceveanu, Mihai Zahariade, Florin Topoleanu, Gheorghe Poenaru Bordea, *Halmyris. Monografie arheologică*, I, Cluj, 2003. Descoperirile epigrafice: 21 inscripții, p. 115-126 (cele mai multe publicate de editori; una singură inedită – nr. 21, p. 125-126).

928. *Podul și portul antic Drobeta, poartă a latinității românilor.* Catalog de expoziție editat de Ion Stîngă. Cu prilejul sărbătoririi a 1900 de ani de la începerea construirii podului lui Traian de la Drobeta, Drobeta Turnu Severin, 2003 (54 p., 15 pl.) (prezintă și unele materiale epigrafice, dar fără lectură).

929. *Studii de istorie antică. Omagiu profesorului Ioan Glodariu,* Cluj, 2001 (vezi mai departe, nr. 1 017, 1 061).

930. *Studia archaeologica et historica Nicolao Gudea dicata* (editori: C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu), Zalău, 2001 (vezi mai departe nr. 1 062).

931. *Orbis Antiquus. In honorem Ioannis Pisonis,* Cluj, 2004 (editori: Ligia Ruscu, Carmen Ciongradi, Radu Ardevan, Cristian Roman, Cristian Găzdac); dintre studiile privitoare la istoria Daciei romane, reținem pe cele care fac referire la documentele epigrafice:

- a) Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, *La vie familiale des affranchis privés en Illyricum*, p. 109-113;
- b) Dorin Alicu, *Édifices de culte dédiés à des divinités gréco-romaines sur les sites à caractère militaire de la Dacie romaine*, p. 327-329 (v. și *Apulum* 39, 2002, p. 201-235);
- c) Adrian Ardeț, *The Roman Province of Dacia. Aspects of commerce in Light of Amphoras*, p. 330-341;
- d) Radu Ardevan, *Die Claudii von Apulum*, p. 345-353;
- e) Mihai Bărbulescu, *Inscriptions votives pour les génies protecteurs dans le camp légionnaire de Potaissa*, p. 375-379;
- f) Doina Benea, *Septime Sévère et l'urbanisation de la province de Dacie*, p. 390-393;
- g) Franziska Beutler, *Einfragliche Altar aus Apulum im Besitz*, p. 394-397;
- h) Dan Dana, *Onomastique est-balkanique en Dacie romaine (noms thraces et daces)*, p. 430-448;
- i) A. Diaconescu, Emilian Bota, *Epigraphy and Archaeology: the Case of two recently excavated Nymphaea from Colonia Dacica Sarmizegetusa*, p. 470-501;
- j) Florin Fodorean, *Road-Repairs in the Danubian Provinces during Military Anarchy (A.D. 235-271)*, p. 523-530;
- k) Ted Kaizer, *Latin-Palmyrenen Inscriptions in the Museum of Banat at Timișoara*, p. 565-569;
- l) Felix Marcu, *Military Tile-stamps as a Guide for the Garrisons of Several Forts in Dacia*, p. 570-594;
- m) Vasile Moga, Radu Ciobanu, *Septimius Asclepius Hermes, le médecin d'Apulum, dans une nouvelle inscription récemment découverte*, p. 625-629 (vezi *infra*, nr. 1 020);
- n) Eduard Nemeth, *Cohors I Aelia Gaesatorum milliaria. Das Identität einer römischen Hilfstruppe*, p. 639-642;
- o) Călin Timoc, *Beiträge zur Geschichte der Cohors I sagittariorum bei Tibiscum-Jupa*, p. 802-805;
- p) Ovidiu Țentea, *Cohors I Ituraeorum sagittariorum equitata milliaria*, p. 806-815;
- r) Eckehard Weber, *Norikerinnen und Noriker im römischen Dakien*, p. 816-820.

932. *Studia historica et archaeologica in honorem magistrae Doina Benea,* Timișoara, 2004 (colegiul de redacție: Mariana Crânguș, Simona Regep-Vlascici, Atalia Ștefănescu). Reținem pentru cronica noastră (vezi și nr. 1 073):

- a) Dorin Alicu, *Monumentele de piatră de la Micia în colecțiile Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei*, p. 9-19;
- b) R. Ardevan, *Nochmals über interfecti a latronibus in Dakien*, p. 21-25;
- c) Mariana Crîngaș, *Considérations regarding the two register Inscriptions from Tibiscum*, p. 103-110 (vezi inscripțiile IDR III/1, 156, 172);
- d) I. Piso, *Le dieu Yarhiból à Sarmizegetusa*, p. 299-303 (vezi *infra*, nr. 1 015);

e) Sorin Pribac, Marinela Pribac, *Collegia din Dacia și semnificația lor ca elemente ale coeziunii sociale*, p. 305-312;

f) Atalia Ștefănescu, *Deus Commagenus – a new Deity in the Pantheon of roman Dacia ?*, p. 373-378;

g) Simona Regep-Vlascici, *Considerații asupra importului de opaițe cu ștampilă din Pannonia*, p. 385-393.

*

933. R. Ardevan, *Le collegium Sardiatarum à Alburnus Maior*, în vol. *Urbs aeterna. Actas y colaboraciones del Coloquio internacional Roma entre la literatura y la historia. Homenaje a la profesora Carmen Castillo* (editori: C. Alfonso del Real, P. García Ruiz, Á. Sánchez-Ostiz, J. B. Torres Guerra), Pamplona, 2003, p. 227-240.

934. R. Ardevan, *Note on the centurion P. Tenacius Vindex (CIL III 1481, 6265)*, în *Novensia* (Varșovia) 15, 2004, p. 99-105.

935. Idem, *Observații asupra unei familii de fabri de la Drobeta*, *Sargetia* 27 (I), 1997-1998, p. 247-252 (= *AnnÉp* 2002, 1722).

Discuție pe marginea inscripției CIL III 1583 = 8018 = IDR II 135: în r. 18, literele NEP „ar putea ascunde forma *nep(tis)* = nepoată (de bunic), mai potrivită cu sensul propoziției; în r. 6-7 și 9-10, consoana M s-a repetat fără rost; în r. 3, nu trebuie citit (ca în CIL) *I(tem) imag(inifer)*, fiind vorba de o eroare ortografică minoră (repetarea vocalei)”. Reconstituirea arborelui genealogic al acestei familii de la Drobeta (p. 250). Vezi și mai jos, nr. 939.

936. C. L. Băluță, *Cărămizile ștampilate din colecția Fehér*, *Apulum* 41, 2004, p. 301-307 (ștampile ale legiunii XIII Gemina: 7 exemplare fără antroponim, alte 7 cu antroponim, pe un singur rând). Completare la IDR III/6 (vezi CEpR XIX-XX, 821).

937. Claudia Băluță, *Inscripții pe instrumentum domesticum de la Apulum*, *Sargetia* 28-29 (I), 1999-2000, p. 237-241, fig. 1-4 (desene): ștampile pe: opaiț *FIRMI*, bol de terra sigillata *FIRMVS*, opaiț *FELICIO*, cupă *GAIVS F(ecit)*.

938. Doina Benea, Iulian Lalescu, *Contribuții la istoria așezării de la Ad Mediam (Băile Herculane)*, *Sargetia* 27 (I), 1997-1998, p. 267-301.

939. V. Christescu, *Câteva observațiuni asupra unei inscripții romane din Drobeta*, în *Drobeta*, 13, 2004, p. 30-37 (retipărire a studiului publicat de V. Christescu la Pitești, în anul 1929). Cf. *supra*, nr. 935.

940. Radu Ciobanu, *Delicvență și justiție în epoca romană: „latrones” – rebeli sau tâlhari?*, *Sargetia* 28-29 (I), 1999-2000, p. 183-190 (cu referire și la Dacia).

941. R. Cîrjan, *Un municipe de droit latin en Mésie Inférieure ?*, *EDR* XII, 2004, 1, p. 51-59 (în legătură cu statutul orașului Tropaeum Traiani).

942. Dan Dana, *Les Daces dans les ostraca du désert oriental de l'Égypte. Morphologie des noms daces*, *ZPE* 143, 2003, p. 166-186 (v. și *supra*, nr. 931 h).

943. F. Fodorean, *Izvoare epigrafice privind drumurile în Dacia romană*, *Revista Bistriței* 16, 2002, p. 55-95; vezi de același: *Evoluția cercetărilor privind drumurile din Dacia romană*, *Revista Bistriței*, 17, 2003, p. 55-68.

944. N. Gudea, *Contribuții la istoria militară a Daciei Porolissensis. 7. Îndreptări în legătură cu legiunea III Gallica*, *Revista Bistriței* 16, 2002, p. 47-54: contestă părerile lui I. Piso, *Les légions*

dans la province de Dacie [în vol. Yann Le Bohec (ed.), *Les légions de Rome sous le Haut-Empire*, p. 206-220], privitoare la împrejurările prezenței la Porolissum a unor vexilații din legiunile III Gallica și VII Gemina.

945. Felix Marcu, *Comments on the Identity and Deployment of Cohortes I Brittonum*, ActaMN 39-40 (I), 2002–2003, p. 219-234.

946. Vasile Marinoiu, *Unitățile militare care au staționat în castrerele romane de la Bumbăști-Jiu*, Litua 9, 2003, p. 57-66.

Autorul prezintă ștampilele tegulare referitoare la *cohors IV Cypria* (tipurile cunoscute din IDR, II, 179), iar dintre descoperirile noi, ștampile tegulare cu *Leg(io) IIII F(lavia)* (pl. I-II) și *Leg(io) VII Cl(audia)* (pl. I). Vezi și *infra*, nr. 1005.

947. Florian Matei Popescu, *Participarea trupelor auxiliare din Moesia Inferior la războaiele dacice*, Argesis 13, 2004, p. 123-129.

948. V. Moga, *Din nou despre prezența militară romană în regiunea auriferă a Daciei*, Patrimonium Apulense 3, 2003, p. 16-24 (inscripții și ștampile tegulare ale legiunii XIII Gemina). Vezi încă, *infra*, nr. 1056-1057.

949. Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, *Altersangaben der Sklaven, Freigelassenen, ihrer Herren und Patronen in Illyricum*, ActaMN 38 (I), 2001, p. 87-102.

950. Irina Nemeti, Sorin Nemeti, *Iupiter Depulsor in Dacia*, ActaMN 39-40 (I), 2002–2003, p. 241-246.

951. S. Nemeti, *Magia în Dacia romană (I)*, Revista Bistriței 16, 2002, p. 103-112; studiază gemele de tip *abraxas* din Dacia și textele magice; unele formule au legătură cu magia medicală.

952. C. Opreanu, *Paganus et basilica. Puncte de vedere referitoare la vechimea înțelesului creștin în limba română*, EphNap 11, 2001, p. 67-74.

953. C. C. Petolescu, *Ala Flavia în Dacia Inferior*, Argesis, 11, 2002, p. 69-73 (vezi și seria precedentă a acestei cronici, XIX–XX, 828 și 860-870).

954. Idem, *Preliminariile organizării provinciei Dacia Inferior*, Argesis 13, 2004, p. 131-135.

955. I. Piso, *Gli Illiri ad Alburnus Maior*, în vol. *Dall'Adriatico al Danubio. L'Illirico nell'età greca e romana*. Atti del Convegno internazionale Cividale del Friuli, 25-27 settembre 2003 (ed. Gianpaolo Urso), Pisa, 2004, p. 271-307.

956. Idem, *Der Prätorianerpräfekt Q. Marcius Turbo und seine Sohne*, ZPE 150, 2004, p. 270-280.

957. Dumitru Popa, *Contribuții la viața cultural-religioasă a populației rurale din Dacia romană intracarpatică*, Sargetia 27 (I), 1997–1998, p. 353-362.

958. S. Pribac, *Lares et Penates în Dacia romană*, Sargetia 30, 2001–2002, p. 201-207.

959. Virginia Rădeanu, *Diana Sancta Potentissima și maurii de la Micia*, Apulum 41, 2004, p. 267-270.

Discuție pe marginea unei inscripții de proveniență nesigură: de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa (IDR, III/2, 198 a) sau de la Micia (IDR, III/3, 65); vezi și seria precedentă a acestei cronici (XIX–XX, 826 b). După autoare, în r. 3 ar fi epitetul zeiței Diana (în cazul dativ): *potent(issimae)*; în r. 4 citește *num(erus) M(aurorum)*, deci inscripția ar proveni sigur de la Micia.

960. Alexandru Stănescu, *The ius hereditatum in the Latin Inscriptions of the Roman Dacia*, Argesis 13, 2004, p. 137-165.

961. Idem, *Determinarea condiției legale a copiilor din inscripțiile din Dacia romană*, Cumidava 16, 2003, p. 32-62.

962. Idem, *Căsătoria militarilor în Dacia romană. Atestări epigrafice (I)*, Cumidava 17, 2004, p. 47-56.

963. Cecilia Stoian, *Epigraphic sources concerning the protecting deities of Histria, Tomis and Callatis*, în: *Strabon. Bulletin d'information historique*, I, Iași, 2003, nr. 1, p. 14-36 (Histria); nr. 2, p. 25-27 (Tomis).

964. Atalia Ștefănescu, *Din nou despre donarium-ul de la Gornea (jud. Caraș-Severin)*, Sargetia 28-29 (I), 1999-2000, p. 231-235: inscripția nu este pentru *Dea Dia*, ci posibil creștină (descoperită aproape de o clădire, probabil basilică creștină). Vezi în acest sens și opinia noastră (ignorată de autoare) exprimată în articolul *Cristiani e pagani in Dacia (sec. IV-VI)*, ArhOlt (s. n.) 15, 2000, p. 56 și 59.

965. Eadem, *Note epigrafice. Despre semnificația unor dublete din Dacia romană*, Apulum 41, 2004, p. 271-278.

Inscripții duble dedicate de un individ pentru aceeași divinitate; cazurile cunoscute: Apulum, *Marti et Victoriae* (IDR, III/5, 248 și 249); Micia, *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)* (IDR, III/3, 78 și 79); Alburnus Maior, *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)* (V. Wollmann, în AIIA Cluj, 17, 1985-1986, p. 253-295, nr. 2 și 15 = CEpR, VII, 1987, nr. 418 și 431); Cășei, *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) D(olicheno)* (E. Schallmayer, *Der römische Weihebezirk von Osterburken. I. Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiärer-Inschriften des Römischen Reiches*, Stuttgart, 1990, p. 408, nr. 529; celălalt altar: D. Isac, *Samum-Cășeiu* v. nr. 918), 2003, pl. VIII; idem, *Vicus Samum – eine statio der Beneficiärer an der nördlichen Grenze Dakiens*, în vol. *Der römische Weihebezirk von Osterburken. II. Beneficiärer Kolloquium über eine römische Heerescharge vom 3. Bis 5. Dezember 1990 in Osterburken*, Stuttgart, 1994, p. 212, nr. 14). Concluzia autoarei: „Pornind de la aceste argumente, apreciem că în cazul inscripțiilor de la Alburnus Maior și Cășei ne aflăm în fața unui gest individual, care nu are legătură cu reînnoirea anuală de la 3 aprilie. În schimb, în cazul inscripțiilor de la Micia ne aflăm probabil în fața unei astfel de situații, singulară în provincia Dacia, de reînnoire anuală a altarului pentru Iupiter, acțiune care are loc, în cazul de față, sub comanda aceluiași prefect” etc. (p. 274).

966. Ovidiu Țentea, Fl. Matei Popescu, *Alae et cohortes Daciae et Moesiae. A review and updating of J. Spaul's *Ala² and Cohors²**, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 259-296.

Diplome militare privitoare la *Exercitus Dacicus*

(nr. 967-988)

967. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella I*); dimensiuni: 49 × 30 × 1 mm. Păstrat într-o colecție privată din Germania.

Peter Weiß, ZPE, 141, 2002, p. 241-242, nr. 1; AnnÉp 2002, 1741.

Tabella I extrinsecus:

[- - - peditibus et equitibus, qui militant]
 [in cohorte I Brittonum milliaria]
 [Ulpia tor]qua[ta p. f. civium Romanorum quae]
 [est in Dacia] sub D. T[erentio Scauriano],
 5 [quoru]m nom[ina subscripta sunt],
 [pie et] fide[li]ter expeditione]
 [Dacica] f[unctis] an[te] emerita stipen-]
 [dia civ]itatem R[omanam] dedit]
 [a(n)te] d(iem)] III id[us] Aug[ustas]

10 [Darnithi]thi
[- - -]

Tabella II intus:

[peditibus et equitibus qui militant in]
[cohorte I Brittonum mil]li[aria Ulpia]
[torquata] c(ivium) R(omanorum) quae e[st in Dacia]
5 [sub D. Ter]entio Scau[riano, quorum]
[nomi]na subscri[pta sunt - - -

Editorul propune o reconstituire a documentului, prin combinarea textelor de pe cele două fețe ale tăbliței.

Acest fragment de diplomă, cu formular identic cu cel al diplomei CIL XVI 160 (= IDR, I, 1), consemnează acordarea cetățeniei romane *ante emerita stipendia* soldaților din *cohors I Brittonum milliaria Ulpia torquata civium Romanorum*, la 11 august 106; dar *constitutio* imperială datează din anul 110. Posesorul diplomei este necunoscut.

968. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă (*tabella I*, colțul stâng de jos).
RMD, IV, 225.

Tabella I intus:

[Imp(erator) Caesar divi Nervae f(ilius) Nerva] Traianus Optim(us) Aug(ustus) Ger(manicus)
[Dac(icus) pont(ifex) max(imus) tribunic(ia) potest]at(e) XVII
imp(erator) VI co(n)s(ul) VI p(ater) p(atriciae)
[equitibus et peditibus qui mili]taverunt in ala un[a]
[et cohortibus novem quae a]ppellantur I Pan[noniorum]]
5 [et (1) - - - et (2) I Britann]ica ∞ et (3) II Hispa-
[nor(um) et (4) - - - et (5) II Gallor(um)] Macedonic(a) et (6) II
[- - - et (7) - - - et (8) I]II Campestris
[et (9) - - - et pedites Bri]tannici-
[ani et sunt in Dacia sub Q. Baebio Mac]ro quin[is]
10 [et vicenis...

Tabella I extrinsecus:

[- - - cui praest]
CL(?) [- - -]
[ex - - -]
Ti. Claudio [- - -]
5 et Torquato [f(ilio) eius]
et Dizalae f(ilio) ei[us]
et Torco f(ilio) eius
et Tertulae fil(iae) eius
et Quintae fil(iae) eius.
10 Descriptum et recognitum [ex tabula aenea quae]
fixa est Romae in muro p[ost templum divi]
Aug(usti) ad Minervam

De menționat că OPTIMVS în titulatura lui Traian este scris deasupra rândului. Pentru datare, vezi diploma următoare.

969. Proveniență necunoscută. Două tăblițe (recompuse din mai multe fragmente; unele pierdute) ale unei diplome militare. Dimensiuni: *tabella I* 15,9 × 13 × 0,15 cm; *tabella II* 15,8 × 13,1 × 0,15 cm. Se păstrează la Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz (inv. O.41827).

RMD, IV, 226; Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome* [v. nr. 922], p. 44-49, nr. 16.

Tabella I extrinsecus

- Imp(erator) Caesar divi Nervae f(ilius) Nerva Traianus Optimus Aug(ustus)*
Germanicus Dacicus pontifex maximus trib(unicia) potest(ate)
XVII imp(erator) VI co(n)s(ul) VI p(ater) p(atriae)
equitibus et peditibus qui militaver(unt) in alis duabus
 5 *et cohort[i]ibus decem quae appellantur (1) I Aug(usta) Ituraeor(um)*
et (2) II Pann[o]nior(um) veteran(a) et (1) I Flav(ia) Ulpia Hispanor(um) ∞
et (2) I Britt[a]nnica ∞ c(ivium) R(omanorum) et (3) I Aug(usta) Ituraeorum
sagittar(iorum)
et (4) I Montanorum et (5) I Hispanorum et (6) I Cretum sagit-
tar(iorum) et (7) I Alpinorum et (8) II Britannor(um) ∞ c(ivium)
R(omanorum) p(ia) fidelis et (9) V [L]i[n-]
 10 *gonum et (10) VI Thracum et pedites Britannici*
quae sunt in Dacia sub Q(uinto) Baebio Macro quinibus et
vicenis pluribusve stipendis emeritis dimissis
honestam missione quorum nomina subscripta
sunt ipsis liberis posterisque eorum civitatem
 15 *dedit et conubium cum uxoribus quas tunc ha-*
buisse cum est civitas is data aut si qui
caelibes essent cum is quas postea [d]uxissent
dumtaxat singuli sing[ulas] a(n)te d(iem) [V no]n(as) Mai(as)
C(aio) Clodio Nummo
 20 *L. Caesennio Sospite [co(n)s(ulibus)]*
coh(ortis) I Cretum sagittar(iorum) cu[i] praest[et]
L. Vibius C(ai) f(ilius) Quir(ina) M[...]
ex peditibus
[Ga]llioni Suaduli f(ilio) Bo[io]
 25 *[Descri]ptum et recogn[itum] ex tabula*
[aenea] quae fixa [est] Ro[m]ae in muro
[post templum divi Augusti ad Minervam]

Tabella I intus

- Imp(erator) Caesar divi Nervae f(ilius) Nerva Tra[ianus] Aug(ustus)]*
Germanic(us) Dacicus pontifex maxim[us] trib(unicia) pot(estate)]
XVII imp(erator) VI co(n)s(ul) V[I] p(ater) p(atriae)]
equitib[us] et peditibus qui militav[erunt] in alis du-
 5 *abus et cohortibus decem quae appe[llantur]*
(1) I AVIG Ituraeorum et (2) II Pannonioru[m] vet(erana) et]
(1) I Flavia Ulpia Hispanorum ∞ et (2) I Britannica ∞
c(ivium) R(omanorum) et (3) I Aug(usta) Ituraeorum sagittariorum et (4) I Mon-
 10 *tariorum et (7) I Alpinorum et (8) II Britannorum*

*∞ c(ivium) R(omanorum) p(ia) f(idelis) et (9) V Lingonum et (10) VI Thracum et
pedites Britannici quae sunt in Dacia
sub Q(uinto) Baebio Macro quinis et vicenis p[lu-]
ribusve stipendis emeritis dimissis h[o-]
15 nista missione quorum no[mina subscrip-]
ta sunt ipsis liberis [posterisque eorum ci-]
vitatem dedit et conubiu[m cum uxoribus]
quas tunc habuissent c[um est civitas is]*

Tabella II intus

*data aut si qui [cae]libes essen[t cum is quas]
20 postea duxissent dumtaxat s[inguli singulas]
a(nte) d(iem) V non[as Maias]
C(aio) Clodio Nummo [L.] Caes[ennio Sospite co(n)s(ulibus)]
coh(ortis) I Cretum sagit(tariorum) c(ui) pr(aest)
C. Vibius M[...]
25 ex pedit[ib]us
Gallioni Suaduli f(ilio) [Boi]o*

Tabella II extrinsecus:

<i>C. [...]</i>	<i>Feli[cis]</i>
<i>P. (?) M[...]</i>	<i>Vitalis</i>
<i>C. Ali[...]</i>	<i>Luperci</i>
<i>P. Avilli</i>	<i>[An]tiochi</i>
<i>C. Iuli</i>	<i>[...]teti</i>
<i>M. Ulpi</i>	<i>[...]i</i>
<i>[.....]i</i>	

De menționat că titlul OPTIMVS s-a gravat deasupra primului rând, fiind desigur un adaos ulterior (efectuat chiar la Roma, ca și în diploma precedentă), după ce împăratul a primit acest titlu.

Această diplomă este copie după o *constitutio* din 3 (sau 4) mai 114 pentru veteranii din armata provinciei Dacia lăsați la vatră de Q. Baebius Macer, personaj nou cunoscut în lista guvernatorilor Daciei din timpul lui Traian. Acest personaj (vezi PIR², B 20; L. Vidman, Tituli, 4, p. 295; Tituli 5, p. 820, indici) a fost identificat cu *Macer*, proconsul al provinciei Baetica în 100–101; a fost consul *suffectus* în 103 (cf. A. Degrassi, *Fasti consolari*, p. 31), mai târziu *praefectus Urbi* în 117 (SHA, *Vita Hadriani*, 5, 5). Cei doi consuli apar și în diploma din 14 iulie 114 pentru Thracia (RMD, 14 = 226). Posesorul diplomei era un veteran de origine celtică (din seminția *Boi*-lor), din *cohors I Cretum sagittariorum* (despre această trupă, vezi în cartea noastră, *Auxilia Daciae*, p. 100, nr. 32). Comandantul trupei, cu cognomenul nesigur, este deocamdată nou atestat în prosopografia milițiilor ecvestre.

970. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (recompus din 13 mici fragmente care se îmbină) (*tabella I*). Dimensiuni: 15 × 12,5 × 0,1 cm. Colecție privată din Germania. Ulterior (octombrie 2004) s-a adăugat un nou fragment, care aduce completări la începutul r. 22-28 de pe *extrinsecus* și finalul r. 1-3 de pe *intus* (reproduse în textul nostru cu litere drepte aldine).

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, *ActaMN*, 38 (I), 2001, p. 27-36, nr. 1, fig. 1-2 (foto) (“Das Diplom stammt aus dem mittleren Donaauraum, wohl aus Ungarn, am ehesten aus dem Bereich der römischen Provinz Pannonia, worauf jedenfalls der Herkunft des Diplomenträgers verweist”, p. 1); *AnnÉp* 2001, 2150; un nou fragment, cu completarea întregului text: *iidem*, *ActaMN* 39-40 (I), 2002–2003, p. 48-50, nr. 7, fig. 14-15 (foto).

Tabella I extrinsecus:

- Imp(erator) Caes[ar] divi Traiani Parthici fil(ius), divi]
Nervae [nepos Traianus Hadrianus Aug(ustus)]
pont(ifex) m[ax(imus) trib(unicia pot(estate) III co(n)s(ul) III]
equitib(us) [et pedit(ibus) qui milit(averunt)]*
- 5 *in ala un[a et cohort(ibus) sex quae appellantur]
Hispanor(um) [et (1) - - - et (2) I Alpi-]
nor(um) et (3) I Br[itannica c(ivium) R(omanorum) et (4) I Britton(um) c(ivium)
R(omanorum)]
p(ia) f(idelis) et (5) V Ga[llorum et (6) VIII Raetorum c(ivium) R(omanorum)
quae sunt in]*
- Dacia Su[periore sub ?Iulio Severo quin(is) et]
10 vicenis [pluribus(ve) stipendis emerit(is) di-]
missis h[onesta missione quorum nomina]
subscrip[ta su]nt ip[s]is liberis p[os]terisque[ue] eo-
rum [civitate]m dedit et conubium cum uxor-
[ibus quas tu]nc habuissent cum est civitas*
- 15 *[iis dat]a aut si qui caelibes essent cum iis quas
[postea] duxissent dumtaxat singuli singulas
<a(n)te d(iem)> pr(idie) idus Nove(m)bris
[C. Here]nnio Capella, L. Coelio Rufo co(n)s(ulibus).
[Co]h(ortis) VIII Raetorum cui praest*
- 20 *L. Avianus [- - -]ratu[s]
exped[ite]
Demuncio Avesso[--- filio] Er[avisc(o)]
et Primo filio eius et Su[--- filius] e]ius
et Potenti filio ei[us et --- filio] eius*
- 25 *et Comatum [--- filio] eius]
Descriptum et re[cognitum ex tabula] aena
quae fixa est R[omae in muro post tem]plum
divi [Aug(usti) ad Minervam]*

Tabella I intus:

- Imp(erator) Caesar divi Traiani Par[thici fil(ius) divi]
Nervae Nepos Traianus Hadrianus Aug(ustus)
pontif(ex) max(imus) trib(unicia pot(estate) III] co(n)s(ul) III
[equi]t(ibus) et [pedit]it(ibus) [qui] milit(averunt) in ala una*
- 5 *[et coh(ortibus) sex quae appell]antur Hispanor(um) et
[(1) - - - et] (2) I Alpinor(um) et (3) I Brittan[nica c(ivium) R(omanorum)]
[et (4) I Brit]ton(um) c(ivium) R(omanorum) p(ia) f(idelis) et (5) V Gall(or)um
[et (6) VIII Raet(or)um)]*
- [et sun]t in Dacia Supe[riore sub Iulio Severo]
[qui]nis et vicen(is) [pluribus(ve) stipen-]
10 [di]s emerit(is) di[missis honesta missione quo-]
[ru]m nom(in)ina su[bscripta] su[nt] ipsis
[l]iberis posterisque eo-
[rum civit(atem)] dedit et conub(ium) cum---*

Diploma datează din 12 noiembrie 119, pe baza puterii tribuniciene a împăratului Hadrian, a numelui celor doi consuli (A. Degrassi, *Fasti consolari*, p. 35; vezi și diploma cu flota siriană: W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, *Chiron* 32, 2002, p. 427-434, nr. 11) și a indicației *pr(idie) idus*

Nove(mbres) [formula *a(nte) d(iem)*, ce precede această indicație, este o eroare de gravare; vezi și cazul diplomei de la Drobeta din 1 aprilie 179: CEPR, IV, 261 = RMD, II, 123]. Editorii completează în lacună și numele guvernatorului Daciei Superioare, care ar fi *Iulius Severus*, cunoscut mai întâi din diplomele acestei provincii din 120 și 126 (vezi I. Piso, *Fasti Daciae*, p. 42-46, nr. 5).

Diploma înregistrează din trupele provinciei o *ala* și șase *cohortes*. Editorii consideră că *ala Hispanorum* ar fi trupa care provenea din Moesia Inferioară și care ulterior a fost transferată în Dacia Inferioară; totuși este mai probabil să fie vorba de *ala Hispanorum Campagonum* (despre aceste două *alae*, vezi C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, p. 71 și urm., nr.10-11; vezi și AMN, 38/I, 2001, p. 32, nr. 18). Dintre cohorte, se păstrează numele a cinci unități; cea înregistrată pe poziția 1 este necunoscută. Reținem prezența în Dacia Superior a cohorții *V Gallorum*; această trupă se afla în 110 în Dacia; apoi este menționată în Dacia Superioară de diploma de la Drobeta din 1 aprilie 179; nu a plecat, cum se credea până acum, în Moesia Superioară (este de fapt o trupă diferită de cea din provincia sud-dunăreană) (vezi *Auxilia Daciae*, p. 107-109, nr. 42).

Titularul diplomei făcea parte din *cohors VIII Raetorum* (vezi *Auxilia Daciae*, p. 119-120, nr. 54); el provenea din neamul celților eravisci – ceea ce pledează pentru proveniența acestei diplome din Pannonia Inferior.

971. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella I*); dimensiuni: 55 × 46 × 1 mm. Colecție particulară din Germania.

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, *ActaMN*, 38 (I), 2001, p. 38-42, fig. 5-6 (foto), nr. 3; *AnnÉp* 2001, 2152.

Tabella I extrinsecus:

[*Coh(ortis) I Br]itt(onum) Aug(ustae) Nerv(ianae) [Pac(ensis)]*
 [*cui praest - - -] f(i)lius Ulp(ia) Flo[- - -]*
expedite
 [- - -] *Asclepiadis [f(i)lio] - - -]*
 5 [*et - - -]sio f(i)lio[eius]*
 [*et - - -]riae f(i)liae e[ius]*
 [*Descriptum et r]ecognit(um) ex tab[ula aenea quae fixa]*
 [*est Roma]e in muro post [templum divi]*
 [*Aug(ust) ad] Minervam*

Tabella I intus:

[- - -] *t et Ubiorum et I ∞*
 [*Britt(onum) Aug(usta) Nerviana Pac(ensis) et sunt i]n Dacia Infer(iore)*
 [*sub - - - quin(is) et] vic(enis) pluribusve*
 [*stipendis emer(itis) dim(issis) hon(esta)] miss(ione) quor(um)*
 5 [*nom(ina) s(ub)s(cripta) sunt ips(is) liber(is)] poster(is)que eorum*
 [*civitatem dedit et conubium - - -]*

Posesorul diplomei era un fost pedestraș al cohorții *I Nerviana Pacensis Brittonum milliaria*; comandantul trupeii are numele însoțit de cel al tribului, ceea ce permite editorilor să dateze acest fragment de diplomă cândva între anii 120/130. Remarcăm prezența cohorții *I Ubiorum* printre trupele Daciei Inferioare; ea s-a aflat anterior în Moesia Inferioară, a participat la războiul cu dacii, rămânând în teritoriul cucerit. Nu mai apare în diplomele Daciei Inferioare din 129 și 130, dar apare în Dacia Superior în 136/138 (vezi diploma de la Micia, *infra*, nr. 984; cf. C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, p. 124-125, nr. 61); înseamnă că transferul s-a produs probabil cu ocazia reorganizării provinciale de la începutul domniei lui Hadrian sau cel mai târziu prin anul 123.

972. Proveniență necunoscută. Două fragmente (care se lipesc?) dintr-o diplomă militară (*tabella I*). Dimensiuni: 83 × 65 × 1 mm. Colecție privată din Germania.

P. Weiß, ZPE, 141, 2002, p. 242-245, nr. 2; AnnÉp, 2002, 1742.

Tabella I extrinsecus:

- [-----civit(atem) de]dit et co-
 [nubium cum uxoribus quas t]unc habu-
 [issent cum est civitas iis dat]a aut si
 [qui caelibes esse]nt cum [iis q]uas pos-
 5 [tea duxissent du]mtaxat [sin]guli
 [a(nte) d(iem) X]VI K(alendas) A[ug(ustas)]
 [Ti. Iulio Capitone, L. Vitrasio Flaminio co(n)s(ulibus)
 [alae---] cui praest
 [---f(ilius) P]al(atina tribu) Felix Roma
 10 [ex greg]ale
 [---]oli f(ilio) Besso
 [et---] fil(iae) eius.
 [Descriptum et recog]nitum ex tabula
 [aenea quae fixa est] Romae in muro
 15 [post templu divi] Aug(usti) ad Minerva(m)

Tabella I intus:

- [--- quae su]nt in Dac(ia) Infer(iore) sub
 [--- q]uin(is) et vic(enis) plur(ibusve)
 [stipendis emeritis dimissis ho]n(esta) miss(ione) quor(um)
 [nomina subscripta sunt] i[psis] liber(is) poste-
 5 [risque eorum civi]t(atem) ded(it) et con(ubium) cum uxor(ibus)
 [quas tunc ha]buis(sent) cum es(t) civit(as) is
 [data---

Diploma datează din 17 iulie 122, grație numelui consulilor (reconstituite pe baza diplomei cu această dată: CIL, XVI, 69; vezi A. Degrassi, *Fasti consulari*, p. 36) și a indicației [*a(nte) d(iem) X]VI K(alendas) A[ug(ustas)]*]; este cea mai veche atestare a provinciei Dacia Inferior. Numele procuratorului-gubernator este pierdut, dar din fericire se regăsește pe alt fragment de diplomă cu aceeași dată publicat de curând (vezi nr. următor). Fragmentul păstrează parțial numele comandantului trupei, [- - -] *Felix*, cu indicarea tribului și a domiciliului; el ar putea fi identic cu *Furius Felix*, atestat la comanda cohorței *II Nerviana Pacensis Brittonum milliaria* din Dacia Porolissensis, într-o diplomă datată între 120/140 (IDR, I, 23; cf. C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, p. 91, nota 3). Posesorul anonim al diplomei era un militar din neamul tracic al bessilor.

973. Proveniență necunoscută („wahrscheinlich unterer Donauraum”). Fragment de diplomă militară (*tabella I*; partea inferioară; ruptă pe linia celor două orificii de legare a celor două tăblițe). Dimensiuni: 8,3 × 13,2 cm. Ajunsă prin comerțul de antichități în Germania, acum în Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz.

Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome* [v. nr. 922], p. 57-61, nr. 20, pl. 36.

Tabella I extrinsecus:

[----- civitatem]
 dedit et conubium cum uxoribus quas tunc
 habuissent cum est civitas is data aut si

*qui caelibes essent cum is quas postea
duxissent dumtaxat singuli singulas*

5 *a(nte) d(iem) XVI K(alendas) Aug(ustas) Ti(berio) Iulio Capitone*

co(n)s(ulibus)

L(ucio) Vitrasio Flaminio

Alae I Claud(iae) Gallor(um) Capiton(ianae) cui praest

C. Paconius C(ai) f(iilius) Arn(ensi) tribu) Felix Carthagin(ensis)

10 *ex gregale*

Bolliconi Icci f(illio) Icco Britt(oni) ?

et Aprili f(ilio) eius et Iulio f(ilio) eius

et Aproniae fil(iae) eius et Victoriae fil(iae) eius.

Descript(um) et recogn(itum) ex tabula aenea

15 *quae fixa est Romae in muro post*

templ(um) divi Aug(usti) ad Minervam

Tabella I intus

[Imp(erator) Caes(ar) divi Traia]ni Parth(ici) f(iilius) divi Nerv[ae]

[nepos, Traianus Hadri]an(us) Aug(ustus) pont(ifex) max(imus) tr(ibunicia)

[pot(estate) VI co(n)s(ul)] IIII proco(n)s(ul)

[equit(ibus) et pedit(ibus) q(ui) mil(itaverunt)] in al(is) III et coh(ortibus) V

5 *[quae app(ellantur) (1)..... et (2) G]all(orum) Cap(itoniana) et (3) Gall(orum)*

Atect(origiana)

[et (1) - - - - - et (2) I] Br(acar)aug(ustanorum) et (3) II Fl(avia) Num[idar(um)]

[et (4) II Fl(avia) Bes]s(orum) et (5) III Gall(orum) quae

[sunt in Dac(ia) Infer(iore)] sub Cocceio Nason(e)

[qui quin(is) et vic(enis) plur(ibusve) s]tip(endisi) emer(itis) dim(issis) hon(esta)

10 *[miss(ione) quor(um) nomin(a) s]ubscr(ipta) sunt ipsis*

[liberis posterisq(ue)] eor(um) civit(atem) ded(it) et

[conubium cum uxorisq]as tunc hab(uissent) cum

[est civitas is data] aut siq(ui) caelib(es) ess(ent)

[cum is quas postea] dux(issent) dumtax(at) sing(uli)

15 *[singulas]...*

Data acestei diplome: 17 iulie 122. Această diplomă, ca și aceea de la numărul anterior, reprezintă cele mai vechi diplome privitoare la provincia Dacia Inferior (indirect, cea mai veche atestare este legată de mențiunea Daciei Superioare prin diploma din 12 noiembrie 119; vezi *supra*, nr. 970). Totodată, aflăm numele procuratorului-guvernator al Daciei Inferioare din anul 122, poate primul în această funcție: *Cocceius Naso*. Titularul diplomei era un călăreț simplu (*gregalis*) din *ala I Claudia Gallorum Capitoniana* (despre această trupă, vezi cartea noastră *Auxilia Daciae*, p. 69-70, nr. 8), de neam britton, iar comandantul trupei, *C. Paconius Felix*, originar din Carthagina, este pentru prima dată cunoscut în prosopografia milițiilor ecvestre.

974. Fragment de diplomă militară (*tabella I*). Proveniență necunoscută („Das Fragment kommt möglicherweise aus dem östlichen Balkanraum”). Dimensiuni: 3,8 × 4,8 × 0,01 cm..

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, ActaMN 39-40 (I), 2002–2003, p. 34-37, nr. 2, fig. 4-5 (foto).

Tabella I extrinsecus

[- - - - - po]stea [d]ux[issent]

[dumtaxat singuli singul]as. A(nte) d(iem) XVI K(alendas) Aug(ustas)

[Ti. Iulio Capito]ne

co(n)s(ulibus)

- 5 [L. Vitrasio Flamini]no
[alae / coh(ortis) - - - - - cui praest
[- - - - -] Aelianus
[- - - - -] f(ilio) Dalmat(ae).

Tabella I intus

- [- - - quorum nomina subscri]pt(a) sun[t] ips[is]
[liberis posterisq(ue) eor(um) civi]tat(em) ded(it) et [conubium]
cum uxoribus quas [tun]c habuis[sent cum est civitas]
[iis data aut] si qui ca[elibes essent cum]
5 [is] quas pos[tea dux(issent) d(um)t(axat) s(inguli) s(ingulas)]

Grație numelor consulilor reconstituiți cu multă probabilitate pe *extrinsecus*, ca și a indicației a. d. XVI k. Aug., diploma datează cu multă probabilitate din 17 iulie 122 și s-ar putea referi la provincia Dacia Inferior.

975. Diplomă militară (*tabella I*) descoperită la Urfa (Turcia). Dimensiuni: 16,9 × 13,1 cm. Ajunsă prin comerțul de antichități în Germania; acum în Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz.

Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome* [v. nr. 922], p. 64-70, nr. 22, pl. 39.

Tabella I extrinsecus:

- Imp(erator) Caesar divi Traiani Pardiici (sic) f(ilius) divi
Nervae nepos Traianus Hadrianus Aug(ustus)
pontif(ex) max(imus) tribun(icia) potest(ate) VII co(n)s(ul) III proco(n)s(ul)
equitib(us) et peditib(us) qui militaver(unt) in coh(orte) II Fla-
5 via Commagenor(um) et pedit(i)b(us) Britann(icianis) quae
sunt in Dacia Superiore sub Iulio Severo
item alae I Britton(um) c(ivium) R(omanorum) et coh(ortis) II Gallor(um) Mace-
donic(ae) translatis in Dacia Porolis(s)ensi sub
Livio Grato quinis et vicenis pluribusve
10 stipendis emeritis dimiss(is) honesta mis-
sione quorum nomina subscripta sunt
ipsis liberis posterisq(ue) eorum civitatem
dedit et conubium cum uxoribus quas tunc
habuissent cum est civitas iis data aut
15 siqui caelibes essent cum iis quas postea
duxissent dumtaxat singuli singulas
a(nte) d(iem) XVIII K(alendas) Mai(as)
Q. Articuleio Paetino L. Venuleio Aproniano co(n)s(ulibus)
Coh(orte) II Flavia Commagenor(um) cui praest
20 Ulpus Victor
ex equite
Zaccae Pallaei f(ilio) Syro
et Iuliae Bithi fil(iae) Florentinae, uxor(i) eius, Bess(ae)
et Arsamae f(ilio) eius et Abisalmae f(ilio) eius
25 et Sabino f(ilio) eius et Zabaao f(ilio) eius
et Achilleo f(ilio) eius et Sabinae fil(iae) eius.
Descriptum et recognitum ex tabula ae-
nea quae fixa est Romae in muro post
templum divi Aug(usti) ad Minervam*

Tabella I intus:

Imp(erator) [C]aesar divi Traiavi (sic) Parthiici f(ilius) divi

*Nervae nepos Traianus Hadrianus Aug(ustus) pont(ificex) max(imus)
tribun(icia) potest(ate) VII co(n)s(ul) III proco(n)s(ul)
eq(uitibus) et ped(itibus) qui mil(itaverunt) in coh(orte) II Fl(avia)
Comm(agenorum) et ped(itibus)*

- 5 *Britt(annicianis) (sic) quae sunt in Dacia Superiore sub Iulio
Severo item alae I Britt(onum) c(ivium) R(omanorum) et coh(ortis) II Gallor(um)
Maced(onicae) translatis in Dacia Poroliss(ensi) sub Livio
Grato quinis et vicen(is) pluribusve stipend(is)
emerit(is) dimiss(is) honest(a) mis(sione) quor(um) nom(i)na*
- 10 *subscript(a) sunt ipsis liber(is) costersq(ue) (sic) eor(um)
civitat(em) dedit et conub(ium) cum uxorib(us) quas
tunc habuiss(ent) cum est civit(as) iis data aut
siqui c[a]elib(es) essent cum iis quas postea*

Diploma este copie după o constituție imperială din 14 aprilie 123, acordată pentru militari din trupe cantonând în două provincii diferite, Dacia Superior și Dacia Porolissensis (până acum, cea mai veche atestare a acestei noi provincii); această grupare se poate explica prin faptul că aceste trupe fuseseră plecate într-o expediție, probabil cea din Orient, de unde reveniseră de curând (motiv pentru care nu apar în diploma cu trupele Daciei Superioare din 119).

Diploma menționează mai întâi două trupe din Dacia Superioară. Prima menționată, *cohors II Flavia Commagenorum*, este pentru prima dată atestată în Dacia Superior (pe timpul lui Hadrian este deja prezentă la Micia; vezi *Auxilia Daciae*, p. 97-99, nr. 31). Apoi sunt consemnați *pedites Britannici*; ei sunt atestați în provincia Dacia în diplomele din 110 (CIL XVI, 57 = IDR I, 2; CIL XVI, 163 = IDR I, 3) și 114 (RMD IV, 225-226; vezi *supra*, nr. 962-963), iar mai târziu și în alte surse epigrafice (vezi *Auxilia Daciae*, p. 129-130, nr. 64).

Despre celelalte două trupe aflăm că între timp fuseseră transferate în Dacia Porolissensis. Una dintre ele este *ala I Brittonum c. R.*; împăratul Hadrian a mai acordat, patru luni mai târziu, privilegiul pentru militarii acestei trupe: cei *dimissi honesta missione* de către Marcius Turbo, prin 118/119. Probabil că atunci fuseseră omiși din decretul imperial cei care lipsiseră din Dacia Superioară la data emiterii diplomei din 119; după întoarcerea în Dacia, două din aceste trupe fuseseră transferate în noua provincie Dacia Porolissensis. Cealaltă trupă este *cohors II Gallorum Macedonica*: aflată în anii 94 și 100 în Moesia Superior, rămâne în Dacia conform diplomelor din 109 (RMD, 198), 110 (CIL XVI, 67 și 163) și 114 (RMD IV, 225); transferată în Dacia Porolissensis pentru o vreme, se întoarce în Moesia Superior, unde este atestată în 156/157, 160 și 161 (vezi *Auxilia Daciae*, p. 105, nr. 39).

De reținut că în această diplomă, numele guvernatorului Daciei Porolissensis apare *Livius Gratus* (în diplomele din 10 august 123: *Livius Grapus*).

976. Proveniență necunoscută. Fragment din partea superioară a tăbliței I a unei diplome militare. Dimensiuni: 3,7 × 1,9 × 0,1 cm. Colecție privată din Germania.

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, *ActaMN*, 38/I, 2001, p. 36-38, nr. 2, fig. 3-4 (foto); *AnnÉp* 2001, 2151.

Tabella I intus:

*[Imp(erator) Caesar divi Traiani] Parth[ici fil(ius)]
[divi Nervae nepos, Traianus Hadri]anus Au[g(ustus)]
[pontif(ex) max(imus) trib(unicia) pot(estate)] X [co(n)s(ul) III]
[equitib(us) et peditib(us) qui] militav[erunt] in ala una]*

5 *[et coh(ortibus)...] quae ap[pellantur]...*
[...] et V Ga[llorum]...

Tabella I extrinsecus:

[- - - - dimissis honesta]
 missi[one quorum nomina subscripta sunt ipsis liberis]
 poster[isque eorum civitatem dedit...]

Diploma datează din anii 125/126. Unica trupă al cărei nume se păstrează, *cohors V Gallorum*, staționa în Dacia Superior; vezi discuția de la nr. 970.

977. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella I*); dimensiuni: 43 × 21 × 1 mm. Colecție privată din Germania.

P. Weiß, ZPE, 141, 2002, p. 245-246, nr. 3; AnnÉp 2002, 1743.

Tabella I extrinsecus:

[- - - equitib(us) et peditib(us)] qui militave[runt]
 [in ala una et coh(ortibus) quat]tuor quae appe[llantur]
 [--- et I Brac(ar)au]gustan(or)um et I Hisp[an(or)um] vet(erana)]
 [et II Fl(avia) Nu]mid(ar)um et II Gallor(um) et [sunt in Dacia]
 5 [Inferiore su]b Claudi[fo] Constante---

Tabella I intus:

[- - - II Fl(avia) Nu]mid(ar)um et II [Gall(or)um] et sunt in]
 [Dacia Inferiore sub Cla]udio C[onstante] quin(is) et vicen(is)]
 [pl(uribusve) stip(endis) emer(itis) di]m(issis) hon(esta) [mis(sione)]
 [q(uorum) nom(ina) s(ub)s(cripta) sunt ips(is) li]ber(is) po[st(eris)que] eor(um)]
 5 [civ(itatem) ded(it) et con(ubium) cum uxor(ibus) qu]as tun[c] hab(uissent---

Diploma cuprinde doar câteva unități militare – probabil o *ala* și patru cohorte, precum diploma din 22 martie 129 (CIL, XVI, 75 = IDR, I, 10). Două dintre ele se regăsesc și în această diplomă (cohortele *I Hispanorum veterana* și *II Flavia Numidarum*); toate patru apar și în diploma următoare (datată între 10 decembrie 129 - 9 decembrie 130). Este posibil ca acest fragment să dateze din 129, iar următoarea din 130.

978. Proveniență necunoscută („Über die Herkunft des Fragments ist nichts bekannt. Es dürfte aber ebenfalls aus dem Balkanländern kommen”). Fragment de diplomă militară (*tabella II*); dimensiuni 3,5 × 3,4 × 0,075 cm.

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 41-44, nr. 4, fig. 8-9 (foto).

Tabella II intus:

[equitib(us) et peditib(us) qui militaverunt in ala una / alis II et vexil(latione)]
 equit(um) II[lyric(or)um] et cohort(ibus) ...quae appellantur Claudia]
 Gall(or)um Cap[it(oniana) - - - - et II Fl(avia)]
 Bess(or)um et I[I. - - - - quae sunt in Dacia Infer(iore) sub Claudio ?]
 5 Constan[te] quin(is) et vicen(is) plur(ibusve) stip(endis) emer(itis) dim(issis)
 hon(esta) mis(sione)]
 quorum [nomina subscripta sunt...

Tabella II extrinsecus:

[P. Atti] Severi
 [L. Pulli] Daphni
 [P. Atti] Festi

Fragmentul păstrează parțial numele a două trupe: *ala Claudia Gallorum Capitoniana* și *cohors II Flavia Bessorum* din armata Daciei Inferioare. Procuratorul guvernator poate fi Claudius Constans (vezi diploma precedentă), dar și Flavius Constans din anul 138 (CIL III 12601 a-b = 13793–13794 = IDR II 575-576; CIL III 13795 = ILS 8909 = IDR II 587).

979. Proveniență necunoscută („Über die Herkunft ist wiederum nichts bekannt, außer der allgemeinen Angabe: Balkanländer“). Fragment de diplomă militară (*tabella I*); se păstrează aproximativ sfertul stâng superior. Dimensiuni: 5,3 × 3,8 × 0,1 cm.

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 44-45, nr. 5, fig. 10-11 (foto).

Tabella I extrinsecus:

*Imp(erator) Caesar [divi Traiani Parthici f(ilius) divi]
Nervae ne[pos Traianus Hadrianus Aug(ustus)]
pont(ifex) max(imus) t[rib(unicia) pot(estate)... co(n)s(ul) III p(ater) p(atriciae)]
equitib(us) et p[edit(ibus) qui militaverunt in ala I]
5 et coh(ortibus) V qu[ae appellantur... et (1) I]
Fl(avia) Comma[g(enorum) et (2)... et (3)...]
et (4) I Tyrrioru[m... et I... et]
sunt in Da[cia Inferiore sub...]
[Consta]nte qu[inis et vicenis etc.*

Tabella I intus:

*Imp(erator) Caesar d[ivi Traiani Parthici f(ilius) divi]
Nervae nep(os) [Traianus Hadrianus Aug(ustus)]
pont(ifex) max(imus) t[rib(unicia) pot(estate)... co(n)s(ul) III p(ater) p(atriciae)]
equ[uit(ibus) et] pe[dit(ibus) qui milit(averunt)...*

Diploma înregistrează două cohorte din armata provinciei Dacia Inferior: *I Flavia Commagenorum* și *I Tyrriorum sagittariorum*. În ultimul rând păstrat de pe *extrinsecus* a fost reconstituit cognomenul unui procurator al acestei provincii: *Claudius Constans* (a. 129/130) sau *Flavius Constans* (a. 138) (vezi discuția la numărul precedent).

980. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella I*); dimensiuni: 26 × 30 × 1 mm. Colecție particulară din Germania.

P. Weiß, ZPE, 141, 2002, p. 246-248, nr. 4.

Tabella I extrinsecus:

*[- - -]
ex pedi[te]
[- - -] Lucii f(ilio) [- - -]
[et - - - e]t Tarae f(ilio) et [- - -]
5 [et - - - a]e fil(iae) eius e[t - - -]
[Descriptu]m et recog[nitum ex tabula aerea]
[quae] ff[ixa] e[st] Romae...*

Tabella I intus:

*[- - -] II A [- - -]
[- - - e]t I Hisp[anor(um) - - -]
[et sunt in] Dac(ia) Inf(eriore) [sub - - -]
[quin[que] et vig(inti) stip(endii) emer(itis) - - -*

Editorul datează acest fragment între 118/140.

Din acest fragment reținem doar numele unui fiu al posesorului diplomei: eventual *[Sa]tara*, cum propun editorii (nume atestat în Dacia), dar poate și *Tara*, nume traco-dacic (vezi C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, p. 154, nr. 6).

981. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella I*); dimensiuni: 66 × 73 × 8 (11) mm. Colecție particulară din Germania.

P. Weiß, ZPE, 141, 2002, p. 248-251, nr. 5; AnnÉp 2002, 1745.

Tabella I extrinsecus:

*Imp(erator) Caesar divi Traiani Pa[rthici f(ilius) divi Nervae]
nepos Traianus Hadrian[us Aug(ustus) pont(ifex) maxim(us)]
trib(unicia) potest(ate) XV co(n)s(ul) III [p(ater) p(atriciae) proco(n)s(ul)]
equitib(us) et peditib(us) qui milit[averunt in ala I et coh(ortibus)]
5 VII quae appell(antur) (1) II Pannon(iorum) e[st Gallorum ? et (1) I Bata-]
vor(um) ∞ c(ivium) R(omanorum) p(ia) f(idelis) et (2) I Cannanef(atium)
et [(3) - - - et (4) - - - et (5)]
II Aug(usta) Nervian(a) Pacens(is) ∞ Br[itton(um) et (6) - - -]
et (7) V Lingon(um) et (8) VI Thracum [et sunt in Dacia Po-]
rolisen(si) sub Flavio Ita[lico, quin(is) et vicen(is)]
10 pluribusve stip[end(is) emerit(is) dimiss(is) honesta]
missione [quorum nomina subscripta sunt]
ipsis lib[eris post(erisque) eor(um) civit(atem) dedit]
et confubium---*

Tabella I intus:

*Imp(erator) Caesar divi Traian[i Parthici f(ilius) divi Nervae n(epos)]
Traianus Hadrian[us Aug(ustus) pont(ifex) max(imus) tr(ibunicia) pot(estate)]
XV co(n)s(ul) III [p(ater) p(atriciae) proco(n)s(ul)]
iquitib(us) (!) et peditib(us) [qui mil(itaverunt) in ala I et coh(ortibus)]
5 VIII quae appell(antur) [(1) II Pann(oniorum)... et (1) I Bat(avorum) ∞]
c(ivium) R(omanorum) p(ia) f(idelis) et (2) I Cann(anefatium) [et (3) - et (4) - et
(5) II Aug(usta) Nerv(ia) Pac(ensis) ∞ Brit(tonum) et [(6) - - - et (7) V
Ling(onum) et (8) VI]
Thrac(um) et sunt [in Dacia Porolis(sensi) sub Flavio Ita-]
lico quin(is) e[st vic(enis)]---*

Pe baza puterii tribuniciene, diploma datează între 10 decembrie 130 – 9 decembrie 131. Procuratorul Flavius Italicus mai este cunoscut din diploma de la Gherla din 2 iulie 133 (IDR, I, 11 = RMD, 35), precum și din alt fragment de diplomă datând din noiembrie 135 (vezi diploma următoare).

982. Fragment de diplomă militară (*tabella I*). Proveniență necunoscută („Über die Herkunft des Fragments ist nichts bekannt geworden. Doch dürfte es aus dem Bereich der Balkanländer kommen”). Dimensiuni: 2,9 × 3,9 × 0,13 cm.

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, ActaMN, 39-40 (I), 2002-2003, p. 38-41, nr. 3, fig. 6-7 (foto).

Tabella I extrinsecus:

[- - - -] quas postea dux[issent dumtaxat]

[singuli] singulas. [A(nte) d(iem) - - - -]
 [P. Ru]tilio Fabiano [Cn. Papirio Aeliano co(n)s(ulibus)]
 [co]h(ortis) II Aug(ustae) Nerv[ianae Pacensis cui praest]
 5 L. Secundini[us - - - -]

Tabella I intus

[Imp. Caesar divi Trai]ani Part[hici f(ilius)]
 [divi Nervae nep(os) Traia]nus Hadr[ianus Aug(ustus)]
 [pont(ifex) max(imus) trib(unicia) pot(estate)] XIX co(n)s(ul) [III p(ater) p(atriciae)
 [equitibus et peditibus qui militaverunt in al]is II et co[h(ortibus)...q(uae)
 app(ellantur) - - -]

5 [- - - -]nor(um) et N[. . . .]

Diploma datează din anul 135 și se referă la armata provinciei Dacia Porolissensis.

983. Proveniență necunoscută („Über die Herkunft ist wiederum nichts bekannt, außer der allgemeinen Angabe: Balkanländer”). Fragment de diplomă militară (*tabella II*). Dimensiuni: 5,8 × 7,7 × 0,1 cm.

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 46-48, nr. 6, fig. 12-13 (foto).

Intus

Coh(ortis) II Aug(ustae) Nerv[iaanae ∞ Pacensis cui praefuit ?]
 L. Volusius [. . . .]
 expe[dite]
 DIDAECVTTIO L[...f(ilio)]
 5 et Diurpae Dotu[...fil(iae) uxori eius]
 et Iulio f(ilio) [eius]
 et Dimidusi fil(iae) [eius]

Extrinsecus

L. Atti [. . . .]
 L. Pulli [. . . .]
 P. Atti [. . . .]
 T. Flavi [. . . .]

Fragmentul de diplomă menționează o trupă din armata Daciei Porolissensis: *cohors II Nerviana Pacensis milliaria Brittonum*. Pe baza celor patru nume ale martorilor, diploma este datată aproximativ între anii 133-140. Diploma păstrează parțial numele unui nou procurator al Daciei Porolissensis necunoscut până în prezent: *L. Volusius* [. . .]. Numele posesorului diplomei este citit *Didaecutio* de editori; acesta a fost recrutat cândva între 108-115 în trupa menționată (în 105 se afla în Moesia Inferior; în 114 în Pannonia Inferior, CIL XVI 61), care ulterior a fost transferată în Dacia Porolissensis (unde este atestată în anul 131; vezi *supra*, nr. 975). Interesant este numele soției lui, *Diurpa* (editorii compară cu *Diurpaneus*); patronimicul femeii, *Dotu*, este un cunoscut antroponim dacic (vezi D. Dana, ZPE 13, 2003, p. 177 cu nota 58, ignorat de editori).

984. Micia (Vețel, mun. Deva). Fragment de diplomă militară: *tabella I*, colțul stâng superior; prezintă trei mici fisuri pe laturile stângă, dreaptă și inferioară. Textul a fost bine gravat și clar pe *extrinsecus*; dimpotrivă, pe *intus*, scrisul este mai neglijent și greu de citit. Se păstrează într-o colecție particulară din București (Adrian Corcheș).

C. C. Petolescu, A. Corcheș, Drobeta, 11-12, 2002, p. 120-126 (cu desenele textelor de pe ambele fețe ale tăbliței); AnnÉp, 2002, 1223; RMD, V, 384.

Tabella I extrinsecus:

*Imp(erator) Caesar divi [Traiani Parthici f(ilius) divi]
 Nervae nepos Tra[ianus Hadrianus Augustus]
 pontif(ex) max(imus) tr(ibunicia) p[ot(estate) XXII? imp(erator) II co(n)s(ul) III
 p(ater) p(atriciae)]
 equit(ibus) et pedit(ibus) qui [militaverunt in alis III et num(ero)? equit(um)]
 5 Illyr(icorum) et coh(ortibus) X qua[e appell(antur) (1) I Batav(orum) ∞ et (2) I]
 Hisp(anorum) Camp(agonum) et (3) I Gal(lorum) et Bosp(ororum) et (1) I
 Alpin(orum) et (2) I]
 Vind(elicorum) et (3) I Thr(acum) sa[g(ittaria) et (4) I Ubior(um)
 et (5) I Itur(aeorum)]
 sag(ittariorum) et (6) II Gall(orum) [Pann(onica) et (7) II Fl(avia)
 Commag(enorum) et (8) I]
 Gall(orum) Dacic(a) et [(9) IIII Hisp(anorum) et (10) VIII Raetorum et sunt]
 10 [in Dacia Superiore sub Iulio Basso...]*

Tabella I intus:

*Imp(erator) Caes(ar) di[vi Traiani Parthici f(ilius) divi Nervae]
 nepos Tra[ianus Hadrianus Aug(ustus) pont(ificex) max(imus)]
 tr(ibunicia) pot(estate) XX[II? co(n)s(ul) III p(ater) p(atriciae)]
 eq(uitibus) et ped(itibus) qu[i mil(itaverunt) in al(is) III et num(ero)
 eq(uitum) Il(lyricorum) et coh(ortibus) X]
 5 q(uae) al(pellantur) (1) I Bat(avorum) [∞ et (2) I Hisp(anorum) Camp(agonum)
 et (3) I Gal(lorum) et]
 Bosp(ororum) et (1) I Alp(inorum) [et (2) I Vind(elicorum) et (3) I Thr(acum)
 sag(ittariorum)]
 et (4) I Ub(iorum) et [(5) I It(uraeorum) sag(ittariorum) et (6) II Gal(lorum)
 Pann(onica) et (7) II Fl(avia)]
 [Co]m(magenorum) et [...]*

Fragmentul de diplomă înregistrează (pe *intus*) *tr. pot. XX [...]*; dar bara de deasupra cifrei continuă până în fractura tăbliței, iar prin cercetarea atentă cu lupa s-a observat aproape de margine o mică depunere de calcar, care sugerează piciorul unei haste. Prin urmare, poate fi vorba de cea de-a XXI-a putere tribuniciană a împăratului Hadrian (datată între 10 decembrie 136–9 decembrie 137), dar și cea de-a XXII-a; astfel, micul fragment de diplomă poate data între 10 decembrie 136–10 iulie 138 (data morții lui Hadrian) (vezi R. Cagnat, *Cours*⁴, p. 195-197; D. Kienast, *Kaisertabelle*², p. 128-130).

După titulatura imperială (primele trei rânduri), constituția imperială continuă (vezi *extrinsecus*): *equitib(us) et pedit(ibus) qui [milit(averunt) in al(is) III et vexil(latione) sau numer(o) equit(um)] / Illyr(icorum) et coh(ortibus) X* etc.; intercalarea unei trupe de călăreți din Illyricum între indicația numărului alelor și cea a numărului cohortelor se mai întâlnește în diplomele Daciei Inferioare din anii 129, 130, 140 și 146. Din diploma de la Micia aflăm că o trupă originară din Illyricum se afla și în Dacia Superior; garnizoana ei era în castrul de la Brâncovenești (jud. Mureș) (vezi C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, p. 132-133, nr.68).

985 (= XIX-XX, 872). Diplomă militară: ambele tăblițe (13,7 × 10,5 cm), cu sârma de legătură (pentru sigilare) nedesfăcută; proveniență necunoscută. Păstrate la Prähistorische Staatssammlung, München.

Fotografii ale fețelor exterioare: *Die Römer zwischen Alpen und Nordmeer. Zivilisatorische Erbe einer europäischen Militärmacht*, p. 337, nr. 41 (fără lectură; fișă B. Steidl: „Entlassungsurkunde mit Bürgerrechtsverleihung für Coca, Sohn des Tyrus aus Sardica-Sofia. Coca diente mindestens 25 Jahre in einer berittenen Spezialeinheit, dem *numerus equitum Illyricorum*. Zuletzt bekleidete er

den Rang eines *sesquiplicarius*, der eineinhalbfachen Sold bezog. Stationiert war die Einheit in der Provinz *Dacia Inferior* (Rumänien), die zum Zeitpunkt der Entlassung unter den Befehl Statthalters Ulpian Saturninus stand”). *Lectura textelor de pe extrinsecus*: C. C. Petolescu, Oltenia, 13, 2001, p. 69-76 (preluată în AÉ, 2001, 2155); RMD, IV, 269. Publicare integrală (inclusiv a textelor de pe *intus*): Falko v. Saldern, BVB, 69, 2004, p. 11-18, pl. 5-6 (foto, toate fețele), 7 (desene, cele două texte de pe *intus*).

Tabella I (extrinsecus):

- Imp(erator) Caes(ar) divi Hadriani f(ilius) divi Traiani Parth(ici) n(epos) divi Nervae pron(epos) T(itus) Aelius Hadrianus Antoninus Aug(ustus) Pius pont(ifex) max(imus) tr(ibuniciae) pot(estatis) VIII imp(erator) II co(n)s(ul) III p(ater) p(atriciae)*
- 5 *equit(ibus) et pedit(ibus) qui milit(averunt) in alis III et numer(o) equit(um) Illyr(icorum) et coh(ortibus) VIII qua appel(lantur) (1) I Astur(um) et (2) Hisp(anorum) et (3) I Claud(ia) Gall(orum) Capit(oniana) et (1) I Fl(avia) Commag(enorum) sag(ittariorum) et (2) Bracaraug(ustanorum) et (3) I Tyrrior(um) sag(ittariorum) et (4) I Aug(usta) Pac(ensis) Nerv(iana) Britt(onum) (milliaria) et (5) I Hisp(anorum) 10 vet(erana) et (6) II Fl(avia) Numid(arum) et (7) II Fl(avia) Bessor(um) et (8) II et (9) III Gallor(um) et sunt in Dacia Infer(iore) sub Ulpio Saturnino quin(is) et vicen(is) plurib(us)-ve stip(endis) emer(itis) dim(issis) hon(esta) miss(ione) quor(um) nomin(a) subsc(ripta sunt) civ(itatem) Rom(anam) qui eor(um) non hab(erent)*
- 15 *ded(it) et conub(ium) cum uxor(ibus) quas tunc hab(uissent) cum est civ(itas) is dat(a) aut cum is quas pos[it(ea)] duxis(sent) dumtaxat singulis a(nte) d(iem) XIV K(alendas) Aug(ustas) Cn(aeo) Terentio Iunior(e) (et) L. Aurelio Gallo co(n)s(ulibus)*
- 20 *ex numer(o) equit(um) Illyric(orum) ex sesquipliar(io) (sic) Cocae Tyru f(ilio) Sardic(a) Descrip(tum) et recognit(um) ex tabul(a) aerea quae fixa est Romae in muro post*
- 25 *templ(um) divi Aug(usti) ad Minervam.*

Tabella I intus:

- Imp(erator) Caes(ar) divi Hadriani f(ilius) divi Traiani P[ar]th(ici) n(epos) divi Nerv[ae] pron(epoti) T. Aelius H[ad]rian(us) Anton[i]nus Aug(ustus) Pius p(ontifex) m(aximus) tr(ibunicia) pot(estate) VIII imp(erator) II co(n)s(ul) III p(ater) p(atriciae)*
- 5 *equit(ibus) (et) pedit(ibus) q(ui) milit(averunt) in al(is) III et coh(ortibus) VIII et sunt in Dacia Infer(iore) [s]ub Ulp(i)o Saturnino XXV plur(ibusve) st(ipendis) em(eritis) dim(issis) hon(esta) mis(sione) quor(um)*

*nom(ina) subscr(ipta) sun(t) civ(itatem) Rom(anam) qui eor(um)
non hab(erent) ded(it) e(t) con(ubium) cum ux(oribus) quas
10 tunc hab(uissent) cum [e]st civ(itas) is dat(a) aut CVN (!)
[is quas postea] dux(issent) d(umtaxat) sing(uli)*

Tabella II intus:

*a(nte) d(iem) XIV k(alendas) Aug(ustas)
Iunior et Gallo co(n)s(ulibus)
ex NVNER(o) (!) e(quitum) Illyric(orum)
15 ex SESQUIPLICIAR(io)
Cocae Tyru f(ilio) Sardin(a)*

Tabella II (extrinsecus):

<i>P. Atti</i>	<i>Severi</i>
<i>L. Pulli</i>	<i>Daphni</i>
<i>M. Servili</i>	<i>Getae</i>
<i>L. Pulli</i>	<i>Chresmi</i>
<i>M. Senili</i>	<i>Iasi</i>
<i>Ti. Iuli</i>	<i>Felicis</i>
<i>C. Iuli</i>	<i>Silvani</i>

Pe *intus*, la începutul r. 11, editorul notează: «Spuren einiger Buchstaben».

Data: 19 iulie 146.

Diploma înregistrează trei *alae* și nouă *cohortes* [cele mai multe deja cunoscute din diplomele anterioare privitoare la Dacia Inferior: 22 martie 120 (CIL, XVI, 75 = IDR, I, 10, Grojdibod; în această diplomă doar o *ala* și patru *cohortes*), anul 130 (vezi *supra*, nr. 24-25; proveniență necunoscută) și 13 decembrie 140 (RMD, 39 = IDRE, I, 13; Palamarcia], precum și un *numerus equitum Illyricorum* (în diplomele din 129 și 130, doar cu statutul de *vexillatio equitum Illyricorum*). De asemenea, diploma ne face cunoscut un nou procurator-gubernator al acestei provincii: *Ulp(ius) Saturninus*; pe acesta l-am identificat cu omonimul prefect al annonei din timpul lui Marcus Aurelius și Lucius Verus, al cărui adjunct a fost Sextus Iulius Possessor (vezi Dacia, N.S., 43-45, p. 231).

Numele posesorului diplomei este trac (D. Detschew, *Sprachreste*, p. 251: *Coca, Cocus*), dar cel al tatălui său pare a fi illir (I. I. Russu, *Illirii*, p. 258-259: *Turus*). Rangul său, *sesquiplarius* („cu o soldă și jumătate”), îl plasează printre gradații (*principales*) trupei (A.v. Domaszewski, *Rangordnung*², p. XIX, 71-72; I. I. Russu, SCIVA, 28, 1977, 1, p. 95-103).

986. Căței (jud. Cluj). Diplomă militară descoperită în anul 1992 în cursul săpăturilor din castrul de la Căței; se păstrează amândouă tăblițele, legate cu sârma răsucită și sigilată cu *theca*. O mică porțiune din *tabella I* lipsă. Muzeul de Istorie din Cluj.

D. Isac, ActaMN, 38/I, 2001, p. 49-60, fig. 1-4 (foto); AnnÉp 2001, 1705.

Tabella I extrinsecus:

*Imp(erator) Caes(ar) divi Hadriani f(ilius) divi Traian(i)
Parthic(i) n(epos) divi Nervae pron(epos) T(itus) Aelius
Hadrianus Antoninus Aug(ustus) Pius pont(ifex)
max(imus) tr(ibunicia) pot(estate) XIV imp(erator) II co(n)s(ul) IV p(ater) p(atriciae)
5 equit(ibus) et pedit(ibus) qui milit(averunt) in alis III et coh(ortibus)
XII quae apel(lantur) (1) Gall(orum) et Pann(oniorum) et {Gal(lorum) et
Pan(noniorum)}
(2) Silian(a) et (3) Tungr(orum) Front(oniana) et (1) I Ulp(ia) Britt(onum) ∞*

- et (2) I Britan(norum) ∞ et (3) I Fl(avia) Ulp(ia) His(panorum) ∞
 et (4) I Batav(orum)
 ∞ c(ivium) R(omanorum) et (5) I Ael(ia) Gaesat(orum) ∞ et (6) II Aug(usta)
 Nerv(iana) Pacens(is)
- 10 Brit(tonum) ∞ et (7) II Britan(norum) ∞ et (8) I Hispan(orum) et (9) I Can-
 nanif(atium) et (10) II Hisp(anorum) scut(ata) Cyren(aica) et (11) V Lingon(um)
 et (12) VI Thrac(um) et sunt in Dacia Porolis(s)ens(i)
 sub Macrinio Vindice proc(uratore) quinq(ue) et
 vigint(i) stip(endiis) emer(itis) dimis(sis) honest(a) miss(ione)
 15 quor(um) nom(ina) subscr(ipta) sunt civit(atem) Roman(am) qui
 eor(um) non hab(eret) dedit et conub(ium) cum uxorb(us)
 quas tunc hab(uissent) cum est civit(as) i(i)s data aut
 cum i(i)s quas pos(tea) duxis(sent) dum tax(at) singulis
 a(nte) d(iem) VIII K(alendas) O(ctobres)
- 20 M. Cominio Secundo
 co(n)s(ulibus)
 L. Attidio Corneliano
 Coh(ortis) I Ulp(iae) Britton(um) ∞ cui praest
 T. Iulius Arrianus Roma
 ex pedite
- 25 Prososto [I]a[nu]ari f(ilio) Pannon(io)
 Descript(um) et recognit(um) ex tabul(a) aerea
 quae fixa e[st]t Romae in muro post
 templ(um) d[ivi] Aug(usti) ad Minervam.

Tabella I intus:

- Imp(erator) Caes(ar) divi Hadrian(i) f(ilius) divi Trai(a-
 ni (?) Parth(ici) n(e)pos divi Nervae pron(e)pos T. Ae-
 lius Hadrian(us) Antonin(us) Aug(ustus) Pius
 p(ontifex) m(aximus) tr(ibunicia) pot(estate) XIV imp(erator) II co(n)s(ul) IV
 p(ater) patriae)
- 5 eq(uitibus) [e]t [p]ed(itibus) q(ui) m(ilitaverunt) in al(is) III et coh(ortibus) XI
 (et) sunt in Dacia Por(o)l(issensi) sub Mac[ri]n(io)
 V[i]ndice proc(uratore) XXV st(ipendis) em(eritis) dim(issis) hon(esta)
 mis(sione) quor(um) nom(ina) subscr(ipta) sunt civ(itatem)
 Rom(anam) qui eor(um) n[on] hab(erent) ded(it) et
 10 con(ubium) cum ux(oribus) qu[a]s tunc ha(buissent) cum
 [e]st civ(itas) i(i)s dat(a) aut cum i(i) quas post(ea)
 d(ux)issent d(umtaxat) sing(ulis)

Tabella II intus

Coh(ortis) I Ulp(iae) Br(ittonum) ∞ cui pr[a]est
 T. [I]ulius [Arria]nus Rom(a)
 [ex pe]dite
 Prososto Ianuari f(ilio) Pan(nonio)

Tabella II extrinsecus

M. Servili	Getae
L. Pulli	Chresimi
M. Sentili	Iasi

<i>Ti. Iuli</i>	<i>Felicis</i>
5 <i>C. Iuli</i>	<i>Silvani</i>
<i>L. Pulli</i>	<i>Velocis</i>
<i>P. Ocili</i>	<i>Prisci</i>

Pe baza puterii tribunicene a împăratului Antoninus Pius (XIV) și a indicației *a(nte) d(iem) VIII K(alendas) O(ctobres)*, diploma datează din 24 septembrie 151. Cei doi consuli, *M. Cominius Secundus* (PIR², C 1271; G. Alföldy, *Konsulat*, p. 250) și *L. Attidius Cornelianus* (PIR², A 1341; A. Degrassi, *Fasti consolari*, p. 43; G. Alföldy, *Konsulat*, p. 158) sunt cunoscuți în prosopografia romană, dar diploma aduce unele precizări în plus, puse în evidență de editor (p. 55-56).

Diploma menționează lăsarea la vatră a veteranilor din 3 *alae* și 12 *cohortes* din armata Daciei Porolissensis, aflate sub ordinea procuratorului M. Macrinus Vindex; acest personaj mai este cunoscut în fruntea acestei provincii și dintr-o altă diplomă militară, probabil din anul 154 (CIL, XVI, 110; IDR, I, 17; RMD, 47).

Prezenta diplomă a fost eliberată unui soldat din *cohors I Ulpia Brittonum milliaria*, trupă având în frunte la acea dată pe *T. Iulius Arrianus*, originar din Roma; personajul este nou cunoscut în prosopografia milițiilor ecvestre. Posesorul diplomei, *Prosostus, Iuanuari f.*, era originar din Pannonia; după D. Detschew, *Prosostus* este un nume trac (*Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, p. 380), dar după I. I. Russu ar fi illir (*Illirii*, București, 1969, p. 240).

987. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella I*); dimensiuni: 5,7 × 5,9 cm. Muzeul din Xanten (Germania).

W. Eck, M. M. Roxan, *Xantener Berichte*, 8, 1999, p. 347-452 (fotografii); *AnnÉp* 1999, 1103; RMD, IV, 287.

Tabella I extrinsecus:

*Imp(erator) Caesar Marcus A[urelius Antoninus]
Aug(ustus) Armeniacus, pon[t(iffex) max(imus) trib(unicia)]
potest(ate) XVIII, imp(erator) I[I co(n)s(ul) III et]
Imp(erator) Caesar Lucius Aure[lius] Antoninus Verus Aug(ustus) Ar-]
5 meniacus, tribunic(ia) p[ot(estate) IIII imp(erator) II pro-]
co(n)s(ul) co(n)s(ul) II divi Antoni[ni filii divi] Hadri-
ani nepotes divi Trai[ani Parthici pro-]
nepotes divi Nervae [abnepotes]
equitibus et peditibus [qui militaver(unt) in alis]
10 tribus quae appellan[tur (1) II Gall(orum) et Pa[nn(oniorum)]
et (2) Silian(a) c(ivium) R(omanorum) et (3) I Tungr(orum) [Frontonian(a) et
coh(ortibus)]
decem et duabus (1) I Bri[t(t)on(um) ∞ et (2) I Britann(ica)]
equit(ata) et (3) I Hispa[n(orum)]...*

Tabella I intus:

*Imp(erator) Caes(ar) Marc[us Aurelius Antoninus Aug(ustus) Arme-]
niacus, pont(iffex) max(imus) t[rib(unicia) potest(ate) XVIII, imp(erator) II
co(n)s(ul) III et]
Imp(erator) Caes(ar) Lucius Aur[el(ius) Antoninus Verus Aug(ustus) Armeniacus
tribunic(ia)]
pot(estate) IIII imp(erator) II proco(n)[s(ul) co(n)s(ul) II divi Antonini filii divi]
5 Hadriani nepot[es, divi Traiani Parthici prone-]
potes, divi Ne[rvae abnepotes]
equitibus et pediti[bus qui militaver(unt) in alis tribus quae]*

*appell(antur) (1) II Gall(orum) et P[ann(oniorum) et (2) Silian(a) c(ivium)
R(omanorum) et (3) I Tungr(orum) Frontonian(a)]
et coh(ortibus) XII: (1) I Brit(t)on(um) [∞ et (2) I Britann(ica) equit(ata)
et (3) I His-]
10 pan(orum) ∞ et (4) I Batav(orum) ∞ [et (5) I Ael(ia) Gaesat(orum)
et (6) II Nerv(iana) Brit-]
ton(um) ∞ et (7) I Britan[n(orum) ∞ et (8) I Hisp(anorum) ∞ et (9) I Cannanef(atium) et (10) I[I] Hispan(orum) et [...]*

Datare: anul 164 (probabil 21 iulie).

988. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară (*tabella I*); dimensiuni: 29 × 30 × 0,5 (0,8) mm. Colecție privată din Germania.

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, AMN, 38 (I), 2001, p. 45-48, nr. 5, fig. 9-10 (foto); AnnÉp 2001, 2154.

Tabella I extrinsecus

*[- - -] His[p(anorum) et - - -]
[- - - et I T]yrio[r(um) sag(ittariorum) et - - -]
[et - - - et] II Gall[orum - - - et - - - et I Bracar-]
aug(ustanorum) et I[- - -]
5 et sun[t in Dacia Inferiore sub - - -]
lio Cu[...]*

Tabella I intus:

*[Imp(erator) Caes(ar) M(arcus) Aur]elius An[toninus Aug(ustus)]
[Armenia]cus Med[icus pont(ificus) max(imus)]
[trib(unicia) pot(estate XXI?) imp(erator) V [co(n)s(ul) III et]
[Imp(erator) Caes(ar) L(ucius) Au]relius V[erus Aug(ustus)]
5 Armeniacus Parth(icus) max(imus)] Med[icus]
[trib(unicia) pot(estate) VII? imp(erator) V co(n)s(ul) III--]*

Editorii datează această diplomă în anii 167/168. Noutatea constă în menționarea unui nou guvernator (procurator) al Daciei Inferioare (din păcate, numele este mutilat), poate ultimul, înainte de reorganizarea provincială din anii 168/169.

Diplome privitoare la Daci în armata romană

(nr. 989–1000)

În vol. II din culegerea de inscripții externe publicat în anul 2000, prezentăm câteva diplome militare acordate unor militari de origine dacă: una descoperită pe teritoriul Moesiei Inferioare, datând din 7 februarie 71 (CIL XVI, 13 = IDRE, II, 318; flota de la Misenum), alte două cu loc de descoperire necunoscut, datând din 20 august 127 (AnnÉp 1997, 1779 = IDRE II, 471: pentru un militar dac din armata provinciei Britannia; AnnÉp 1997, 1314 = IDRE II, 472: pentru alt dac, din armata provinciei Germania Inferior), precum și una din 23 martie 178 (RMD, III, 184 = IDRE, II, 474: pentru un dac din armata romană din Britannia). S-a adăugat încă o diplomă din 26 februarie 70 pentru un militar de neam dac din flota de la Ravenna (AnnÉp 1997, 1771 = CEpR XIX-XX, 871). În

ultimii ani s-au publicat alte câteva diplome privitoare la daci în armata romană, pe care le prezentăm, pe scurt, în continuare:

989. Proveniență necunoscută. Fragment de diplomă militară. Dimensiuni: 9,5 × 8,3 cm. Păstrat într-o colecție privată (din Germania ?) („Die Herkunft des Fragments ist nicht bekannt. Es könnte aber aus dem östlichen Balkan kommen. Es befindet sich in Privatbesitz”).

W. Eck, A. Pangerl, Chiron, 33, 2003, p. 347-364.

Extrinsecus:

[- -]ENTIBVS ET FRATRIBVS
[- -]ON APR
[- -] FAVSTO
[- -]O MARCELLO COS
[- -]NAE DACO
[- -]MATRI EIVS
[- -]FRATRI EIVS
[- -]FRATRI EIVS
[- -]FRATRI EIVS
[- -]SORORI EIVS
[- -]ECOGNITVM EX TABVLA AE
[- -]ST ROMAE IN MVRO POST
[- -]AD MINERVAM

Intus:

[- -] LEGATO PRA[- -]
[- -]ANDIDO QVORVM NO
[- -]CRIPTA SVNT ANTE EME
[- -]ND IA CIVITATEM RO
[- -]DIT CVM PARENTIBVS
[- -]BVS ET SORORIBVS

Diploma datează din 5 aprilie 121. Editorii completează astfel constituția imperială:

[*Imp. Caesar divi Traiani Parthici f. divi Nervae nep. Traianus Hadrianus Augustus pont. Max., tribunicia potestate V, cos. III,*

- - -, qui militant / navigant in- - -, qui - - -, et sunt in - - - sub - - -] legato, praefecto - - - C]andido, quorum no[m]ina subs]cripta sunt, ante eme[rita stipe]ndia civitatem Ro[manam de]dit cum parentibus et fratribus et sororibus.

[*N]on(is) Apr(ilibus) [M. Herennio] Fausto, [L. Pomponio] Marcello co(n)s(ulibus).*

[*- - -]nae [f(ilio)] Daco, [- - -] matri eius, [- - -] fratri eius, [- - -] fratri eius, [- - -] fratri eius, [- - -] sorori eius.*

[*Descriptum et r]ecognitum ex tabula ae[nea quae fixa e]st Romae in muro post [templum divi Aug.] ad Minervam.*

Amplu comentariu al editorilor în legătură cu acordarea cetățeniei romane nu numai veteranului, dar și mamei, fraților și surorii acestuia; vezi încă: Barbara Pferdehirt, în vol. *Im Dienste Roms. Festschrift für Hans Ulrich Nuber*, 2005 (preprint). Pentru prezența în diplomă a legatului provinciei și a numelui prefectului (comandant al unei flote sau al unei trupe auxiliare), autorii prezintă mai multe analogii sub forma unui tabel sinoptic (p. 354).

990. Proveniență necunoscută («Es soll aus dem unteren Donaauraum stammen»). Fragment de diplomă militară (*tabella I*) privitoare la trupele din Africa:

P. Weiß, Chiron 32, 2002, p. 497-300, nr. 2; AnnÉp, 2002, 1752.

Extrinsecus:

E[
FLAVIO STERI[
ET NATTOPORI F[
ET DVCCIDAVA[
DESCRIPT ET RECOGNIT[
ROMAE IN MVRO POS[

Intus:

]IVI NERV
]G PONT MA

]QVAE APP I
]L AFR ET I FLA
] - - - COMM

Dată: a. 129/136. Editorul transcrie astfel textul de pe extrinsecus: [*Alae / coh(ortis)? - - - , cui praest - - -] e[x- - -] Flavio Steri[- - - filio) Daco ?/Thraci?) et Natopori filio) [eius et - - - filio) fil(iae) eius] et Duccidava[e filio) / fil(iae) eius]. Editorul consideră numele copiilor ca fiind exotice; în realitate, *Natopori* este un nume traco-getic (vezi CIL, VI, 1801 = ILS, 854 = IDRE, I, 69), iar *Duccidava* ne amintește un toponim dacic (**Dokidava**; Ptolemeu, Geogr. III, 8, 4). Numele posesorului diplomei (în dativ) trebuie completat *Flavio Steri[ssae]* (cognomenul dac; vezi IDRE, II, 70).*

991. Fragment de diplomă militară (*tabella I*) prezentată la o licitație la Sotheby, New York, în decembrie 1999; acum într-o colecție privată (nemenționată). Dimensiuni: $\hat{h} = 8,6$, lat. = 11,1 cm.

P. Holder, ZPE 149, 2004, p. 275-281.

Diploma este copie după o constituție imperială din 22 decembrie 144 și se referă la trupele provinciei Mauretania Tingitana; reținem doar r. 9-12 de pe *extrinsecus*:

*coh(ortis) V De[l]m[a]t(arum) c(ivium) R(omanorum) cui praeest
P. Servilius Africanus, Sabr(athae),
e[x ped]it[e]
Damanaeo S[...]ri filio) Daco*

Tabella II (fragment) a fost publicată de P. Weiß, ZPE 117, 1997, p. 251-252 (= AnnÉp 1997, 1766). Numele acestui veteran dac este cunoscut în antroponimia geto-dacă (vezi IDRE, II, 420; D. Dana, ZPE, 143, 2003, p. 172-173); având în vedere că a slujit în armată 25 de ani, rezultă că el fusese recrutat prin anul 119.

992. Diplomă militară (ambele tăblițe), de proveniență necunoscută („wahrscheinlich aus dem östlichen Donauebiet”). Dimensiuni: *tabella I* 13,2 × 10,4 (-10,6) cm; *tabella II* 13,1 × 10,5 cm. Se păstrează la Römisch-Germanisches Zentralmuseum din Mainz.

Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome* [v. nr. 922], p. 89-91, nr. 31.

Diploma datează din 20 ianuarie 151 și se referă la armata provinciei Moesia Superior. Reținem r. 19-23 (de pe *extrinsecus*; vezi și r. 1-5 de pe *intus*):

*Coh(ortis) III Brittonum cui praest
M. Blossius Vestalis, Capua,
expedite (sic)
Siasi Decinaei f. Gaecom ex Moes(ia)
et Priscae Dasmeni fil(iae) uxori eius Lard.*

În legătură cu titularul diplomei, vezi și observațiile pe care le-am făcut în recenzia cărții doamnei Barbara Pferdehirt (în această publicație, *infra*, p. 530).

993. Diplomă militară având încă ambele tăblițe legate (nedesfăcute). Dimensiuni: 13,2 × 10,4 cm. Nu se indică locul descoperirii, dar se află într-o colecție particulară.

W. Eck, A. Pangerl, ZPE 148, 2004, p. 262-268, nr. 2.

Diploma este copie după o constituție imperială din 5 septembrie 152 și se referă la armata provinciei Germania Inferior. Reținem doar r. 22-25:

*Coh(ortis) XV vol(untariorum) c(ivium) R(omanorum) cui praeest
Q. Gavius Proculus
expedit(e) (sic)
Surodago Surpogissi filio) Daco*

Numele veteranului și cel al tatălui său sunt nou cunoscute în antroponimia geto-dacă. Amândouă conțin un prim element: *Sur(o)*, tracic (cf. D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, p. 471, 487). Cel de-al doilea element, în cazul lui *Surodagus*, poate fi comparat cu **Xora Dagei** dintr-o cunoscută inscripție histriană (ISM, I, 378: „ținutul (satul) lui Dagis”). În

cazul lui *Surpogissus*, cel de-al doilea element se poate compara cu *Diurpagissa*, antroponim cunoscut în Moesia Inferioară (CIL III 14574 = 8266).

994. Fragment de diplomă militară (*tabella I*). Dimensiuni: 6 × 5,45 cm.

RMD IV, 274.

Diploma datează din 5 martie 153 și se referă la armata Germaniei Superioare. Reținem numai r. 7-10:

[coh(ortis) I Ligur(um)] et Hisp(anorum) cui praest

[- -]us Petiicanus

[ex p]edit(e)

[- -]cissae f(ilio) Daco

Din păcate, numele veteranului dac este pierdut; finalul numelui tatălui ne trimite la comentariul de la diploma anterioară (vezi și *Diurpagissa*).

995. Diplomă militară (*tabella I*), de proveniență necunoscută („wahrscheinlich aus dem unteren Donaugebiet”). Dimensiuni: 12,9 (- 13,2) × 10,4 cm. Se păstrează în Römisch-Germanisches Zentralkmuseum din Mainz.

Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome* [v. nr. 922], p. 100-104, nr. 34.

Diploma datează din 26 octombrie 153 și se referă la armata provinciei Mauretania Tingitana. Reținem, de pe *extrinsecus*, r. 23-26:

Alae I Aug(ustae) Gallor(um) c(ivium) R(omanorum) cui praest

Costorius Tranquillianus, Roma,

exgregale (sic)

Pueriburi Dabonis f(ilio) Daco

Pentru titularul diplomei, cf. inscripția de la Novae IDRE II 326 (*Perburidavensis*).

996. Diplomă militară (ambele tăblițe) provenind probabil din Bulgaria („Found in Rhodope Mountains, in Bulgaria”). Dimensiuni: 14,2 × 11,2 cm. Colecția Martin Schloyen, Oslo/London.

RMD IV, 293.

Diploma datează din 23 martie 178 și se referă la trupele auxiliare din Britannia. Reținem textul din r. 25-28:

Cohort(is) II Gallor(um) veter(anae) cui praest

Domitius Hiero

ex equite

Thiae Timarchi f(ilio) Daco

997. Diplomă militară (*tabella I*); condiții de descoperire necunoscute. Dimensiuni: 14,5 × 11,5 cm. Colecție privată din Los Angeles, California.

RMD IV, 294.

Diploma datează din 23 martie 178 și se referă la trupele auxiliare din provincia Britannia. Reținem r. 23-26:

Cohort(is) I Aug(ustae) Nerv(ianae) cui praest

Annus Victor

ex equite

Sisceo Aptasae fil(io) Daco

998. Două fragmente de diplome militare pentru trupele provinciei *Syria*:

– Pe un fragment, datat în anul 128 sau 133/135; pe *extrinsecus*, apare *[(cohors) I Ulp(ia) Dacor(um)]*.

– Pe celălalt fragment, datat între anii 114-140; tot pe *extrinsecus*, apare iarăși (*cohors*) *I Ulp(ia) Da[cor(um)]*.

W. Eck, D. MacDonald, A. Pangerl, *Chiron* 32, 2002, p. 434-444, nr. 2-3; reproduse în *AnnÉp* 2002, 1747-1748.

999. Viminacium (Moesia Superior). Diplomă militară (*tabella I*). Dimensiuni: 13,4 (-13,5) × 10,1 (-10,5) cm. Se păstrează în Römisch-Germanisches Zentralmuseum din Mainz.

Barbara Pferdehirt, în *Arch. Korrespondenzblatt* 32, 2002, p. 247 și urm. (*non vidi*); eadem, *Römische Militärdiplome*, p. 126-131, nr. 44.

Diploma datează din 11 august 192 sau 193 și se referă la trupele auxiliare ale provinciei Pannonia Inferior; între acestea, în r. 10 (pe ambele fețe ale tăbliței), este menționată, pe locul 2 între cohorte, o trupă *II Aur(elia) Dacor(um)*. Este prima apariție a acestei trupe într-o diplomă militară; până acum, ea mai era menționată doar pe o *tessera* de os de la Poetovio (Pannonia Inferior) (CIL III 15184, 16 = IDRE II, 265). Totuși, la Dalj (*Teutiburgium*, în Pannonia Inferior), apare o *coh(ors) II Aug(usta) Dac(or)um p(ia) f(fidelis) (milliaria) eq(uitata)* (vezi despre aceste trupe C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, București, 2002, p. 152, nr. 84 și 85); s-ar putea ca aceasta să fie trupa menționată în diploma Pannoniei Inferioare din 192/193.

1 000. Diplomă militară (*tabella I*, păstrată aproape în întregime), de proveniență necunoscută („warscheinlich von der unteren Donau”). Dimensiuni: 14,3 × 10,5 cm. Se păstrează în Römisch-Germanisches Zentralmuseum din Mainz.

Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome* [v. nr. 922], p. 164-165, nr. 59.

Diploma datează din 7 ianuarie 226 și înscrie *nomina militum qui militaverunt in coh(ortibus) praetorianis Severianis decem*. Reținem aici informația din r. 17-19 (*extrinsecus*):

*Coh(ors) VIII pr(aetoria) Severiana p(ia) v(index)
M(arco) Aurelio M(arci) f(ilio) Col(lina tribu) Senecio
Zermizegetusa*

Numele capitalei Daciei în forma sa genuină traco-dacică mai apare în *laterculi* cu pretorienii de la Roma (vezi IDRE II, 35, 36, 39, 42, 43, 44), fiind o indicație pentru originea dacă a pretorianului.

Inscripții din Dacia

(nr. 1 001–1 071)

1 001. Drobeta. Lespede de gresie calcaroasă, descoperită în condiții necunoscute la Drobeta. Sus se observă un profil teșit spre câmpul inscripției, dar cu colțurile stâng și drept rupte; jos, sub inscripție, un cadru simplu; de asemenea, de pe spatele pietrei, din jumătatea stângă inferioară, s-a desprins o mare așchie. Dimensiuni: 1,08 (-1,09) × 0,425 (-0,430) m; grosimea (în zona câmpului inscripției) 0,17-0,19 m (în partea de sus, unde este profilul, mai lată). Câmpul inscripției: 0,58 × 0,42 m; litere înalte de 5 cm; suprafața scrisă prezintă unele orificii și este corodată, iar spre marginea dreaptă, literele sunt mai înghesuie; alte litere sunt parțial distruse, făcând dificilă lectura. Ligaturi: r. 3 și 6 *E + T*, 7 *T + E*. Muzeul Regiunii Porților de Fier; inv. L III 73.

C. C. Petolescu, *Drobeta* 13, 2004, p. 38-45; *AnnÉp*, 2002, 1223.

*I(ovi) O(ptimo) M(aximo) [D(olicheno)]
pro sal(ute) im-
pp(eratorum) et c(o)hor-
tis pri(mae) sag(ittariorum),
5 Silvanus,
Flavius et A-*

*tennais, sa-
cer(dotes) c(o)ho(rtis) s(upra) s(criptae),
ex v(oto) p(osuerunt)*

Cei doi împărați, la care se referă dedicația, erau foarte probabil Septimiu Sever și Caracalla. Întregirea numelui divinității din r. 1 se justifică prin prezența celor trei preoți, care sunt atașați acestui cult în mai multe inscripții, inclusiv în Dacia. Trupa menționată era *cohors I sagittariorum*, staționată la Drobeta începând cu epoca Severilor (C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, p. 120-121, nr. 55). Amplu comentariu în legătură cu prezența preoților (în special ai lui Iupiter Dolichenus) în armata romană.

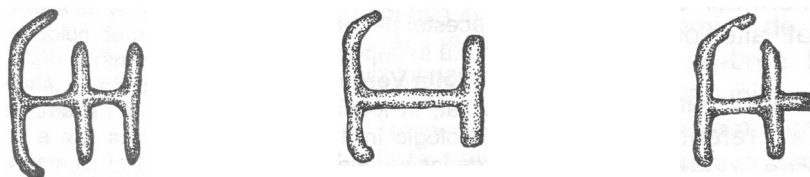
1 002. Drobeta. Descoperiri întâmplătoare în apropierea castrului roman:

I. Stîngă, Drobeta 13, 2003, p. 103-113; reținem:

– fragment de cupă, după editor imitație după un vas de *terra sigillata* (tip Drag. 49); pe fund ștampila *Elius Vitalis* (p. 103, fig. 2: foto, desen; dar acestea trebuie „răsturnate”, lectura făcându-se de la dreapta la stînga);

– cărămidă pătrată (latura de 0,57 m), purtând o ștampilă în cartuș dreptunghiular (nu se indică dimensiunile cartușului): *Coh(ors) I sag(ittariorum)* (p. 104 și fig. 3: desen).

1 003. Vrața (jud. Mehedinți). Cu ocazia unei periegeze, în vara anului 2004, s-au descoperit circa 25 de cărămizi (unele întregi, altele fragmentare) ieșite prin prăbușirea malului Dunării (aproximativ la km 820). Dimensiuni: 0,33 × 0,29 × 0,045 m și 0,36 × 0,29 × 0,05 m. Unele dintre ele poartă semne în relief de tipul:

I. Stîngă, Drobeta 14, 2004, p. 46-49, fig. 2-4 (desene).

După editor (p. 47): „El poate reda mai multe litere în ligatură, o monogramă ce conține literele T, E, F, unde T și E ar putea reda numele meșterului, iar F – *fecit*, sau într-o singură ipostază numai litera T. Poate fi, pur și simplu, numele oficinei unui meșter particular, așa cum înclinăm noi să credem”.

1 004. Cătune (jud. Gorj). Fragmente ceramice descoperite în cursul săpăturilor din castru în 1985; Muzeul județean Gorj, inv. 14645: TNTAI[...] și inv. 14646: [...]ANAT[...].

V. Marinoiu, *Romanitatea* (vezi *supra*, nr. 919), p. 143 și pl. XCVI (p. 378).

1 005. Bumbești (jud. Gorj). Ștampile tegulare descoperite în castrul de piatră și în termele din punctul Vârtope. Muzeul județean Gorj.

V. Marinoiu, *Romanitatea...*, p. 121, nr. 1-6, 9 și p. 122, nr. 1: ștampile CIVC (nu dă dimensiunile cartușului); p. 121-122, nr. 7, pl. 52 (dimensiunile cartușului: 15 × 3,5 cm; inv. 3100): LEG VII CL; p. 122, nr. 8, pl. 52-53 (dimensiunile cartușului: 15 × 3,5 cm; inv. 3090): LEG IIII F.

Ștampilele sunt prezentate de același autor și în studiul *Unitățile militare care au staționat în castrarele romane de la Bumbesți-Jiu*, Litua 9, 2003, p. 57-66.

1 006 (= IDR, II, 141). **Cioroiu Nou** (jud. Dolj).

D. Bondoc, *Inscripții și piese sculpturale romane. Muzeul Olteniei, Craiova, Craiova*, 2004, p. 9-10, nr. 5.

La reluarea inscripției (SCIVA 32, 1981, 2, p. 285-287, nr. 2, fig. 1/2 foto), propuneam a citi, în r. 6, după numele legiunii VII Claudia, supranumele imperial *Philippiana*, martelat ulterior. Recent, D. Bălțeanu (a cărui opinie este citată de D. Bondoc) pretinde a observa în rasură literele MA și eventual partea de sus a hastei din stînga a literei X; în consecință, crede că aici era gravat

supranumele imperial *[[Max[imiana]]*. Mențiunea legiunii este pusă în legătură cu prezența la Cioroiu a unui detașament din legiunea VII Claudia, pe timpul lui Maximin Tracul, de când pot data și ștampilele tegulare ale acestei legiuni descoperite recent (vezi CEPR, XIX-XX, 839).

1 007 (= IDR, II, 499). **Slăveni** (com. Gostavățu, jud. Olt). Fragment de placă de marmură descoperită în cursul săpăturilor din castru (D. Tudor, 1969). Dimensiuni; 0,54 × 0,52 × 0,025 m. Muzeul Olteniei, Craiova.

D. Bondoc, *Inscripții...* (v. nr. precedent), p. 53-54, nr. 65.

R. 4 a fost șters; în mod normal, ar fi trebuit să fie răzuit, ca urmare a damnării memoriei lui Geta, numai numele acestuia (care se poate totuși citi parțial în rasură): *[[L. Septimi[us Geta]]*. La începutul aceluiași rând, observăm că și finalul titlaturii lui Caracalla se află în rasură: *[p]r(o)co(n)s(ul)*; după moartea lui Septimiu Sever (14 februarie 211), la titulatura lui Caracalla s-au adăugat *pont(ificex) max(imus)* și *p(ater) p(atriciae)*. Din acest motiv, titulatura veche a fost parțial ștersă, apoi s-a gravat noua titulatură, dar cu litere mai înghesuite (din acest motiv lipsește și conjuncția *et* între aceasta și numele lui Geta); un caz similar întâlnim la inscripția CIL III 13800 = IDR II, 496, tot de la Slăveni. Un an mai târziu, după asasinarea lui Geta, a fost ras și numele acestuia.

1 008. Slăveni (jud. Olt). Fragment de altar de calcar (partea inferioară). Dimensiuni: 0,43 × 0,36 × 0,185 m. Litere înalte de 4,5 cm.

D. Bondoc, D. R. Dincă, *Inscripții și piese sculpturale. Muzeul Romaniștilor Caracal*, Craiova, 2002, p. 26, nr. 30 (1) (foto, desen); AnnEp 2002, 1224.

.....
 ..... OM
 [R]VFVS
 DECVR(IO) S

De curând (9.04.2005), D. Bondoc mi-a comunicat că în ultimul rând lectura este DEC·V·S, așa cum se vede în desen și chiar în fotografie. În AnnEp 2002, I. Piso citește [...D]om(itius) / [R]ufus / dec(urio) v(otum) s(olvit), considerând că este vorba de un decurion al aiei *I Hispanorum* de la Slăveni sau un decurion al orașului Romula. Dar lipsa oricărei referințe la trupă (sau oraș) după *dec(urio)* arată că aceasta se afla într-un rând de mai sus; după părerea mea, după numele divinității era înscris numele dedicantului și calitatea sa, spre ex.: *[centurio] coh(oris) II Fl(aviae) C]om(magenorum)*, mai puțin probabil *[I]vir?mun(icipii)* sau *col(oniae) Rom(ulensium)*.

1 009. Vărădia (jud. Caraș-Severin). În cursul săpăturilor din castrul de pământ de pe dealul Chilizii, a apărut o *tessera* de bronz pe care se citește, cu litere punctate, numele *IVLIVS SEMPRONIVS*.

Eug. Iaroslavschi, Ovidiu Bozu, *Banatica* 16 (I), 2003, p. 296.

1 010. Ibidem. Cu ocazia aceluiași săpături din castrul de pământ de pe dealul Chilizii, au apărut trei mănuși de amfore ștampilate: *CEME...*; *C-IV-R*; *PLEGONT* (?)

Eug. Iaroslavschi, Ovidiu Bozu, *Banatica* 16 (I), 2003, p. 297; A. Ardeț, E. Iaroslavschi, O. Bozu, *ibidem*, p. 309-315.

1 011–1 013. Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Robert Étienne, Ioan Piso, Alexandru Diaconescu, *Les fouilles du Forum Vetus de Sarmizegetusa. Rapport général*, ActaMN, 39-40 (I), p. 2002-2003, p. 59-154. Cu ocazia săpăturilor au apărut numeroase fragmente epigrafice, unele reprezentând inscripții noi, altele aducând completări la inscripții deja cunoscute. Autorii anunță publicarea lor într-o monografie cu titlul *Le forum vetus de Sarmizegetusa*. Dintre inscripțiile menționate în raport, până la publicarea lor cu toate datele tehnice, reținem doar pe următoarele trei:

1011. Inscripție scrisă inițial pe șase blocuri de calcar, având în total dimensiunile: 0,90 × 5,60 × 0,35 m; din aceasta s-au descoperit în cursul săpăturilor în 1993 pe *decumanus maximus* nouă fragmente. Literele scad în înălțime de la 17 la 8,5 cm.

I. Piso, în *Traiano. Ai confini dell'Impero*, Milano 1998, p. 276, nr. 212 (cu desen); reproducă în *AnnÉp* 1998, 1084; R. Étienne, I. Piso, Al. Diaconescu, *loc. cit.*, p. 87, nota 35, pl. 19 (reconstituire grafică).

[Imp(erator)] Ca[es(ar)] div[i] Ne[r]v[a]e f(ilius) Nerva Trai[a]n[us]
 [Aug(ustus) Germanicus] D[acicus p]ontif(ex) max(imus) trib(unicia)
 pot(estate) [?X i]mp(erator VI]
 [co(n)s(ul) V p(ater) p(atriciae) col(oniam) Ulpia[m] Trai]ana[m] Augusta[m]
 Dacic(am) [Sar]miz[e]getusam fecit]

1 012 (= IDR III/2, 1). **Ibidem.** Textul inscripției de fundare a Coloniei Ulpia Traiana Dacica Sarmizegetusa transmis de Mezerzius în trei versiuni, reproduse de Th. Mommsen în CIL III, 1443; o nouă propunere de reconstituire: H. Wolff, *ActaMN* 13, 1976, p. 108; vezi toate datele bibliografice: IDR III/2, 1. În săpăturile din *forum*, în 1990, au apărut două noi fragmente, cu ajutorul cărora I. Piso propune o reconstituire grafică:

ActaMN 39-40 (I), p. 88, nota 36, pl. XXXIII:

Auspiciis
 [Imp(eratoris)] Caes(aris) divi Nervae f(il(ii))
 [Nervae] Traiani Augusti
 [Germ(anici) Dac(ici)] condita colonia
 [Ulpia Traiana Augusta] Dacica
 5 [Sarmizegetusa] per
 [D(ecimum) Terenti]um Scaurianum,
 [leg(atum) eius pro pr(aetore)]

1 013. Ibidem. Nouă fragmente dintr-o inscripție descoperite în curtea forului; un fragment a fost publicat de C. Daicoviciu (vezi datele în IDR III/2, 125). Nu se dau detalii tehnice, nici ilustrație.

ActaMN 39-40, 2002-2003, p. 131, nota 122 (autorii raportului desemnează inscripția cu indicativul *ep. 4*).

[Imp(eratori) Caes(ari) divi Nervae fil(io) Ne]r[vae] Tr[aiano]
 [?Opti]mo [Au]g(usto) [Germ(anico) Dac(ico) ?Parth(ico) pontif(ici)]
 m[ax(imo) trib(unicia)]
 [potest(ate) - - - - -]
 VI[- - - - -]
 5 [col(onia) Ulpia Traiana Aug(usta) D]acica Sa[rmizegetusa]
 [condit]o[ri] s[uo]

1 014 (= IDR III/2, 116). **Ulpia Traiana Sarmizegetusa.** Douăsprezece fragmente dintr-o bază de statuie: șase provin din săpăturile lui C. Daicoviciu, publicate în 1974 de I. Piso; alte cinci fragmente (provenind din partea stângă a bazei) au fost descoperite în 1975, în săpăturile de la *basilica forensis* (criptoporticul de nord) din *forum novus*; ulterior, un alt fragment, din colțul superior drept al câmpului inscripției, a fost identificat în lapidariul muzeului din Sarmizegetusa. Textul revizuit de I. Piso, care propune următoarele dimensiuni ale bazei: 0,80 × 0,60 × 0,56 m.

I. Piso, *ActaMN* 39-40, 2002-2003, p. 215-218, nr. 15, fig. 4 a-b (foto, desen-reconstituire).

M(arco) O[pe]llio M(arci) f(ilio)
 Pap(iria) tribu [A]diuto[ri]
 d[ec(urioni) col](oniae) Ilvir(o)
 [iuris di]c[u]ndi
 5 p[raef(ecto) c]oll(egii) f[a]br(um)
 plebs
 a[e]re conlato
 l(oco) [d(ato)] d(ecreto) d(ecurionum)

1 015. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. Fragment de placă de marmură (partea dreaptă), spart în patru, descoperit în cursul săpăturilor din 2002-2003 la vest de *forum vetus*. Dimensiuni (fragmente lipite): 0,38 × 0,33 × 0,02 (-0,03) m. Litere înalte de 6-6,5 cm.

I. Piso, în vol. *Studia in honorem D. Benea* (v. nr. 932), 2004, p. 299-303, fig. 1 (foto, desen-reconstituire).

[-----]
 [-----] Dei
 [Solis Ierh]abolis
 [--- ? Vale]ntinus
 5 [--- ? t]ribu[n{us}]
 [-----]

Autorul reconstituie numele divinității solare palmireniene din triada Bel – Yarhibol – Aglibol; prezent la Tibiscum (IDR III/1, 137: *Deo Soli Ierhaboli*) și Apulum (IDR III/5, 102: *Deo [H]ierhibol(i)*, 103: *Deo Soli Hieribolo*). Noua inscripție se referă la construcția sau refacerea unui templu, mai puțin probabil pare a fi o inscripție votivă.

1 016. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. Opt fragmente dintr-o placă de marmură aparținând bazei unei statui; descoperite în 1993 în fața intrării la *forum vetus*, împrăștiate pe *decumanus maximus*. Dimensiuni: 0,32 × 0,70 × 0,04 m. Litere înalte de 4,5-5 cm.

I. Piso, în vol. *Studii de istorie antică* [v. nr. 929], p. 365-366, 370 (foto, desen); AnnÉp 2001, 1719.

A[--- Fl]au[ae]
 s[tolat]ae femi-
 [nae so]cru
 L. Ant(oni)us Rufus e[q(uo) p(ublico)]
 5 p[o]ntif(ex) col(oniae) Sar[m(izegetusae)]
 [fisci ? a]dvoc[atus ?]

R. 4: e[q(ues) R(omanus)] după AnnÉp. Personajul aparține unei importante familii; vezi *stemma* ce însoțește comentariul autorului

1 017. Grădiștea de Munte. Fragment de vas cu grafit în scriere cursivă, descoperit în cursul săpăturilor, în anul 2000.

Gelu Florea, în vol. *Studii de istorie antică*, Cluj, 2001 [v. nr. 929], p. 183-184 (cu desen); AnnÉp 2001, 1717.

P. Labi(i) Rufini

După contextul arheologic, înainte de cucerirea romană.

1018. *Germisara*. Altar sau bază de statuie de calcar numulitic, descoperit în 1989 în zona termelor. Capitelul era decorat cu acrotiere cu motiv de plante (dar colțul drept rupt) și rozetă în centru. Dimensiuni: 0,88 × 0,51 × 0,42 m. Litere înalte de 3-4 cm; ligaturi: r. 6 și 7 *A + T*, 8 *A + L*, 9 *T + R*.

I. Piso, Adriana Pescaru, Eugen Pescaru, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 197-200, fig. 1-2 (foto, desen-reconstituire).

Dian[a]e
 Aug(ustae) s[acru]m
 pro sa[l(ute)] et [i]nc(olunitate)
 M(arci) Aur(elii) Anton[i]ni
 5 Pii Aug(usti) et Iu[lia]e
 Aug(ustae) matris [Aug(usti) castr(orum)]
 senatus ac patr(iae),

*C(aius) Val(erius) Valent[inus],
trib(unus) leg(ionis) XIII G(eminae) An[t(oniae)]*
10 *item trib(unus) n(umeri) sing(ularium)*
Brittan[nicianorum. . .]

Personajul este nou cunoscut, dar ar putea proveni (după editori) din Apulum sau Sarmizegetusa, unde *C. Valerii* sunt bine reprezentați.

1 019. Apulum. Cu ocazia reparării bisericii catolice din Bărbantți, sat aparținând acum municipiului Alba Iulia, a apărut, sub stratul de tencuială, un monument epigrafic de calcar (probabil un altar; parțial fasonat, pentru a fi reutilizat ca material de construcție). Comunicat de V. Wollmann (care l-a descoperit), împreună cu o fotografie, lui I. Piso, care l-a publicat în IDR, III/5, 723. Reexaminând piesa, Piso propune o nouă lectură, începând cu r. 4.

I. Piso, ActaMN 39-40 (I), 2002–2003, p. 211-213, nr. 13, fig. 2 a-b (foto, desen-reconstituire).

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
et Gen[io]
Daciaru[m]
M(arcus) Cael(ius) Iul[ia]-
5 *nus, trib(unus) [lat(iclavius)]*
[leg(ionis) XIII Gem(inae)],
[?dono dedit]

Tribunul este cunoscut dintr-o altă inscripție de la Apulum dedicată *Dacis tribus et Genio leg(ionis) XIII G(eminae)* (CIL III 995 = IIs 3920 = IDR, III/5, 43).

1 020. Apulum. Altar votiv de calcar descoperit în anul 2003 în partea de sud a Dealului Furcilor; spart în trei bucăți, dar conservat integral pe loc. Pe coronament se află un decor vegetal cu foi de acant. Dimensiuni: 1,18 × 0,60 × 0,60 m. Câmpul epigrafic: 0,62 × 0,40 m; litere înalte de 4 cm; în r. 2, ligatura *H + E*.

V. Moga, R. Ciobanu, în *Orbis Antiquus* (v. supra, nr. 931), p. 625-629, pl. I/1-2 (foto).

Terrae Matr(i)
Septim(ius) Aescul(apius) Her-
mes, libertus
numinis Aes-
5 *culapi, habens*
ornamenta
dec(urionalia) col(oniae) Apul(ensis)
et aug(ustalis) col(oniae)
eiusd(em),
10 *v(otum) p(osuit)*

Dedicantul, considerat medic, este cunoscut la Apulum (CI, III, 1079 = ILS, 3850; IDR, III/5, 199).

1 021. Apulum. Altar descoperit în timpul lucrărilor agricole (martie 2004). Nu se indică piatra. Capitelul decorat. Nu are soclu, dar în centrul bazei se află un orificiu pătrat de fixare. Dimensiuni: 0,56 × 0,26 × 0,23 m. Câmpul epigrafic: 0,27 × 0,22 m. Muzeul din Alba Iulia.

R. Ciobanu, Apulum, 41, 2004, p. 260-266, fig. 1-4 (foto).

Marti
Toutatico
C(aius) Valerius
Hermes, pro
5 *salute sua*
v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Divinitate celtică, Teutates sau Toutatis; atestată în forme apropiate în Britannia, Noricum și la Roma (detalii *ibidem*, p. 262).

1 022. Apulum. Trei inscripții (două votive, una funerară), publicate de I. Piso și Cl. L. Băluță, în *Apulum* 38/1, 2001, p. 189-192, au fost deja incluse de I. Piso în IDR, III/5, nr. 720-722.

1 023. Apulum. Fragment de stelă funerară de calcar descoperită la poarta de sud a castrului legionar, reutilizată ca material de construcție. Dimensiuni: 0,49 × 0,40 × 0,20 m.

V. Moga, *Apulum* 38, 2001, 1, p. 238-239, nr. 3 a-b (foto, desen); *AnnÉp* 2001, 1711.

[- - -] *vix(it)*
[- - -] *P(- - -) F(- - -)*
[- - -] *b(ene) m(erenti)*

1 024. Apulum. Lespede de calcar (fragment; pe partea stângă se mai păstrează o parte din cadrul profilat), descoperită întâmplător în anul 2002 lângă balastiera din apropierea malului stâng al Mureșului (în această zonă, în anii precedenți, au mai apărut câteva monumente epigrafice; vezi CEPR, XVIII, 1998, 707-800). Dimensiuni: 0,28 × 0,30 × 0,16 m. Litere înalt de 4 cm. Achiziționat de Muzeul din Alba Iulia.

V. Moga, în *Patrimonium Apulense* 4, 2004, p. 98, nr. 1, cu foto și desen (la p. 100).

A I . . .
A N . . .
N I I . . .
M A . . .
B . . .

În r. 3, editorul citește *NPI*, dar pot fi mai degrabă *NIP*. R. 4 este completat de editor *ma[tri]*, iar ultimul *b(ene) [m(erenti)]*.

1 025. Apulum. Fragment de lespede de calcar descoperit în toamna anului 2004 în str. Vasile Goldiș, nr. 12. Dimensiuni: 0,62 × 0,60 × 0,16 m. Litere înalte de 7 cm; se pare că marginea dreaptă a textului nu a fost afectată. Muzeul din Alba Iulia.

V. Moga, în *Patrimonium Apulense* 4, 2004, p. 98-99, nr. 2, foto și desen (la p. 101).

. . . . .
[*vix*] *it an(nos) X[. . .]*
[. *Se*] *mpronius*
[*Pri?*] *scus, p(rimus) p(ilus) leg(ionis)*
5 [*XIII Gem(inae)*] *coniugi*
[*pi*] *issim(ae) fa-*
[*ciendu*] *m cu-*
[*rav*] *it*

În primul rând păstrat, în fotografie și desen se mai văd resturi de litere, care ne îndeamnă a propune lectura consemnată. La începutul r. 4 se mai observă partea de sus a literei *S*, ceea ce autorizează completarea cognomenului, propusă de editor. În r. 6, dispunerea literelor îndeamnă spre lectura [*piant*] *issim(ae)*. Importanța inscripției constă în menționarea unui nou primipil al legiunii XIII Gemina.

1 026. Ciugud (jud. Alba). Altar (fragmentar) descoperit în 1991 de Viorica Rusu Bolindeț în cursul unei săpături de salvare în cariera de la Ciugud (3 km est de Alba Iulia). Adusă în curtea Muzeului din Alba Iulia (unde a fost fotografiată de I. Piso), de unde a dispărut ulterior. Publicată între timp de Ligia Ruscu (probabil după o fotografie), cu mențiunea că ar fi fost descoperită la Apulum.

L. Ruscu, *Corpus Inscriptionum Graecarum Daciae*, nr. 24; reluată de I. Piso, ActaMN 39-40 (I), 2002–2003, p. 213-215, nr. 14, fig. 3 a-b (foto, desen al inscripției).

<i>Ligia Ruscu:</i>	<i>I. Piso:</i>
KI (a)uđ(ioj)	KI u [...]
Lohgo(j)	Lohgo-
[.....]	j As(?)ia-
	[nou=.]

1 027. *Ampelum*. Altar de gresie descoperit în 1957 de I. I. Russu în biserica din Negraia (Zlatna - Pătrânjeni). Publicat în mai multe rânduri (vezi IDR III/3, 292); revizuire (r. 5-6):

I. Piso, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 208-211, nr. 12, fig. 1 a-b (foto, desen al textului inscripției).

Cereri Aug(ustae)
sacr(um)
[S]uriacus Aug(usti) n(ostri)
disp(ensator) aura(riarum) cum suis
 5 *dedica(nte A(?ulo) Senec[io]-*
ne Contiano v(iro) e)gregio
proc(uratore)
[I]I non(as) Ian(uarias) Laeto II
et Ceriale co(n)s(ulibus)

Data: 3 ianuarie 215.

1 028–1 057. *Alburnus Maior* (Roșia Montană, jud. Alba).

P. Damian (ed.), *Alburnus Maior*, I, București, 2003: inscripțiile descoperite în cursul săpăturilor din anii 2000–2003. Unele dintre ele sunt reluate, cu unele corectări, de I. Piso, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 201-207, nr. 1-10 (revizuire după piatră, fără posibilitatea de ilustrare fotografică; fotografiile din ediția din 2003 nu sunt totdeauna utilizabile); vezi de asemenea studiul aceluiași autor citat *supra*, nr. 955.

1 028. *Ibidem*. Altar de calcar descoperit în cursul cercetărilor din anul 2000; pe față, reprezentare în manieră stilizată a divinității. Dimensiuni: 0,50 × 0,21 × 0,20 m.

V. Moga, M. Drâmbărean, R. Ciobanu, *Alburnus Maior*, I, p. 50-51, nr. 1, fig. 25/1 (foto, desen). Cf. I. Piso, ActaMN 39-40 (I), p. 203-204, nr. 4; Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, în Strabon. Bulletin d'information historique, Iași, 1/2, 2003, p. 29-30.

Ianus
Dasas V-
erzo et
Nevato
 5 *Impl.*

În r. 2, litera *D* inversă. În r. 5, editorii propun *im(munis) p(atronus) ka(stellani)*; dar literele din dreapta figurii lui Ianus, în desen, sunt un fals; este doar un simplu *L*. Piso citește în r. 2-4: *Dasas Verzo(nis) et Nevato Implai(i)* (lectură asemănătoare L. Mihăilescu-Bîrliba). Pentru *Implaius*, vezi în această cronică nr. 1036 și 1059.

1 029. *Ibidem*. Altar votiv descoperit în cursul săpăturilor din anul 2000. Nu se indică nici piatra, nici dimensiunile (se dă totuși o scară, după care pot fi calculate aproximativ); sus, cavitate pentru libații.

Adriana Pescaru etc., *Alburnus Maior*, I, p. 125, fig. 10/1-2 (foto, desen).

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
sac(rum)

Platius

În ultimul rând, *S* final mai mic, înghesuit în margine.

1 030. *Ibidem.* Altar de gresie gălbuie descoperit în anul 2000, în cursul săpăturilor de pe platoul Hăbad. Coronamentul este împodobit cu fronton triunghiular. Deteriorări. Dimensiuni: 0,64 × 0,29 × 0,23 m. Litere înalte de 4 cm. În r. 1, PATRI, litera *T* pare în ligatură cu *E*, iar *I* este mai mic; în r. 2 ligatura *V + I*, 3 *T + I*.

Sorin Cociș, Adrian Ursuțiu, Călin Cosma, Radu Ardevan, *Alburnus Maior*, I, p. 152, fig. 23/1 (desen). Cf. I. Piso, ActaMN, 39-40 (I), p. 205, nr. 6.

Libero Patri

[*A*]vilis Pa-
nentis f(i)lius),

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

În r. 2, Piso citește *Suttis* și trimite spre comparație la IDR III/3, 387: *Panes Epicadi qui et Suttius*. Patronimicul dedicantului este tot illiric; cf. *Panes* : I. I. Russu, *Illirii*, p. 231.

1 031. *Ibidem.* Altar descoperit în anul 2000, în cursul săpăturilor de pe platoul Hăbad. Coronamentul ornă cu fronton triunghiular; capitelul și baza profilate. Dimensiuni: 0,73 × 0,30 × 0,20 m. Litere înalte de 4,5 cm.

S. Cociș, A. Ursuțiu, C. Cosma, R. Ardevan, *Alburnus Maior*, I, p. 152-153, fig. 23/3 (desen).

Platius

Turi

Iovi

Depulso-

5 *rio* (sic)

v(otum) s(olvit)

1 032. *Ibidem.* Altar descoperit în anul 2000, în cursul săpăturilor de pe platoul Hăbad. Coronamentul ornă cu fronton triunghiular și acrotere cu volute (cea stângă ruptă). Dimensiuni: 0,46 × 0,23 × 0,17 m. Litere înalte de 3,3 cm.

S. Cociș, A. Ursuțiu, C. Cosma, R. Ardevan, *Alburnus Maior*, I, p. 153, fig. 23/2 (desen).

Beucus Dae-

ici ara Ve-

neri

vo(tum) s(olvit)

Autorii cred că patronimicul ar fi *Daecicus* (illiric); vezi și *Daeco* : I. I. Russu, *Illirii*, p. 190.

1 033. *Ibidem.* Fragment de tegulă descoperită în anul 2000, într-un mormânt (nr. 123) din necropola de incinerare din punctul Hop.

V. Moga, C. Inel, A. Gligor, *Alburnus Maior*, I, p. 206, fig. 30/2 (desen).

Leg(io) XIII G(emina)

1 034. *Ibidem.* Altar de tuf descoperit într-un edificiu cercetat în anul 2001 în punctul Szekely; în partea superioară, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,65 × 0,295 (0,315) × 0,23 (0,285) m. Câmpul epigrafic: 0,31 × 0,20 m; litere înalte de 2,7-4 cm.

Cristina Crăciun, Anișoara Sion, *Alburnus Maior*, I, p. 260-261, nr. 1, fig. 15/2 (foto) și 16/1 (desen). Cf. I. Piso, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 205, nr. 7.

Editorii

Neptu-
no sa[c(rum)]
Ve[r ?]so C (?)

Piso:

Neptu-
no A[ug(usto)]
sacrum

[...] *so[fnis ?]*
5 *d(onum)*

Val[er]ius ?Nico
5 *Pl[at]or(?is) d(ono) [?d(edit)]*

1 035. *Ibidem.* Altar de tuf riolitic descoperit într-un edificiu cercetat în anul 2001 în punctul Szekely. Dimensiuni: 0,615 × 0,29 (0,30) × 0,21 (0,225) m; câmpul epigrafic: 0,295 × 0,20 m. În r. 4, *L* ca *lambda* grec.

Cristina Crăciun, Anișoara Sion, *Alburnus Maior*, I, p. 261, nr. 2, fig. 14/2 și 15/1 (foto), 16/2 (desen).

Mercur-
eo (!) sac(rum)
Verzo P-
latoris
5 *posuit*
d(onum) d(edit)

1 036. *Ibidem.* Altar de tuf riolitic descoperit în anul 2001 în edificiul cercetat în punctul Szekely. Capitelul ornat cu fronton triunghiular și acrotere; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,625 × 0,285 × 0,24 m. Câmpul epigrafic: 0,308 × 0,22 m; litere înalte de 2-3,7 cm.

Cristina Crăciun, Anișoara Sion, *Alburnus Maior*, I, p. 261, nr. 3, fig. 15/3 (foto) și 17/1 (desen).

Apollini
sacr(um)
Plator
Implai
5 *d(onum) d(edit)*

1 037. *Ibidem.* Altar de tuf riolitic descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor la edificiul de cult din punctul Drumuș. Sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,54 × 0,26 × 0,27 m. Câmpul epigrafic: 0,245 × 0,22 m; litere înalte de 3,7-4 cm.

Cristina Crăciun, Anișoara Sion, *Alburnus Maior*, I, p. 295-296, nr. 2 A, fig. 15/1 (foto) și 18/1 (desen).

Platius
Dasantis
Genio
Sardiate
5 *d(o)n(um)*

1 038. *Ibidem.* Altar de tuf riolitic descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor la edificiul de cult din punctul Drumuș; sus, orificiu pentru libații. Dimensiuni: 0,62 × 0,295 × 0,21 cm. Câmpul epigrafic: 0,34 × 0,25 m; în r. 1, *M* apare ca o ligatură, *M + A*; litere înalte de 4-4,5 cm.

Cristina Crăciun, Anișoara Sion, *Alburnus Maior*, I, p. 296-298, nr. 2 C, fig. 16/1 (foto) și 19/1 (desen). Cf. I. Piso, *ActaMN* 39-40 (I), 2002-2003, p. 206-207, nr. 9.

Editorii:
Terr(a)e M-
atri sa-
c(rum) Surio d-
o(num?) sum [m?](e?)
5 *ele[c?]tis?*
v(otum) s(lvit) l(ibens) m(erito)

Piso:
Terr(a)e M-
atri sa-
c(rum) S{i}urio {i
o} Sume-
5 *letis*
u(otum) s(oluit) l(ibens) m(erito)

Vezi CEpR VII (1987), 437-438.

1 039. *Ibidem.* Altar de tuf riolitic silicifiat descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor la edificiul de cult din punctul Drumuș. Capitellul ornat cu fronton triunghiular și volute; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,66 × 0,305 × 0,19 m. Câmpul epigrafic: 0,32 × 0,228 m; litere înalte de 4 cm; ligaturi: r. 6, *T + E*.

Cristina Crăciun, Anișoara Sion, *Alburnus Maior*, I, p. 298-299, nr. 2 D, fig. 16/2 (foto) și 19/2 (desen).

*I(ovi) O(ptimo) M(aximo) D-
asas L[o]-
ni col-
legi S-
5 ardiate
d(onum) d(edit)*

1 040. *Ibidem.* Altar din tuf riolitic silicifiat descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor la edificiul de cult din punctul Drumuș. Dimensiuni: 0,705 × 0,33 × 0,315 m. Câmpul epigrafic: 0,33 × 0,265 m.

Cristina Crăciun, Anișoara Sion, *Alburnus Maior*, I, p. 299-300, nr. 2 E, fig. 17/1 (foto) și 20/1 (desen). Cf. I. Piso, *ActaMN* 39-40, 2002–2003, p. 204, nr. 5.

Editorii:	Piso:
<i>Iano Ge- mi(n)o nius ? Tiz- ius Gelsi v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)</i>	<i>Iano Ge- m(ino) Lonius Tiz- ius Celsi u(otum) s(oluit) l(ibens) m(erito)</i>

1 041. *Ibidem.* Alte două fragmente de altar din partea finală a închinării: *loc. cit.*, p. 302-303, H și I.

1 042. *Ibidem.* Altar de tuf riolitic descoperit în anul 2001, în cursul săpăturilor din punctul Drumuș. Profilatură simplă. Dimensiuni: 0,59 × 0,29 × 0,22 m. Câmpul epigrafic: 0,335 × 0,27 m. Litere înalte de 3,5-4 cm; r. 4, ligatura *I + A + N + V*.

Cristina Crăciun, Anișoara Sion, *Alburnus Maior*, I, p. 300-301, F, fig. 17/2 (foto) și 20/2 (desen). Cf. I. Piso, *ActaMN* 39-40 (I), 2002-2003, p. 202-203, nr. 2.

*APOLLINI
PIRVNIINO
sac(rum) Mac-
rianus Surio(nis)
5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

În r. 2, după cum remarcă Piso, dublarea literei *II* este echivalentă cu *E* împrumutat din scrierea cursivă; prin urmare: *Apollini / Piruneno*.

1 043. *Ibidem.* Altar de calcar cristalin descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor în punctul Drumuș. Baza și coronamentul profilate. Muchiile și o parte din câmpul inscripției sunt corodate. Dimensiuni: 0,70 × 0,355 × 0,26 m. Câmpul epigrafic: 0,375 × 0,27 (0,29) m. Litere îngrijit gravate, înalte de 4-5 cm.

Radu Ardevan, Cristina Crăciun, *Alburnus Maior*, I, p. 306-307, fig. 15/2 (foto) și 18/2 (desen).

*[A]el(ius) Qui-
[n]tus Di(i)
[G]enio co(l)-
[l]egi Sar[d]-
5 [i]atarum*

„Numele Dius este transcrierea latină a grecesului Dion; el mai apare la Alburnus Maior...”
(cf. IDR, III/3, 409).

1 044. *Ibidem.* Altar de gresie descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor în punctul Dalea. Capitelul decorat cu fronton triunghiular și volute; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,74 × 0,335 × 0,255 m. Litere înalte de 4,5 cm. În r. 3, ligatura *A + T*.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 341-342, nr. 1, fig. 5/1 (desen), 14/1 (foto).

Fortun(ae)

Aug(ustae) sac(rum)

Plator Sar(dias)

v(otum) s(olvit) l(ibens)

1 045. *Ibidem.* Altar de gresie descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor în punctul Dalea. Sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,605 × 0,305 × 0,29 m. Litere înalte de 3-3,9 cm.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 342-344, nr. 2, fig. 5/2 (desen), 14/2 (foto).

Asclepio

M(arcus) Ul(pius) Cl(emens) (?)

et Ael(ius) Me-

s(...) ex vo(to) p(osuerunt)

Propuneri de întregire a numelor.

1 046. *Ibidem.* Altar de gresie cenușiu-gălbuie (cu vine roșii); descoperit în anul 2001, în cursul săpăturilor din punctul Dalea. Capitelul ornat cu fronton triunghiular și volute; sus, cavitate pentru libații. Conservare precară. Dimensiuni: 0,58 × 0,33 (0,305) × 0,22 m. Litere înalte de 3,9-4,1 cm.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 344-345, nr. 3, fig. 5/3 (desen), 14/3 (foto).

Merc(urio) sac(rum)

[...]RAT

BEVC. SVT

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Pentru r. 2-3, autoarele se gândesc la întregirea [*S...I*]rat *Beuc(i) (filius) qui et Sut...* Cf. IDR, III/3, 387 și 417 (*Alburnus Maior*): *Sut(tius)*.

1 047. *Ibidem.* Altar de gresie cenușiu-gălbuie descoperit în anul 2001, în cursul săpăturilor în punctul Dalea. Capitelul ornat cu fronton triunghiular și volute; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,895 × 0,355 × 0,265 m. Litere înalte de 3,5-3,8 cm. R. 4, ligatura *A + V*.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, p. 345-346, nr. 4, fig. 5/4 (desen), 14/4 (foto).

Apollini sac(rum)

Verso Das-

santis qui (et)

Veidavius

5 *v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

1 048. *Ibidem.* Altar de gresie cenușiu-gălbuie descoperit în anul 2001, în cursul săpăturilor din punctul Dalea. Baza și capitelul profilate; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,83 × 0,34 × 0,26 m. Litere înalte de 3,5-4,7 cm.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 346-347, nr. 5, fig. 5/5 (desen), 15/5 (foto).

Silvan(o)

ex voto

Dexter et

Martialis

5 *fratris (sic)*

1 049. *Ibidem.* Altar de gresie portocalie, descoperit în anul 2001, în cursul săpăturilor din punctul Dalea. Partea stângă a capitelului lipsă. Baza și capitelul profilate; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,75 × 0,315 × 0,255 m. Litere înalte de 4-6 cm.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 348-349, nr. 6, fig. 6/6 (desen), 15/6 (foto). Cf. I. Piso, *ActaMN* 39-40 (I), 2002-2003, p. 206, nr. 8.

Editorii:

[N]imp(is)

Ael(ius) Mar

Sar

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Piso:

[N]imp(his)

Ael(ius) Mes(. . .)

Sar(?diata)

u(otum) s(oluit) l(ibens) m(erito)

1 050. *Ibidem.* Altar de gresie cenușie descoperit în anul 2001 în punctul Dalea. Baza și capitelul profilate; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,85 × 0,31 × 0,28 m. Litere înalte de 4-4,5 cm (urme de vopsea roșie); r. 4, ligatura N + T.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 349-350, nr. 7, fig. 6/7 (desen), 15/7 (foto).

Lib(ero) et Lib(erae)

ex vot(o)

Beucus

Dasant(is)

1 051. *Ibidem.* Altar din piatră spongioasă, gălbui-roșiatică, descoperit în anul 2001, în punctul Dalea. Baza și capitelul profilate; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,92 × 0,345 × 0,255 m. Litere înalte de 3,3-4,3 cm.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 350-351, nr. 8, fig. 6/8 (desen), 15/8 (foto).

Terrae

Matri

exvoto (sic)

Dasius Sta( )

5 Durius

R. 5, autoarele înțeleg *qui et Durius*; pentru *Sta(...)*, diverse propuneri, dar și analogie cu inscripția următoare.

1 052. *Ibidem.* Altar de piatră spongioasă cenușie (dacit ?), descoperit în anul 2001, în cursul săpăturilor din punctul Dalea. Baza și capitelul profilate. Sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,89 × 0,345 × 0,31 m. Litere înalte de 3,8-4,3 cm; în r. 3, ligatura E + S.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 351-352, nr. 9, fig. 6/9 (desen), 16/10 (foto).

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)

ex voto

Panes Sta-

gilis

5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

1 053. *Ibidem.* Altar de gresie cenușiu-gălbui descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor din punctul Dalea. Baza și capitelul profilate; sus, cavitate pentru libații. Dimensiuni: 0,645 × 0,295 × 0,23 m. Litere înalte de 3-3,5 cm.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 352-353, nr. 10, fig. 7/10 (desen) și 16/9 (foto). Cf. I. Piso, *ActaMN* 39-40 (I), 2002-2003, p. 203, nr. 3.

Dib...tanis

Bato Sec-

undi

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Dar în r. 1: desenul reproduce: DIBARTAIIS. Piso citește *Dib(us) Artanis*, numele unor divinități neastestate până în prezent.

1 054. *Ibidem.* Altar din tuf (?) roșiatic descoperit în anul 2001, în cursul săpăturilor din punctul Dalea. Capitelul cu fronton și volute; sus, cavitate pentru libații; capitelul și baza profilate. Dimensiuni: $0,97 \times 0,34$ (0,36) $\times 0,26$ m. Litere înalte de 4 cm; în r. 1, litera *I* sau *T*; ligaturi: r. 3 *V* + *R*, 4 *M* + *A*.

Liana Oța, Adriana Panaite, *Alburnus Maior*, I, p. 354-355, nr. 13, fig. 7/13 (desen) și 16/13 (foto). Cf. I. Piso, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 201-202, nr. 1.

Apio Del-
m(atarum) sacrum

Purius
et German-

5 us v(otum) s(olverunt) l(ibentes)
m(erito)

Piso citește în r. 1 *Apto*, în r. 3 *Purtus*.

1 055. *Ibidem.* Fragment de altar din gresie de Orlea descoperit în anul 2001, în cursul săpăturilor din zona Carpeni (punctul Balea). Dimensiuni: $0,21 \times 0,26$ m. Din inscripție se păstrează câteva litere din două rânduri, înalte de de 5,2-5,6 cm; ligatura *A* + *V*.

Viorica Bolindeț etc., *Alburnus Maior*, I, p. 399, nr. 80.

[...]

[...]AVG

[...]C

1 056. *Ibidem.* Fragmente de tegule șampilate descoperite în anul 2001 în cursul săpăturilor la un edificiu cu hypocaust, pe dealul Carpeni, în punctul Tomuș.

Em. Pota, O. Țentea, V. Voișian, *Alburnus Maior*, I, p. 437:

– nr. 10, fig. 8/1: *LEG XIII G* (cf. IDR, III/6, 73);

– nr. 11, fig. 8/2: *LEG XIII G* (cf. IDR, III/6, 35);

– nr. 12, fig. 8/3: *LEG XIII G* (cf. IDR, III/6, 45);

– nr. 13, fig. 8/4 a-b fragment de cărămidă cu două ștampile: [...] *XIII*[...] și *P CLO* (în *tabula ansata*) (cf. IDR, III/6, 303).

Vezi și nr. următor.

1 057. Fragmente de tegule descoperite în cursul săpăturilor de salvare la un edificiu de pe dealul Carpeni, în punctul Biseriçuța.

Ovidiu Țentea, Valentin Voișian, *Alburnus Maior*, I, 2003, p. 450, 452 (nr. 26-29):

– fragmente de tipul *LEG XIII G*; fig. 15/1-2;

– fragmente de tipul *LEG XIII*; fig. 15/3-4.

Vezi: Ov. Țentea, *Legion XIII Gemina and Alburnus Maior*, Apulum 40, 2003, p. 253-265; V. Moga, art. cit. supra, nr. 948.

1 058 (= CEpR, VIII, 1987, nr. 441). *Alburnus Maior*. Altar de tuf descoperit în sanctuarul de pe dealul Hăbad.

V. Wollmann, 1985-1986, p. 285-286, nr. 25; idem, 2002, p. 56-57, nr. 23; AnnÉp 1990, 849; revizuire: I. Piso, ActaMN 39-40 (I), 2002-2003, p. 207-208, nr. 10.

Sid(e)ri sa-
crum Ae(lius) Q(uintus)

Dedicantul este cunoscut din epigrafa nr. 1026 de mai sus.

1 059 (= CIL, III, 7823; IDR, III/3, 392). *Alburnus Maior*. Altar; revizuire: Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, în Strabon. Bulletin d'information historique, Iași, I/2, 2003, p. 30.

I(ovi) O(ptimo) Max(imo)
Implaius
Linsanti
v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

În IDR (vezi și edițiile anterioare), r.1-2 erau citite: *I(ovi) o(ptimo) Max / im(o) Plaius Linsanti(s)*; rectificarea se face pe baza inscripțiilor prezentate *supra*, nr. 1028 și 1036. De fapt, lectura corectă s-a făcut încă de V. Wollmann, în AIA Cluj 27, 1985–1986, p. 283, nr. 22.

1 060 (= CIL III 7827). *Alburnus Maior*. Altar de gresie descoperit în sec. XIX și publicat în mai multe rânduri (vezi bibliografia în IDR, III/3, 402); revizuire:

I. Piso, ActaMN 39-40 (I), 2002–2003, p. 208, nr. 11.

Silvan(o)
Pla(. . .) Bao-
tius et
col(l)egi(um)
 5 *d(ono) d(ederunt)*

1 061. Alburnus Maior. Fragment de altar de calcar descoperit în anul 2000 cu ocazia unui sondaj în punctul Zănoaga - Bălmoșești. Dimensiuni: 0,60 × 0,37 × 0,20 m.

V. Moga, în vol. *Studii de istorie antică* [v. nr. 929], p. 385-386 (cu desen); AnnÉp 2001, 1713.

[-----]
 [---] *v(oto) l(ibens) p(osuit)*

1 062. Alburnus Maior. Stelă de gresie provenind probabil din cimitirul din punctul Țarina, care poartă și o inscripție în limba maghiară. Partea superioară lipsă; într-o nișă, bustul unui bărbat. Dimensiuni: 1,24 × 0,58 × 0,28 m. Litere înalte de 7 cm.

V. Wollmann, în *Studia archaeologica et historica* [v. nr. 930], 2001, p. 448-450, 454 (foto, desen); AnnÉp 2001, 1712.

D(is) M(anibus)
Terentio L(uci) ?
fil(io) vix(it) an(nis) X[---]
posuit Licin[ius]
 5 *fratri b(ene) m(erenti)*

1 063. Potaissa. Altar de calcar descoperit în 1975, în cursul săpăturilor în castrul legiunii V Macedonica. Dimensiuni: 0,64 × 0,31 × 0,21 m. Câmpul epigrafic: 0,32 × 0,23 m. Litere înalte de 3,5-5 cm; litera *L* gravată ca *lambda*, iar *A* fără bara orizontală; în r. 3, *ASCLE*, literele LE, mai mici, gravate în interiorul lui *C*; semne despărțitoare în formă de frunză de iederă. Muzeul orășenesc, Turda; inv. 3136.

Ana Căținaș, M. Bărbulescu, Potaissa 1, 1978, p. 17-20, fig. 1 (foto); AnnÉp 1978, 686; M. Bărbulescu, în *Orbis Antiquus* (v. *supra*, nr. 927), p. 375, nr. 1, fig. 1 a-b (foto, desen); vezi încă, idem, *Din istoria militară a Daciei romane. Legiunea V Macedonica și castrul de la Potaissa*, Cluj, 1987, p. 79, nr. 18.

Genio
(centuriae), Aure-
lius Ascle-
piades
 5 *v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Pentru *genius centuriae* la Potaissa, vezi inscripția următoare și CIL III 7672.

1 064. Potaissa. Altar de calcar descoperit în 1981 în cursul săpăturilor din *principia* castrului. Dimensiuni: 0,48 × 0,22 × 0,20 m.

M. Bărbulescu, în *Orbis Antiquus* (v. *supra*, nr. 930), p. 375-376, nr. 2, fig. 2 a-b (foto, desen); vezi încă, idem, *Legio V Macedonica*, p. 70, nr. 16, p. 78, nr. 14.

Genio
(*centuriae*) *Val(erii) Iu-*
stini,
Aur(elius) Mu-
5 *ca pro sa(lute)*
com(m)a(nuculorum) pos(uit)

După părerea editorului, cognomenul *Muca* este tracic, intrând într-o serie de nume (trimite la I. I. Russu, în *Onomastique Latine*, Paris, 1977, p. 358-360).

1 065. Napoca. Altar de calcar descoperit în anul 2001 în cursul săpăturilor la un edificiu roman (în str. Deleu). Capitelul este decorat cu un fronton triunghiular având în centru o rozetă. Câmpul inscripției este deteriorat în mai multe locuri. Dimensiuni: 0,54 × 0,29 × 0,23 m. Litere înalte între 2-4 cm.

S. Cociș, Eugenia Beu Dachin, V. Voișian, *ActaMN* 39-40 (I), 2002-2003, p. 235-239, fig. 2 a-b (foto, desen).

[*Si*]lv-
ano Do-
m[e]stico
ex voto po-
5 *sui(t) EPITOT (?)*

Numele dedicantului (r. 5) este dificil de reconstituit.

1 066. Porolissum. Altar de tuf spart în numeroase fragmente (acum reunite) descoperit în 1996 în templul dolichenian (edificiul LM1-S, camera b, secțiunea S2). Coronamentul era decorat cu acrotere (se păstrează numai cea din stânga), apoi *Luna* (cap feminin deasupra cornului lunar) și o parte dintr-un con de pin; urma desigur bustul lui *Sol* (pierdut împreună cu acrotera din dreapta); pe părțile laterale era sculptată o ghirlandă. Dimensiuni: 1,04 × 0,61; lățimea nu se poate preciza, deoarece fața cu textul a fost dislocată de restul monumentului. Literele au înălțimi diferite, după rânduri, cuprinse între 3-5 cm; numeroase ligaturi (puse în evidență de desenele editorilor și mai ales de reconstituirea textului propusă de I. Piso)

N. Gudea, D. Tamba, *Porolissum*, III. *Despre templul zeului Iupiter Dolichenus din municipium Septimium*, Zalău, 2001, p. 25 (= 97), nr. 1, fig. 16-17 (foto și desen-reconstituire); textul reluat de: C. C. Petolescu, *Epigrafiă latină*, București, 2001, p. 228-230, nr. 75 (observații pe baza ilustrației editorilor); I. Piso, *AMN*, 38/I, 2001 [apariție: 2003], p. 225-233, nr. 2, fig. 2 a-b (fotografie de foarte bună calitate; desen-reconstituire a textului); *AE*, 2001, 1707.

Editorii epigrafei propun următoarea lectură (din păcate, lacunele nu sunt marcate prin paranteze pătrate):

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) D(olicheno)
PRO SALVTE ET INCOLV-
MITATE IMP(eratoris) C(aesaris) M(arci) ANTONII
GORDIANI PII FEL(icis) AVG(usti)
5 ET COH(ortis) III CAMP(estris) M(arcus) AVR(elius) ITAL-
VS IIII-VIR M(unicipii) S(eptimii) P(orolissensium) (et) M(arcus) ANT(onius)
MAVIVS

VET(eranus) ET DEC(urio) ORNATVS ORNAMEN(tis) IIIIVIR(alibus)
 COL(oniae) S(upra) S(criptae) ET ACIVS FLAVVS ET C(aius) M(arcus)
 VEGESIVS
 SACERDOTES D(ei) I(ovi) ET COL(oniae) s(upra) s(criptae) TEMPLVM ET
 10 TABERNIS (a)ERE SUO FECERVNT

În r. 1, completarea indicativului topic al divinității este asigurată de descoperirea în templu a mai multor monumente sculpturale cu reprezentarea lui Jupiter Dolichenus. În alte câteva locuri, am avut (în publicația citată din anul 2001) o serie de obiecții la lectura editorilor (reluăm aici numai pe cele mai importante): Astfel, în r. 4/5, *cognomen*-ul personajului este *FLAVS* (așa cum apare și în r. 8), nu *Ital/us*; în r. 6, am completat *cognomenul* *Max? [imus]*. La începutul r. 8, este sigură litera *M*, cum apare și în desenul pe calc (cel ce suprapune fotografia); dar în desenul *b*, lectura propusă *COL* (cu *O* în bucla lui *C*), menită a justifica lectura *col(oniae) s(upra) s(criptae)*, nu este reală. În r. 9 (unde, în prima ediție, se observă două erori gramaticale), spre deosebire de editori, am propus *sacerdotes Dei et coh(ortis) s(upra) s(criptae)*. De asemenea, la sfârșitul aceluiași rând și începutul celui următor (9), am propus *templ[um cum] tabernis*. Prin urmare, inscripția nu este o dovadă că Porolissum ar fi fost înălțat la treapta de *colonia* (vezi discuția amplă, dar inutilă a editorilor, p. 65 și urm.); de altfel, *ornam(enta) IIIIVir(alia)* din r. 7 sunt potrivite pentru un *municipium*, nu pentru *colonia* (deoarece coloniile aveau în frunte *dumviri*).

Verificând inscripția și beneficiind de o bună fotografie a monumentului epigrafic, I. Piso propune următoarea lectură:

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) [D(olicheno)]
pro salute et [incolu-]
mitate Imp(eratoris) C(aesaris) M(arci) [Ant(onii)]
Gordiani Pii Fel(icis) Aug(usti)
 5 *et coh(ortis) III Camp(estrus) M(arcus) Aur(elius) Fla-*
(v)us IIII-vir m(unicipii) S(eptimii) P(orolissensis), M(arcus) Ant(onius)
Maximu[s]
vet(eranus) et dec(urio) o[rnat]us ornam(entis) IIIIVir(alibus)
m(unicipii) s(upra) s(cripti) et Aure(lius) Fla(v)us dec(urio) m(unicipii)
vegesi[m]a[r(ius)]
sacerdotes dei et coh(ortis) s(upra) s(criptae) [t]emp[l(um) cum]
 10 *tabernis (a)ere suo feceru[nt]*

În r. 8, *vegesi[m]a[r(ius)]*, după Piso (*loc. cit.*, p. 232): „il s’agit en principe d’un fermier de la *vicesima*, qui prélevait dans l’intérêt de l’État l’impôt d’une cinquième sur un certain revenu”; autorul citat preferă *vicesima libertatis*, apoi adaugă: «Des impôts locaux ne sont pas à exclure». În ultimul rând, *tabernae* nu sunt pur și simplu o „cârciumă”, cum cred editorii, ci o anexă a templului pentru pregătirea ospățului ritual (vezi *culina* de pe lângă templul zeilor palmirenieni de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa: CIL, III, 7954 = ILS, 4341 = IDR, III/2, 18). Despre *cohors III Campestris*, toate datele epigrafice: C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, 2002, p. 92-95, nr. 28.

1 067. Porolissum. Bază de tuf cu reprezentarea lui Jupiter Dolichenus în picioare pe taur, descoperită în edificiul LM1-S (caseta K 2). Se păstrează doar o parte din trupul taurului, cu capul și resturile copitelor pe bază; din reprezentarea zeului au mai rămas piciorul stâng până la genunchi și laba piciorului drept; sub abdomenul taurului sculptorul a păstrat un trunchi de susținere, pe care se înalță un șarpe. Baza cu inscripție este ruptă în două, pierzând o literă în r. 1; alte două litere lipsesc la începutul r. 2.

N. Gudea, D. Tamba, *Porolissum*, III, 2001, p. 26-27 (= 98-99), nr. 3, fig. 20-21 (foto și desen-reconstituire); reluat de I. Piso, *ActaMN*, 38/1, 2001, p. 223, nr. 1, fig. 1 a (foto) – b (inscripția, desen-reconstituire); AÉ, 2001, 1706; L. Ruscu; *CIGD*, 63 [v. nr. 926].

Απο(Ι Ι)ναrij Βαsso[u] euχhh

[Qe]oij Dol ixhnoj

Primii editori citeau numele dedicantului Attonaris Basso[s]. Dar Piso, a cărui lectură am adoptat-o, consideră că în r. 1, în primul nume, după litera **A** urmează **P** (iar nu doi **T**); tot aici, lapidul a omis literele **LLI**; Piso reconstituie numele **Απο Ι Ιναrij**.

1 068. Cășei (jud. Cluj). În anul 1992, cu ocazia săpăturilor în *horreum*, s-au descoperit două statui (fragmente) reprezentând pe zeița Ceres. „În apropiere, cu ocazia lărgirii în anul 2000 a acestei secțiuni, a fost descoperit răsturnat cu fața în jos și în stare fragmentară un altar votiv de mari dimensiuni, sculptat destul de îngrijit din tuf vulcanic. Fața inscripției, care este incompletă, păstrează însă cu claritate dedicația *CERERI*, ceea ce o leagă de cele două statui reprezentând-o pe ceași zeiță Demeter-Ceres protectoare a recoltelor”:

D. Isac, *Castrul roman de la Samum-Cășeu*, I, Cluj, 2003, p. 172 [v. nr. 918].

1 069. Ibidem. Inscripție descoperită în săpăturile lui Em. Panaitescu din castru; dispărută; păstrată pe o imagine fotografică pe sticlă realizată de descoperitor:

D. Isac, *Vicus Samum – eine Statio der Beneficiarii an der nördlichen Grenze Dakiens*, în vol. *Der römische Weihbezirk von Osterburken II. Beneficiarii. Kolloquium über eine römische Heerescharge vom 3. bis 5. Dezember 1990 in Osterburken*, Stuttgart, 1994, p. 212, nr. 14; vezi și *Castrul roman de la Samum-Cășeu*, p. 50 și pl. VIII/1 (foto și desen).

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) D(olicheno)

Scantius

Lucius b(ene)ff(iciarius)

co(n)s(ularis) leg(ionis) V

5 *Mac(edonicae) Severi-*

[[ana(e) Alexandr(iana)e]]

[Cl(audio) Iuliano] II et

[Br(uttio) Crispino co(n)s(ulibus)]

Numele consulilor, în exercițiu în 224 (A. Degrassi, *Fasti consolari*, p. 62; Paul M. M. Leunissen, *Konsuln und Konsulare*, p. 136) pot fi reconstituite pe baza altei inscripții de la Cășei (I. I. Russu, *Activitatea Muzeelor*, 2, 1956, p. 125-126, nr. 3 = *AnnÉp* 1957, 528). În acest caz, în r. 6 se afla supranumele imperial al trupeii martelat (primit de la Severus Alexander).

1 070. Racoș (jud. Brașov). În fortificația dacică s-a descoperit un fragment ceramic, având trasată cu un obiect ascuțit o inscripție (nu se face precizarea dacă înainte sau după ardere).

Fl. Costea, în vol. *Thracians and Circumpontic World, II. Proceedings of the Ninth International Congress of Thracology Chișinău – Vadul lui Vodă, 6-11 September 2004*, Chișinău, 2004, p. 383, 388, fig. 7 (foto).

[-]ROLES

Descoperitorul crede că poate întregi *Oroles* (nume regal geto-dacic; vezi Trogu Pompeius, XXXII, 3, 16); dar poate fi și *Roles* (cf. Cassius Dio, 51, 24, 6-7: **Rwl hj**; vezi și RMD, IV, 184: *Thiodus Rolae fil. Dacus*).

1 071. Cârlo-mănești (com. Vernești, jud. Buzău). Fragment ceramic dacic descoperit în anul 2003 în cursul săpăturilor din așezarea (*dava*) getică; în pasta crudă, înainte de ardere, s-a gravat cu un obiect ascuțit o inscripție greacă, din care au rămas doar câteva litere:

Despina Măgureanu, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2003*, București, 2004, p. 77, pl. 17 (foto).

[BA]CILEωC B[- --]

O întregire ipotetică (agreată de M. Babeș și Al. Avram): [ba]sil ewj B[urebi]sta].

B) MOESIA INFERIOR

(Dobrogea)

Generalități

1 072. *Studia historica et theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu*, Editura Trinitas, Iași, 2003. Volum coordonat de C. C. Petolescu, T. Teoteoi, A. Gabor. Dintre contribuții, reținem:

a) P. Alexandrescu, *Un nouvel examen du décret histrien pour Aristagoras, fils d'Apatourios*, p. 67-72;

b) V. H. Baumann, *Vestigii paleocreștine descoperite în mediul rural autohton de pe valea Teliței, județul Tulcea*, p. 169-183 (vezi *infra*, nr. 1080);

c) C. C. Petolescu, A.-T. Popescu, *O nouă diplomă militară privitoare la provincia Moesia Inferior* (vezi *infra*, nr. 1079);

d) Al. Suceveanu, *În legătură cu organizarea administrativă a Histriei în perioada Dominatului*, p. 163-168 (în special în legătură cu o nouă inscripție: vezi AnnÉp 1998, 1149 = CEpR XVIII, 815).

1 073. *Studia in honorem Doina Benea*, Timișoara, 2004 [v. *supra*, nr. 932]; reținem:

a) Remus Feraru, *Calendare în cetățile grecești milesiene din Pontul Stâng*, p. 157-166;

b) Al. Suceveanu, *A doua fundare a Histriei*, p. 361-372.

1 074. Sven Conrad, *Die Grabstelen aus Moesia Inferior. Untersuchungen zu Chronologie, Typologie und Ikonografie*, Leipzig, 2004. Cartea conține un repertoriu al stelelor funerare, multe de pe cuprinsul Scythiei Minor, unele dintre ele cu inscripții: nr. 116-122 (Callatis), 123 (Vicus Amlaidina), 125-183 (Tomis), 184 (Piatra), 185-188 (Valul lui Traian), 189 (Cumpăna), 190 (Biruința), 191-210 (Histria și teritoriul), 211 (Casimcea), 212-217 (Halmyris – Independența), 218-220 (Aegyssus-Tulcea), 221 (Cataloi), 222-224 (Noviodunum), 225-229 (Troesmis), 230-232 (Cius), 233-237 (Ibida), 238-239 (Carsium), 240 (Dulgheru), 241-254 (Capidava), 255 (Topalu), 256-261 (Ulmetum), 262-263 (Axiopolis), 264-276 (Tropaeum Traiani), 280-293 (Sacidava), 294 (Rasova), 300-306 (Durostorum).

1 075. Florian Matei Popescu, *Trupele auxiliare în Moesia Inferior*, SCIVA, 52-53, 2001-2002, p. 173-242. Vezi și Richard Petrovsky, *Das Militärdiplom des Atrectus*, Mitteilungen des historischen Vereins der Pfalz 102, 2004, p. 7-64 (în legătură cu diploma din 13 mai 105 de la Sexaginta Prista)

1 076. Al. Avram, *Autour de quelques décrets d'Istros*, Pontica 33-34, 2000-2001, p. 338-348 (decretul în cinstea lui Diogenes al lui Diogenes, ISM, I, 1-3; întoarcere la libertate, I, 4 + 16; Istros și Samothrake, ISM I 36).

Inscripții nou descoperite sau revizuite

(nr. 1077–1090)

1 077. Cu un deceniu în urmă, se cunoșteau doar 9 diplome militare privitoare la trupele auxiliare din provincia Moesia Inferior. Între timp, numărul lor s-a triplat; din păcate, cele mai multe provin din comerțul de antichități din Occident, fără a se cunoaște locul de descoperire (trei excepții notabile: *infra*, nr. 1078-1080). Pentru că au apărut în publicații mai greu accesibile la noi, vom prezenta în continuare repertoriul lor bibliografic:

– 14 iunie 92; diploma de la Brețcu (CIL XVI, 37);

– 14 iunie 92; diploma de la Cataloi (vezi *infra*, nr. 1079);

– Anul 97; diploma de la Salsovia (CIL, XVI, 41);

– Anul 97; loc de descoperire necunoscut (P. Weiß, ZPE 117, 1997, p. 233-238, nr. 4 = AnnÉp 1997, 1774);

- Anul 97; loc de descoperire necunoscut (eventual din România) (D. MacDonald, Al. Mihaylovich, ZPE 138, 2002, p. 225-228);
  - 14 august 99; diploma de la Oltina (CIL XVI, 44);
  - 14 august 99; diploma de la Plovdiv CIL XVI, 45);
  - 14 august 99 (B. Pferdehirt, *Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Mainz, 2004, p. 20-21, nr. 8);
  - Anul 99 (sept.-oct.); proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE, 124, 1999, p. 287-289; RMD, 217)
  - Anul 101; proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE 124, 199, p. 287-299, nr. 1 = AnnÉp 1999, 1360);
  - 13 mai 105; proveniență necunoscută (CIL XVI, 50; Ungaria);
  - 13 mai 105; diploma de la Sexaginta Prista (R. Petroszky, *Mitteilungen des historischen Vereins der Pfalz* 102, 2004, p. 7-64).
  - 13 mai 105; proveniență necunoscută (B. Pferdehirt, *op. cit.*, nr. 10);
  - 13 mai 105; proveniență necunoscută (B. Pferdehirt, *op. cit.*, nr. 11);
  - Anul 109; proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE 124, 1999, p. 289-290, nr. 2 = AnnÉp 1999, 1361; RMD, IV, 219);
  - 25 septembrie 111; proveniență necunoscută (RMD, IV, 222);
  - Anul 112/113; diploma de la Tropaeum Traiani (CIL XVI, 58);
  - Fragment de diplomă din timpul lui Traian (*v. infra*, nr. 1080);
  - Fragment de diplomă din anul 118 sau 119; proveniență necunoscută (W. Eck, P. Weiß, *Chiron* 32, 2002, p. 453-457, nr. 2);
  - 19 octombrie 120; fragment de diplomă de proveniență necunoscută (publicată de P. Weiß, ZPE 117, 1997, p. 239-242, nr. 6 și datată 19 octombrie 106 sau între anii 117-124; preluată în AnnÉp 1997, 1776; reluată de W. Eck și P. Weiß, *Chiron*, 32, 2002, p. 461-468, nr. 5 și datată 19 octombrie 120);
  - 1 iunie 125; proveniență necunoscută (W. Eck, M. M. Roxan, ZPE 116, 1997, p. 193-203 = AnnÉp 1997, 1772; RMD, IV, 235);
  - 20 august 127; proveniență necunoscută (M. M. Roxan, ZPE 118, 1997, p. 287-299 = AnnÉp 1997, 1780; RMD, IV, 239);
  - Anul 134; diploma de la Giurgiu (CIL XVI, 78);
  - Circa 131/135; proveniență necunoscută (RMD, 252);
  - 23 februarie 138; proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE, 124, 1999, p. 290-291, nr. 3 = AnnÉp, 1999, 1362);
  - Anul 138; diploma de la Târnovo (CIL XVI, 83);
  - 7 aprilie 145; diploma de la Malak Preslavetz, *Nigriana* (RMD, 165);
  - 7 aprilie 145; proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE, 134, 2001, p. 261-262);
  - Anul 146; proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE 124, 1999, p. 279-286 = AnnÉp 1999, 1359; RMD, 270);
  - A. 148-154; proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE 117, 1997, p. 252-254, nr. 13 = AnnÉp 1997, 1778);
  - Circa 155; fragment, proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE, 134, 2001, p. 264-265);
  - Circa 157; diploma de la Brestovene (RMD, I, 50);
  - A. 151-161; fragment; proveniență necunoscută (P. Weiß, ZPE, 134, 2001, p. 267-272; AÉ, 2001, 2157).
- Se adaugă o *tabella honestae missionis* acordată de legatul Moesiei Inferioare unui călăreț din ala I Flavia Gaetulorum la 13 decembrie 215 (W. Eck, M. M. Roxan, în *Arch. Korrb.* 28, 1998, p. 95-100; B. Pferdehirt, *op. cit.*, nr. 73).

1 078. Mihai Bravu (jud. Tulcea). Fragment de diplomă militară (*tabella I*), descoperit în anii 90 ai secolului XX. Dimensiuni: $\hat{h} = 3,7$, $l = 7,3$ cm, gros. = 0,1 cm. Păstrat într-o colecție privată (nemenționată de editori).

C. Chiriac, L. Mihăilescu-Bîrliiba, I. Matei, ZPE, 150, 2004, 265-269, fig. 2-3 (foto.).

Intus	Extrinsecus:
[- -] TA	SINGVLAS NON[- -]
[- -] FORTI[- -]	CAESARE AVG F DOMITIA[- -]
[- -] VNT ET [- -]	TESSERA[- -]
[- -] INA SVBSCR[- -]	TARSAE D[- -]
[- -] RVM CIVI[- -]	
[- -] QVAS TVNC [- -]	

Prin combinarea textelor de pe cele două fețe (mai întâi cel de pe *intus*, apoi cel de pe *extrinsecus*), conținutul diplomei a fost reconstituit (parțial) astfel:

[*Imp(erator) Caesar Vespasianus Augustus, pont(ifex) max(imus), trib(unicia) pot(estate) II, imp(erator) VI, p(ater) p(atriciae), co(n)s(ul) III design(atus) IIII, navarchis et trierarchis qui militaverunt in classe Ravennate sub Sex(to) Lucilio Basso et ante emer]ita [stipendia, quod se in expeditione belli] forti[ter et industrieque gesserunt, exauctorati s]unt et [deducti in Pannoniam, quorum nom]ina subsc[ripta sunt, ipsis liberis posterisque eo]rum civi[tatem dedit et conubium cum uxoris] quas tunc [habuissent, cum est civitas i(i)s data, aut siqui caelibes essent, cum iis quas postea duxissent, dumtaxat singul(i)] singulas. Non[is April(ibus)], Caesare Aug(usti) f(ilio) Domitia[no, Cn(aeo) Pedio Casco co(n)s(ulibus)], tessera[rio] Tarsae D[- - f(ilio)]. Descriptum et recognitum ex tabula aenea, quae fixa est Romae in Capitolio in podio arae gentis Iuliae parte sinisteriore extrinsecus].*

Diploma este copie după *constitutio* imperială din 5 aprilie 71 (cf. RMD, IV, 205). Posesorul diplomei era de neam trac (editorii trimit la D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Viena, 1957, p. 492-494), poate chiar din tribul *bessilor*.

1 079. Cataloi (jud. Tulcea). Diplomă militară, ambele tăblițe, dar spartă. Din prima tăbliță se păstrează opt fragmente; lipsesc o mică porțiune din partea centrală, precum și o parte din colțul drept inferior; dimensiunile inițiale: $20,2 \times 16,1$ cm. Cealaltă tăbliță (II) a fost recompusă din șase fragmente; lipsește și aici o porțiune din partea dreaptă; dimensiunile tăbliței: $20,2 \times 16,3$ cm. Textul este gravat clar (pe *intus* chiar cu litere mai mari; în multe cazuri, cuvintele sunt despărțite printr-un punct). Cele câteva lacune nu ridică probleme deosebite, cele trei texte (paginile 1-3 ale diplomei) completându-se reciproc.

C. C. Petolescu, A.-T. Popescu, *Studia Historica et Theologica*, Iași, 2003 (vezi nr. 1072), p. 73-92; idem, ZPE, 148, 2004, p. 269-276.

Tabella I extrinsecus:

Imp(erator) Caesar divi Vespasiani f(ilius) Domitianus Augustus Germanicus pontifex maximus tribunic(ia) potest(at)e XI im[p(erator)] XXI censor perpetuus co(n)s(ul) XVI p(ater) p(atriciae) equitibus et peditibus qui militant in alis septem et cohortibus decem et quinque quae appellantur (1) I Vespasiana Dardanorum et (2) I Flavia Gaetulorum et (3) I Pannoniorum et (4) II Claudia Gallorum et (5) Gallorum Flaviana et (6) Gallorum Aetorigiana et (7) Hispanorum et (1) I Raetorum et (2) I Bracaraugustanorum et (3) I Lusitanorum Cyrenaica et (4) I Flavia Commagenorum

- et (5) *I Sugambrorum [t]ironum et (6) I Sugambro-*
rum veterana et (7) [II Chal]cidenorum et (8) II Lu-
censium et (9) II Bra[caraug]ustanorum et (10) II
 15 *Flavia Bessorum et (11) [II] et (12) III et (13) IIII et (14) VII Gallo-*
rum et (15) Ubiorum et sun[t] in Moesia Inferio-
re sub Sex(to) Octavio Frontone qui quina vice-
na plurave stipendia meruerunt item dimis-
 20 *sis honesta missione quorum nomina s[u]b-*
scripta sunt ipsis liberis posterisque eorum
civitatem dedit et conubium cum uxoribus
quas tunc habuissent cum est civitas iis data
aut siqui caelibes essent cum iis quas postea du-
xissent dumtaxat singuli singulas.
 25 *A(nte) d(iem) XVIII K(alendas) Iulias*
Tib(erio) Iulio Celso Polemaeano L(ucio) Stertinio Avito co(n)s(ulibus)
Cohort(is) VII Gallorum cui praest
C(aius) Iulius C(ai) f(ilius) Col(lina tribu) Capi[to]
equiti
 30 *Macrino Acresionis [f(ilio) A]pamen(o)*
et Macro [f(ilio) e]ius
et Saturnino [f(ilio) e]ius
et Augustae [fil(iae) e]ius.
Descriptum et recognitum [ex tabula aene]a
 35 *quae fixa est Romae in [muro post templum]*
Divi Aug(usti) ad Minerv[am].

Tabella I intus:

- Imp(erator) Caesar divi Ve[sp]asiani f(ilius) Domitianus August-*
tus Germanicus pontifex maximus tribun(ia) po-
testat(e) XI imp(erator) XXI censor perpetuus co(n)s(ul) XVI p(ater) p(atriciae)
equitibus et peditibus qui militant in alis septem
 5 *et cohortibus decem et quinque quae appellan-*
tur (1) I Vespasiana Dardanorum et (2) I Flavia Gaetu-
lorum et (3) I Pannoniorum et (4) II Claudia Gallorum
et (5) Gallorum Fl[a]viana et (6) Gallorum Atecorigia-
 10 *na et (7) Hispano[rum] et (1) I Raetorum et (2) I Braca[rau]-*
gustanorum et (3) I [L]us[it]anorum Cyrenai[ca et (4) I]
Flavia Commagenorum et (5) I Sugamb[rorum ti-]
ronum et (6) I Sugambrorum vetera[na et (7) [II Chal]-
cidenorum et (8) II Lucensium et (9) II Bra[caraugus]-
 15 *tanorum et (10) II Flavia Bessorum et (11) II e[st] (12) III et (13) IIII]*
et (14) VII Gallorum et (15) Ubiorum et sun[t] in M[oesia]
Inferiore sub Sex(to) Octa[vi]o Frontone qui q[ui]na
vicena plurave stipendia meruerunt item

Tabella II intus:

- dimissis honesta missione quorum*
nomina subscripta sunt ipsis liberis
 20 *posterisque eorum civitatem dedit et*
conubium cum uxoribus quas [tunc ha-]

*buissent cum est civitas iis [data aut]
siqui caelibes essen(t) cum iis qu[as] postea]
duxissent dumtaxat singuli sin[gulas].*

- 25 *A(nte) d(iem) XVIII K(alendas) Iulias
Tib(erio) Iulio Celso Polemaeano L(ucio) Stertino Avito co(n)s(ulibus)
Cohort(is) VII Gallorum cui praest
C(aius) Iulius C(ai) f(ilius) Col(lina tribu) Capito
equiti*
- 30 *Macrino Acresionis f(ilio) Apamen(o)
et Macro f(ilio) eius
et Saturnino f(ilio) eius
et Augustae filiae eius.
Descriptum et recognitum ex tabula aenea quae fixa est Romae*

Tabella II extrinsecus:

<i>A. Lappi</i>	<i>Polliani</i>
<i>C. Iuli</i>	<i>Helini</i>
<i>M. Galli</i>	<i>Fortis</i>
<i>Cn. Matici</i>	<i>Barbari</i>
<i>Q. Orifi</i>	<i>Cupit[i]</i>
<i>L. Pulli</i>	<i>Spe[rati]</i>
<i>L. Pulli</i>	<i>Verecu[ndi]</i>

Data diplomei este asigurată prin elementele titlaturii imperiale, îndeosebi *tribunic(ia) potestat(e) XI* (între 13 septembrie 91–12 septembrie 92) și *co(n)s(ul) XVI* (consulat investit la 1 ianuarie 92), coroborate cu indicația *a(nte) d(iem) XVIII k(alendas) Iulias*, prin urmare 14 iulie 92 (în cele două publicații ale diplomei, data apare, din eroare, 15 iulie 92). Cei doi consuli sunt și ei cunoscuți pentru perioada mai-august 92: *Ti. Iulius Celsus Polemaeanus* și *L. Stertinius Avitus* (A. Degrassi, *I fasti consulari dell'Impero Romano*, Roma, 1952, p. 28).

Guvernatorul provinciei Moesia Inferior, *Sextus Octavius Fronto* (A. Stein, *Die Legaten von Moesien*, Budapesta, 1940, p. 58; R. Vulpe, *Din istoria Dobrogei*, II, București, 1968, p. 71, nota 15; B. E. Thomasson, *Laterculi praesidium* I, Göteborg, 1984, col. 1330-1331, nr. 63; PIR², O 35), mai este cunoscut din diploma cu aceeași dată, desoperită la Brețcu (în Dacia Inferioară), emisă de împăratul Domitian pentru veteranii din flota moesică: *iis qui militant in classe Flavia Moesica quae est sub Sex(to) Octavio Frontone* (CIL, XVI, 37 = IDR, I, 25); de asemenea, într-o inscripție de la Chersones este denumit *presbeuthj kaij ahtistrathgoj aujtokratoroj Dometianou Kai saroj qeou=Sebastou=Germanikou=* (B. Latyshev, IOSPE, I², 422).

Titularul diplomei era un veteran al cohorții *VII Gallorum*, al cărei prefect era *C. Iulius Capito*, personaj nou cunoscut în prosopografia milițiilor ecvestre.

Copia după constituția din 14 iunie 92 a fost eliberată călărețului (*eques*) *Macrinus Acresionis* (*Macrinus*, fiul lui *Acresio*); patronimicul (numele tatălui) este greco-oriental (vezi trimiterile bibliografice în *Studia historica et theologica* 2003, p. 80, nota 8), așa cum arată și originea sa: *Apamen(us)* („din Apamea”). În diplomă sunt înscrși și cei trei copiii ai săi: doi fii (*Marcus* și *Saturninus*) și o fiică (*Augusta*).

1 080. Telia (jud. Tulcea). Trei fragmente dintr-o tăbliță de bronz (*tabella II*), descoperită în punctul Amza, în anul 2000, cu ocazia unor săpături de salvare.

V. H. Baumann, Peuce (serie nouă) I (14), 2003, p. 155-232, p. 210, nr. 127 (ilustrația: desen, la p. 211, foto la p. 212); idem, în *Studia historica et theologica*, Iași, 2003 (vezi nr. 1072), p. 169-170, fig. 1 (foto și desene).

Intus

classic...
ex gre[gale]
C. Iulio C. fil(io) - - -]
et Longo [fil(io) eius]
 5 *et Secun[dino fil(io) eius]*
Descriptum [et recognitum ex] tabula aenea
quae fix[a est Romae...

Extrinsecus:

<i>Ti. Iul[i]</i>	<i>Urbani</i>
<i>L. Pulli</i>	<i>Verecundi</i>
<i>P. Atini</i>	<i>[A]merimni</i>
<i>C. Vettien[i]</i>	<i>[.....]</i>
<i>[L. ?] Pulli</i>	<i>[.....]</i>

Este vorba probabil de o diplomă militară pentru armata provinciei Moesia Inferior; începând cu Traian (anul 99), după enumerarea alelor și cohortelor, urmează *et classicis* (este vorba de *classis Flavia Moesica*; vezi CIL, 16, 45; B. Pferdehirt, *Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseum*, Mainz, 2004, p. 20-21. n° 8; a. 99). În prima linie păstrată de pe fragment, acolo unde întotdeauna este indicată trupa (la genitiv) și comandantul său, era înscris probabil numai *classic[o]*. (improbabilă indicarea flotei moesice, judecând după spațiul disponibil).

În ceea ce privește datarea diplomei, având în vedere numele martorilor, editorul se gândește la sfârșitul domniei lui Traian sau la începutul celei a lui Hadrian. Mai probabil: circa 113, judecând după numele primilor patru martori care se regăsesc, în aceeași ordine, într-o diplomă din anul 113 (RMD II, 86).

1 081. Histria. Platou circular de marmură (recompus din 2 fragmente) descoperit în anul 2002 în basilica episcopală de la Histria, în transeptul de sud. Diametrul: 1,20 m. Pe partea superioară a platoului, cu extremitățile puternic profilate, se află incizate trei inscripții două în interiorul crucii, alta circulară de-a lungul profilaturii exterioare. Litere înalte de de aproximativ 4 cm.

Al. Suceveanu, *Trisaghionul din basilica episcopală de la Histria*, în vol. *Arta istoriei. Istoria artei. Academicianul Răzvan Theodorescu la 65 de ani*, București, 2003, p. 17-26.

Inscripția din interiorul hastei verticale a crucii conține literele **F** și **W** care pot fi întregite **fwj**], cuvânt asociat de obicei cu **zwh**(„viață”) (vezi IGLR, nr. 49, 50, 91, 94, 380?). Din inscripția din interiorul hastei orizontale se păstrează doar **N**; editorul întregeste [**](hsouj**)] **N(azarhhoj)** sau **](hsouj**)] **N(ika)**. Inscripția circulară conține literele: **AS+AGIOSOQEOSAGIOSEICXU**, care trebuie întregite: **Agioj 'o o(qeoj , aģioj ei]sxu[roj , aģioj aģahatoj , e] ehson h(m]aj**. („Sfinte Dumnezeule, sfinte mare, sfinte fără de moarte, mântuiește-ne pe noi”).

1 082 (= CIL, III, 7523; ISM, V, 232). **Ibida** (Slava Rusă, jud. Constanța). Fragment de stelă de calcar; se păstrează doar partea stângă a câmpului inscripției. Dimensiuni: 1,22 × 0,38 × 0,19 m. Litere înalte între 4,2-5,2 cm. Considerată dispărută (cunoscută doar din copia lui Fr. Weickum), dar redescoperită în curtea unui locuitor din Slava Rusă, de unde a fost transportată la Muzeul din Tulcea.

L. Mihăilescu-Bîrliba, D. Paraschiv, în *Hungarian Polis Studies* 11, 2004, p. 163-167.

Lectura autorilor (r. 1 pe baza copieii lui Weickum):

D(is) [M(anibus)]
Tib(erius) [- - -]
niu[s. . .]

tia(nus) d(omo) [- - - vi-]
 5 *xit a[nn(is) - - -]*
RET[- - -]
AN[- - -]
D[- - - ma-]
rit[o suo - - -]
 10 *sib[i et suorum hoc]*
m[onumentum posuit]

Pentru ultimele două rânduri, autorii se gândesc și la întregirea: *sib[i et suorum titulu]/m [posuit]*.

1 083. Durostorum (Ostrov, jud. Constanța). Stelă de calcar, descoperită în anul 1925 (sau puțin mai înainte), cam la 1 km depărtare de Siliștra, pe partea dreaptă a șoselei ce duce spre Ostrov, într-o vie. Stela cuprinde două registre. Sus, registrul sculptural prezintă un fel de ediculă: deasupra acoperișului în formă de triunghi sunt sculptați doi lei, orientați spre marginile acoperișului; în spațiul central este redată scena banchetului funerar (un bărbat având în mâna dreaptă ridicată o cunună; o femeie și un copil ținând la piept un porumbel; în fața lor, *mensa tripes*, spre care se înalță un câine); în cele două spații laterale ale ediculei sunt reprezentați doi sclavi. Registrul inferior prezintă un dublu cadru, de la mijlocul căruia pornesc lateral, spre stânga și dreapta, apoi coboară spre bază, doi curpeni de viță de vie cu struguri; spre interior, profil triplu, încadrând textul inscripției. Acum inscripția este înfiptă într-un soclu de ciment, în micul lapidariu din curtea Muzeului din Călărași. Dimensiuni: înălțimea (până la soclu) 1,70, lățimea 0,89, grosimea 0,34–0,35 m. Câmpul epigrafic măsoară 1,04 × 0,60 m; literele sunt frumos gravate, înalte de 7 cm (dar în r. 5 litera *I* din cifra *XI* măsoară 3 cm; la sfârșitul r. 6, litera *A* măsoară 2,5 cm; probabil că și litera *I* de la sfârșitul r. 7 era mai mică); în r. 9, în cuvântul *haeres*, ligatura *A + E*. Textul inscripției este bine păstrat în primele trei rânduri; în celelalte rânduri, textul este în mai multe locuri vătămat (față de textul publicat cu 80 de ani în urmă). S-a păstrat la început în muzeul Liceului de băieți din Siliștra; în 1940 a fost adusă la Călărași (unde a stat expusă o vreme în parcul orașului, apoi a fost adusă la Muzeu, după crearea acestuia).

Bibl.: Pericle Papahagi, în Dunărea. Revistă științifică-literară, II, Siliștra, 1925, p. 89-90 (publicație rămasă necunoscută multora din cei care s-au ocupat cu istoria legiunii XI Claudia); Silvio Ferri, *L'arte romana sul Danubio*, Milano, 1933, p. 325-326, fig. 422 (fotografie din care rezultă starea excelentă de conservare la acea dată; fotografia redă scena banchetului, iar din inscripție doar primele două rânduri); D. Dimitrov, *Nadgrobnite placi ot rimsko vreme v Severna Bălgarija*, Sofia, 1942, fig. 102 (*non vidi*). Republicată ca inedită de Sven Conrad și D. Stancev, în *Archaeologia Bulgarica* 3, 1999, 2, p. 61-63 (cu unele erori, din cauza deteriorării pietrei); vezi încă S. Conrad, *Die Grabstelen aus Moesia Inferior*, Leipzig, 2004, p. 207, nr. 301, pl. 83/3 (autorul o încadrează în tipul I, varianta II și o datează în al treilea sfert al secolului al II-lea). Reluată, pe baza ediției din 1925, de C. C. Petolescu, în vol. *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, Brăila–Călărași, 2004, p. 237-246 (cu amplu comentariu epigrafic despre prezența călăreților în legiunile romane).

D(is) M(anibus)
Iulius Iu-
lianus, ve-
teranus
 5 *ex eq(uite) leg(ionis) XI*
Cl(audiae) ann(or)um LX; Va-
leria Crispi-
na coniux
et haeres
 10 *posuit*

1 084–1 090. M. Irimia, *Noi descoperiri de tegule romane șampilate în sud-vestul Dobrogei*, Pontica 35-36, 2002-2003, p. 161-176.

1 084. *Loc. cit.*, p. 161-162, fig. 1/1 (desen) și 3/1 (foto). Gura Canliei (Canlia, com. Lipnița, jud. Constanța). Fragment de țiglă șampilată, descoperită în anul 2000 cu ocazia unei periegeze în zona cetății antice. Dimensiunile șampilei: 8,4 × 2 cm; litere înalte de 1,8 cm. Muz. Constanța; inv. 43341.

COH II C

Literele COH și C sunt adâncite, dar cifra II în relief („Litera H este în ligatură cu spațiile adâncite care delimitează cifra II în relief” Irimia); deasupra cifrei, o bară mică orizontală.

1 085. *Loc. cit.*, p. 162, fig. 1/2 (desen) și 3/2 (foto). Gura Canliei. Fragment de țiglă descoperită în anul 2002 de arhitectul Vlad Calboreanu din București, în a cărei posesiune se află. Se păstrează doar o parte din carușul șampilei; litere înalte de 1,3 cm. De același tip cu precedenta.

...OH II...

1 086. *Loc. cit.*, p. 162, fig. 1/3 (desen), 3/3 (foto). Ștampila păstrată parțial; 4,6 × 1,8 cm; litere în relief, înalte de 1,3 cm. În aceeași colecție.

COH...

Deosebită de precedentele, ca și de ștampila publicată de M. Irimia, Pontica 21-22, 1988-1989, p. 113-121, fig. 2 (CEpR, X, 552).

1 087. *Loc. cit.*, p. 163, nr. 1, fig. 2/1 (desen), 4/1 (foto). Izvoarele (com. Lipnița, jud. Constanța), zona cetății antice *Sucidava*. Fragment de țiglă șampilată descoperită în 1996, pe malul Dunării. Ștampila păstrată parțial, 6 × 2,1 cm, litere adâncite, înalte de 1,5-1,7 cm. Muz. Constanța, inv. 43340.

...OHIIC

„Sub litera H apare o mică linie orizontală adâncită, care ar putea reprezenta, eventual, latura incompletă a unui chenar” (M. Irimia). Editorul arată că ștampila este asemănătoare cu alta, publicată de el în Pontica 21-22, 1988-1989, p. 114, fig. 1-1 (CEpR, X, 552).

1 088. *Loc. cit.*, p. 163-164, nr. 2, fig. 2/2 (desen), 4/2 (foto). Fragment de țiglă șampilată. Cartușul șampilei păstrat fragmentar, 3,5 × 2 cm; litere înalte de 1,8-2 cm. Muz. Călărași (provine din colecția V. Culică).

COH...

Din litera H se păstrează doar capătul de sus al hastei din stânga

1 089. *Loc. cit.*, p. 164, nr. 3, fig. 2/3 (desen) și 4/3 (foto). Cartușul parțial păstrat, 3,8 × 1,8 cm; litere înalte de 1,2-1,3 cm. Muz. Călărași; inv. 39296 (provine din colecția V. Culică).

COH...

Din litera H se păstrează doar bara stângă.

Toate ștampilele de la nr. 1084-1089 sunt prezentate global în AnnÉp 2002, 1241. Ele sunt atribuite de M. Irimia cohortei II *Chalcidenorum*; despre această trupă, vezi: C. C. Petolescu, în *Studia hist. et theol.* 2003, p. 87; Fl. Matei Popescu, SCIVA, 52-53, 2001-2002, p. 198, nr. 16 (care le atribuie mai degrabă cohortei II *Gallorum*; vezi și p. 206).

1 090. M. Irimia, *loc. cit.*, p. 164 și 169, fig. 2/4 (desen), 4 a-b (foto) (= AnnÉp 2002, 1247). Cărămidă șampilată (27 × 14 × 6,8 cm; dimensiunile cartușului: 13,2 × 4,2 cm; litere în relief, înalte de 1,8-2 cm). Colecția Vlad Calboreanu, București.

RVMORID

Ștampila conține un antroponim; se presupune că ar fi vorba de Flavius Rumoridus, *magister militum* sub Theodosius I și *consul ordinarius* sub Arcadius (cf. O. Seeck, RE, I A, 1914, col. 1226);

ștampile cu acest nume se mai întâlnesc pe malul drept al Dunării, în Bulgaria (Zl. Morfova, *Arheologija Sofia*, 3, 1970, p. 39, nr. 20-21 și p. 37, fig. 2 a), precum și în Dobrogea, la Gârliciu, jud. Constanța (ISM, V, 125).

INDICES

Numeri ad inscriptiones remittunt

Trimiterile se fac la numărul de ordine al inscripțiilor

I. NOMINA VIRORVM ET MVLIERVVM

Nume de persoane

Quadratis nomina clarissimorum virorum, crassis hominum originis equestris distinguuntur.

Personajele de rang consular sunt redată cu majuscule, cele de rang ecvestru cu litere grase.

Absalma 975	Coca Tyru f(i)lius Sardic(a) 985
Achileus 975	Cocceius Naso 978
[...] Aelianus 974	Comatum 970
Ael(ius) Mar(...) 1049	[sub ...]llo Cu[...] 988
Ael(ius) Mes(...) 1045, 1049	Damanaeus S[...]ri f. 991
Ae(lius) Q(uintus) 1058	Dasas L[o]ni 1039
[A]el(ius) Qui[n]tus Di(i) 1043	Dasas Verzo(nis) 1028
Septim(ius) Aescul(adius) Hermes 1020	Dasius Sta(...) Durius 1051
L. Ant(oni)us Rufus 1016	Demuncius Avesso[...]f.] 970
M. Ant(oni)us Maximu[s] 1066	Dexter 1048
Ἀπο(ΙΙ)ιναρίη Βασσο[υ] 1067	Didaecutius L[...] f.] 983
Apronia 973	Dimidus 983
Aprilis 973	Diurpa Dotu [fil(ia)] 983
Arsama 975	Dizala 968
[...] Asclepiadis [f.] 970	Duccidava 990
Atennais 1001	[...f. P]al. Felix Roma 972
Augusta 1079	Flavius 1001
Aurelius Asclepiades 1063	Flavius Italicus 981
Aure(lius) Fla(v)us 1066	Flavius Steri[ssae ? f.] 990
M. Aur(elius) Muca 1064	[Ga]llio Suaduli f. 969
M. Aurelius M. f. Col. Senecio 1000	Germanus 1054
L. AVIANVS [...]RATV[S] 970	Icco 973
[A]vilis Panentis 1030	Implaius Lisanti 1059
A[...Fl]av[ae] 1016	Iulius 983
Q. BAEBIVS MACER 968, 969	T. Iulius Arrianus 986
Bato Secundi 1053	C. Iulius C. f. Col. Capi[to] 1079
Beuc(us) 1046	C. Iulius C. f. [...] 1080
Beucus Daeci 1032	Iulius Iulianus 1083
Beucus Dasant(is) 1050	Iulius Sempronius 1009
M. CAEL(ius) IVL[ia]NVS 1019	IVLIVS SEVERVS 970 (în lacună), 975
[...] C]andidus 989	Iulia Bithi fil. Florentina 975
Cl(...) 968	P. Labius Rufinus 1017
ΚΙ υ[...] Lohgoj Ἀσ(?)ια[nou] 1026	
Ti. Claudius ... 968	
Claudius Constans 977, 978 (?), 979	

- Licin[ius] 1062
Livius Gratus 975
 Longus 1080
 Lonius Tizius Celsi 1040
- Macer 1079
 Macrianus Surio(nis) 1042
Macrinus Vindex 986
 Macrinus Acresionis [f.] 1079
 Martialis 1048
- Natoporis 990
 Nevato Impl(ai) 1028
- SEX. OCTAVIVS FRONTO 1079
 M. O[pe]llius M. f. Pap. [A]diuto[r] 1014
- C. Paconius C. f. Arn. Felix** 973
 Panes Stagilis 1052
 Pla(...) Baotius 1060
 Platius Dasantis 1037
 Platius Turi 1031
 Plator Implai 1036
 Plator Sar(dias) 1044
 Platius 1029
 Potens 970
 Primus 970
 Pristosus [I]a[nu]ari f. 986
 Pueriburis Dabonis f. 995
 Purius (Purtus?) 1054
- Quinta 968
- Roles 1070
 [R]ufus 1008
 RVMORID(us) 1090
- Sabina 975
 Sabinus 975
 Scantius Lucius 1069
L. Secundi[us...] 982
 Secun[dinus] 1080
[Se]mpronius [Pri]scus 1025
- A. Senecio Contianus** 1027
 Siasia Decinaei f. 992
 Silvanus 1001
 Sisceus Aptasae fil. 997
 [S]uricus 1027
 Surio Sumeletis 1038
 Surodagus Surpogissi f. 993
 Sut(tius?) 1046
 Syrus 975
 Tara 980
 Tarsa D... 1078
 Terentius L(uci?) 1062
 D. TERENCEVS SCAVRIANVS 967, 1012
 Tertula 968
 Thia Timarchi f. 996
 Tiberius [...]niu[s...nu[s]] 1082
 Torcus 968
 Torquatus 968
- M. Ul(pius) Cl(emens) 1045
Ulp(ius) Flo[rus] 971
Ulp(ius) Saturninus 985
Ulp(ius) Victor 975
- [Vale]ntinus 1015
 C. Valerius Hermes 1021
 Val(erius) Iustinus 1064
C. Val(erius) Valent[inus] 1018
 Valeria Crispina 1083
 Verso Dassantis qui Veidavius 1047
 Verzo Platoris
 Victoria 973
L. Vibius C. f. Quir. M[...] 969
 L. Volusius [...] 983
- Zabaeus 975
 Zacca Pallaei Syrus 975
- [...]cissae f. Daco 994
 [...]oli f. Besso 972
 [...] Lucii f [...] 980

II. RES MILITARIS

Armata romană

- legiones:*
- III Flavia 1005
 V Macedonica 1063-1064 *genio (centuriae)*,
 1069 *Severi[[ana Alexandriana]]*
- VII Claudia 1005, 1006 *[[Max[imiana]]*
 XI Claudia 1083
 XIII Gemina 1025, 1033, 1056, 1057
 XIII Gemina 1018 *An[t(oniniana)]*

alae:

I Asturum 985
 I Batavorum milliaria 984
 I Brittonum civium Romanorum 975
 I Cannanefatium 981
 I Vespasiana Dardanorum 1079
 I Flavia Gaetulorum 953 (adn.), 1079
 Gallorum Aetorigiana 973, 1079
 Claudia Gallorum Capitoniana 973, 978, 985
 I Gallorum et Bosporanorum 984
 Gallorum et Pannoniorum 986
 Gallorum Flaviana 1079
 II Claudia Gallorum 1079
 II Gallorum et Pannoniorum 987
 Hispanorum 970, 985, 1079
 I Hispanorum Campagonum 984
 I Augusta Ituraeorum 969
 I Pannoniorum 968, 981 *e[st Gallor(um)?]*, 1079
 II Pannoniorum veterana 969
 I Raetorum 1079
 Siliana 986, 987 *c(ivium) R(omanorum)*
 Tungrorum Frontoniana 986, 987

cohortes:

I Alpinorum 969, 984, 970
 I Batavorum milliaria 981 (*c. R. p. f.*), 986 (*c. R.*), 987
 II Flavia Bessorum 973, 978, 985, 1079
 I Bracaraugustanorum 973, 977, 985, 988, 1079
 II Bracaraugustanorum 1079
 I Britannica milliaria 968 [*I Britannica* ∞, 969 *I Britt[an]nica* ∞ *c. R.*, 970 *I Brittannica c. R.*], 986 *I Britan(...)* ∞, 987 *I Britan[...]*
 I Brittonum 970 [*I Brittonum c. R.*] *p(ia) f(idelis)*, 987 [*...*] *equit(ata)*
 I Brittonum milliaria 967 [*in cohorte I Brittonum milliaria Ulpia tor]qua[ta p. f. civium Romanorum]*], 986 *I Ulp(ia) Britt(onum)* ∞, 987 *I Bri[...]*
 I Augusta Nervia Pacensis Brittonum milliaria 971 [*I Br]itt(onum) Aug(usta) Nerv(iana) [Pac(ensis)]*], 985 *I Aug(usta) Pac(ensis) Nerv(iana) Britt(onum)* ∞
 II Nerviana Pacensis Brittonum milliaria 981, 982, 983, 986, 987
 II Brittannorum milliaria civium Romanorum *pia fidelis* 969, 986 *II Britan(norum)*
 III Campestris 968, 1066
 I Cannanefatium 986, 987
 II Chalcidenorum 1079, 1084–1089

I Flavia Commagenorum 979, 985, 1079
 II Flavia Commagenorum 975, 984
 I Cretum sagittariorum 969
 IV Cypria 1005
 I Ulpia Dacorum 998
 II Aurelia Dacorum 999
 I Ael(ia) Gaesatorum milliaria 986, 987
 I Gallorum Dacica 984
 II Gallorum 977, 985, 988, 1079, 1089
 II Gallorum Macedonica 968, 975
 II Gall(orum) [Pann(onica)] 984
 III Gallorum 973, 985, 1079
 IIII Gallorum 1079
 V Gallorum 970, 976
 VII Gallorum 1079
 I Hispanorum 969, 977, 980, 985 *vet(erana)*, 986, 988
 I Hispanorum milliaria 987
 I Flavia Ulpia Hispanorum milliaria 969, 986
 II Hispanorum 968, 987
 II Hispanorum scutata Cyrenaica 986
 IIII Hispanorum 984
 I Augusta Ituraeorum sagittariorum 969, 984
 V Lingonum 969, 981 986
 II Lucensium 1079
 I Lusitanorum Cyrenaica 1079
 I Montanorum 969
 II Flavia Numidarum 973, 977, 985
 VIII Raetorum 970, 984
 I sagittariorum 1001, 1002
 I Sugamborum tironum 1079
 I Sugamborum veterana 1079
 I Thracum sagittaria 984
 VI Thracum 969, 981, 986
 I Tyriorum sagittariorum 979, 985, 988
 I Ubiorum 971, 984, 1079
 I Vindelicorum 984
classic[is...] 1080
 pedites Britannici 968, 969, 975
 vexillatio equitum Illyricorum 978, 984
 numerus equitum Illyricorum 985
 grade militare:
 beneficiarius consularis 1069
comm(a)c(...) 1064
 dec(urio) 1008
 gregalis (*ex gregale*) 972, 973, 1080
 eques legionis 1083 *veteranus ex eq(uite) leg(ionis) XI Cl(audiae)*
 eques 975 (*ex equite*), 1079

pedes (*ex pedite, ex peditibus*) 969-971, 980, 983, 986, 991-993
 primipil 1025 *p(rimus) p(ilus) leg(ionis [XIII Gem(inae)])*
 sacer(dotes) c(o)ho(rtis) 1001
 sesquiplicarius 985 *ex sesquipliar(io)*
 tesserarius 1078
 tribunus angusticlavius 1015, 1018
 tribunus laticlavius 1019
 veteranus 1066, 1083

III. RES MVNICIPALIS

Organizare orășenească

colonia 1020 *col(onia) Apul(ensis)*
 decurio 1008, 1014 *d[ec(urio) col]l(oniae)*, 1066
dec(urio) m(unicipii), dec(urio) o[rnat]us
ornam(entis) IIIvir(alibus)
 duumvir 1014 *IIvir [iuris di]c[u]ndi*
 municipium 1066 *IIIvir m(unicipii) S(eptimii)*
P(orolissensis)
 ornamenta 1020 *habens ornamenta*
dec(urionalia) col(oniae) Apul(ensis),
 1066 *dec(urio) o[rnat]us ornam(entis)*
IIIvir(alibus)
 pontifex 1016 *p[o]ntif(ex) col(oniae)*
Sar[m(izegetusae)]
 quattuorvir 1066 *IIIvir m(unicipii) S(eptimii)*
P(orolissensis), 1066 *dec(urio) o[rnat]us*
ornam(entis) IIIvir(alibus)
 vigesimarius 1066 *dec(urio) m(unicipii)*
vegesi[m]a[r]r(ius)]

IV. RES SACRA

Viață religioasă

Aesculapius 1020 *numen Aesculapi*, 1045
Asclepio
 Apio (Apto?) 1054 *Apio Delm(atarum)*
 Apollo 1036, 1042 *Apollini Piruneno*, 1047
 Asclepios, v. Aesculapius
 Ceres 1027 ~ *Augusta*, 1068
 Diana 1018 ~ *Augusta*
Dib(us) Artanis 1053
 Deus Dolichenus 1067 *[Qe]o[ŋ] Dol ixeno[ŋ]* ;
 vezi și I. O. M.
 Fortuna 1044 ~ *Augusta*
 Genius 1019 ~ *Daciarum*, 1037 *Genio Sardiate*,
 1043 *[G]enio col(l)[l]egi Sar[di]atarum*,
 1063-1064 *Genio 7 (centuriae)*
 Ianus 1028, 1040 *Gem(inus)*
 Ierhabol 1014 *Deus Sol Ierhabol*
 Iupiter Depulsor 1031
 Iupiter Dolichenus v. Deus Dolichenus și I. O.
 M.
 I(upiter) O(ptimus) M(aximus) 1001 *I. O. M.*
[D.], 1019, 1029, 1039, 1052, 1059, 1066 *I.*
O. M. D., 1069 *I. O. M. D.*
 Libera 1050 *Libe(ero) et Lib(erae)*
 Liber 1030 ~ *Pater*, 1050 *Lib(ero) et Lib(erae)*
 Manes 1062, 1082-1083: *D(is) M(anibus)*
 Mars 1021 *Marti Toutatico*
 Mercurius 1035, 1046
 Neptunus 1034
 Nimfe 1049 *[N]imp(his)*
 numen 1020 ~ Aesculapi
 Silvanua 1048, 1060, 1065 *[Si]lvano*
Dom[e]stico
 Sidus 1058 *Sid(e)ri*
 Sol 1014 *Deus Sol Ierhabol*
 Terra Mater 1020, 1038, 1051
 Venus 1032
 ara 1032
 numen 1020 *libertus numinis Aesculapi*
 pontifex 1016 *p[o]ntif(ex) col(oniae)*
Sar[m(izegertusae)]

V. GEOGRAPHICA

Denumiri geografice

Asiani 1026: *Kl u[...] Lohgoj As(?)ia[nou]*
 Apamea 1079 *Macrino Acresionis [f. A]pameno*
 Apulum 1020 *habens ornamenta dec(urionalia) col(oniae) Apul(ensis)*
 Bessi 972 *Besso*, 975 *Bess(a)*
 Boi 969 *Bo[io]*, [*Boi*]o
 Brittones 973 *Bolliconi Icci f. Icco Britt(oni)*
 Carthago 973 *Carthagin(ensis)*
 Daci 989, 991, 993, 995, 996
 Dacia 968
 Dacia Superior 970, 975, 984
 Dacia Inferior 971, 973, 977, 978, 979, 980, 985, 988
 Dacia Porolissensis 975, 981, 986
 Darnithitum 967 [*Darnithi*]thi

Dalmatae 974, 1054 *Apto Delm(atarum)*
 Eravisci 970 [*Er*]avisc(o)
Gaecom. ex Moesia 992
Moesia 992 *Gaecom. ex Moesia*
 Moesia Inferior 1079
 Pannoni 986 *Pannon(io)*
 Porolissum *IIIvir m(unicipii) S(eptimii) P(orolissensis)*
 Roma 972, 986
 Sardeates 1037 *Genio Sardiate*, 1049 *Sar(?)diata)*
 Serdica 985 *Sardic(a)*
 Sarmizegetusa 1000 *Zermizegetusa*, 1011, 1013, 1016
 Syri 975 *ZaccaePallaei f. Syro*

VI. IMPERATORES ET DOMVS EORVM

Împărați romani și casa lor imperială

Vespasian 1078	Antoninus Pius 985, 986
Domitian 1079	Marcus Aurelius 987, 988
Traian 968–969 <i>Imp. Caesar divi Nervae f. Nerva Traianus Optimus Aug(ustus) Germ(anicus) Dacicus</i> , 1011–1013	Caracalla 1018
Hadrian 970, 973, 975, 976, 979, 981, 984	Iulia Domna 1018
	Gordian III 1066

VII. CONSVLES

Date consulare

A. 71: <i>Caesare Aug(usti) f(ilio) Domitia[no, Cn. Pedio Casco co(n)s(ulibus)]</i> 1078	<i>Vitrasio Flaminio co(n)s(ulibus)</i> 973; [<i>Ti. Iulio Capito</i>]ne, [<i>L. Vitrasio Flamini</i>]no <i>co(n)s(ulibus)</i> 974
A. 92: <i>Tib. Iulio Celso Polemaeano, L. Stertino Avito co(n)s(ulibus)</i> 1079	A. 123: <i>Q. Articuleio Paertino, L. Venuleio Aproniano co(n)s(ulibus)</i> 975
A. 114: <i>C. Clodio Nummo, L. Caesennio Sospite co(n)s(ulibus)</i> 969	A. 135: [<i>P. Ru</i>]tilio <i>Fabiano</i> , [<i>Q. Papirio Aeliano co(n)s(ulibus)</i>]
A. 119: [<i>C. Here</i>]nnio <i>Capella</i> , <i>L. Coelio Rufino co(n)s(ulibus)</i> 970	A. 140: <i>Cn. Terentio Iunior</i> e, <i>L. Aurelio Gallo co(n)s(ulibus)</i> 985
A. 121: [<i>M. Herennio</i>] <i>Fausto</i> , [<i>L. Pomponio</i>] <i>Marcello co(n)s(ulibus)</i> 989	A. 151: <i>M. Cominio Secundo, L. Attidio Corneliano co(n)s(ulibus)</i> 986
A. 122 [<i>Ti. Iulio Capitone, L. Vitrasio Flaminio co(n)s(ulibus)</i> 972; <i>Ti. Iulio Capitone, L.</i>	A. 215: <i>Laeto II et Cerial</i> e <i>co(n)s(ulibus)</i> 1027
	A.224: [<i>cl(audio) Iuliano II et [Bruttio] Crispino co(n)s(ulibus)</i> 1069

VIII. VERBA NOTABILIORA

Cuvinte remarcabile

advocatus 1016 [<i>fisci? a</i>]dvoc[atus]	<i>auspiciis</i> 1012
aes 1014 <i>a[e]re conlato</i> , 1066 (<i>a</i>)ere suo	

- auraria 1027 *Aug(usti) n(ostri) disp(ensator) aura(riarum)*
[ba]sil euj 1071
 collegium 1014 [*c]oll. f[a]br(um)*, 1039 ~ *Sardiate*, 1043 [*G]enio co(l)[l]egi Sar[di]atarum*, 1060
 civitas Romana 967 *an[te emerita stipendia civ]itatem R[omanam dedit]*, 989 *civitatem Ro[mmanam de]dit cum parentibus et fratribus et sororibus - - ante eme[rita stipe]ndia*, 1078 [*ante emer]ita [stipendia]*
 commanipuli 1064 *pro sal(ute) com(m)a(nuculorum)*
 conditor 1013 [*condit]o[ri s]uo*
 dispensator 1027 *Aug(usti) n(ostri) disp(ensator) aura(riarum)*
d(omo) 1082
e[q(uo) p(ublico)] 1016
e[q(ues) R(omanus)] 1016
 expeditio Dacia 967
 heres 1083
 legatus Augusti pro praetore 989 [...] *leg(ato), pra[efecto...]*
 libertus 1020
m[onumentum] 1082
 plebs 1014
 praefectus classis (?) 989 [...] *leg(ato), pra[efecto...]*, 1014 *p[raef. c]oll(egii) f[a]br(um)*
s[tola]ae femi[nae] 1016
 procurator 986
 sacerdos 1066 *sacerdotes dei (Dolicheni) et coh(ortis) (III Campestris)*
 stipendium 967 *an[te emerita stipendia civ]itatem R[omanam dedit]*, 989 *ante eme[rita stipe]ndia*, 1078 [*ante emer]ita [stipendia]*
 taberna 1066 [*t]emp[l(um) cum] tabernis*
 templum 1066 [*t]emp[l(um) cum] tabernis*
 transferre 975 *alae I Britton(um) c. R. et coh(orti) II Gallor(um) Macedonic(ae) translatis in Dacia Porolis(s)ensi*
 vicesimarius 1066 *vegesi[m]a[r(ius)]*

IX. LOCA VBI INSCRIPTIONES REPERTAE SVNT

Locul descoperirii inscripțiilor

- a) Dacia
 Alba Iulia, v. *Apulum*
Alburnus Maior (Roșia Montană, jud. Alba) 1028-1062
Ampelum (Zlatna) 1027
Apulum 1019-1025
Arcidava (Vărădia, jud. Caraș-Severin) 1009-1010
 Bumbești (jud. Gorj) 1005
 Cășei (jud. Cluj) 986, 1068-1069
 Cătune (jud. Mehedinți) 1004
 Cărlomănști (jud. Buzău) 1071
 Cioroiu Nou (jud. Dolj) 1006
 Ciugud (jud. Alba) 1026
Drobeta (Turnu Severin) 1001-1002
Germisara (Geoagiu, jud. Hunedoara) 1018
 Grădiștea de Munte 1017
Micia (Vețel, mun. Deva) 984
 Moigrad (jud. Zalău), v. *Porolissum*
Napoca (Cluj) 1026
Porolissum (Moigrad, jud. Cluj) 1066-1067
Potaissa (Turda) 1063-1064
 Racoș (jud. Brașov) 1070
 Roșia Montană, v. *Alburnus Maior*
Sarmizegetusa Regia v. Grădiștea de Munte
 Slăveni (jud. Olt) 1007, 1008
 Turda, v. *Potaissa*
 Ulpia Traiana Sarmizegetusa 1011-1016
 Vărădia (jud. Caraș-Severin), v. *Arcidava*
 Vrata (jud. Mehedinți) 1003
 Zlatna, v. *Ampelum*
 b) Inscripții externe (diplome militare)
 privitoare la Dacia
 Urfa (Turcia) 975
Viminacium (Kostolač, Serbia) 999
 proveniență necunoscută 967-974, 976-983, 985, 987-998, 1000
 c) Moesia Inferior (Dobrogea)
 Canlia 1084-1090
 Cataloi (jud. Tulcea) 1079
Durostorum (Ostrov - Silistra) 1083
Histria 1081
Ibida (Slava Rusă) 1082
 Mihai Bravu (jud. Tulcea) 1078
 Ostrov, v. *Durostorum*
 Slava Rusă, v. *Ibida*
 Telița (jud. Tulcea) 1080

X. CONSPECTVS INSCRIPTIONVM

Conținutul inscripțiilor

diplome militare 976-1000, 1077-1080	inscripții grecești 926, 1026, 1067, 1071, 1081
inscripții onorifice 1013 (împărat), 1014, 1016	lucrări de construcție 1007 (basilica castrensis), 1066 (<i>templum cum tabernis</i>)
baze de statui (Dolichenus) 1001, 1067	fundare oraș 1011, 1012
inscripții votive 1006, 1008, 1015, 1018-1022, 1026-1032, 1034-1055, 1058-1061, 1063- 1065, 1069	tessera bronz 1009
inscripție creștină 1081	cărămizi șampilate 1002, 1003, 1005, 1033, 1056, 1057, 1084-1090
inscripții funerare 1022-1025, 1062, 1082, 1083	<i>instrumentum domesticum</i> : amfore 1010